

העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

הצבי במדים

הדואר הצבאי תש"ח-תשע"ה (1948-2015)

דניאל רוזן

דניאל רוזן

הצבי במדים

הדואר הצבאי, תש"ח-תשע"ה (1948-2015)

דניאל רוזן

הצבי במדים

הדואר הצבאי, תש"ח-תשע"ה
(1948-2015)

התשפ"ב - 2022

העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

DANIEL ROSENNE

The Stag in Uniform:
IDF Military Post, 1948 to 2015

עריכת לשון: צפורה רוזן
עיצוב עטיפה: ליהי בר-חיים, עיניים גדולות
עיצוב ועימוד: שולמית ירושלמי

תמונת השער: תג השרוול של שירות דואר צבאי,
שעוצב בידי יעקב גור-זאב בשנת 1948

מסת"ב 978-965-92970-1-6 ISBN

כל הזכויות שמורות לעמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב,
יהוד-מונוסון, התשפ"ב – 2022
דפוס פרינטיב, ירושלים

Copyright by The Association for the Commemoration of the Fallen Soldiers of
the IDF Signal Corps, Yehud-Monoson, 2022
<http://www.amutakesher.org.il>

Printed in Israel

הַשְׁלִיחַ אֲמַרְתוּ אֶרֶץ עַד־מְהֵרָה יְרוּיַח דְּבָרָיו:

(תהלים קמז, טו)

מוקדש לחיילות ולחיילים, למפקדות ולמפקדים ביחידות הדואר הצבאי בצה"ל,
שעשו בכל מאודם לספק לצה"ל שירות מבצעי חיוני וחשוב.

תוכן העניינים

1	מבוא
5	פרק א: הדואר הצבאי במלחמת העצמאות
5	היערכות צה"ל
6	הדואר האזרחי בארץ ישראל
7	העברת מברקים ודואר מקמ"רי בין יחידות הצבא
10	דואר חיילים – שד"ץ (שירות דואר צבאי)
14	פרק ב: הדואר הצבאי במלחמת סיני
14	התמורות בצה"ל ומהלכי המלחמה
15	ארגון מחדש של יחידת קצין הדואר של הצבא
20	הדואר הצבאי לפני מלחמת סיני ובמהלך המלחמה
23	פרק ג: הדואר הצבאי במלחמת ששת הימים
23	התמורות בצה"ל ומהלכי המלחמה
25	הדואר הצבאי לפני מלחמת ששת הימים ובמהלך המלחמה
28	פרק ד: הדואר הצבאי במלחמת ההתשה ובמלחמת יום הכיפורים
28	התמורות בצה"ל, מלחמת ההתשה ומלחמת יום הכיפורים
32	השגרה החדשה של הדואר הצבאי אחרי מלחמת ששת הימים
32	הערכות הדואר הצבאי לאחר מלחמת ששת הימים
37	הדואר הצבאי במלחמת ההתשה ובמלחמת יום הכיפורים
41	לאחר המלחמה – טיפול מיוחד בדואר חוזר
43	פרק ה: הדואר הצבאי במלחמת שלום הגליל
43	התמורות בצה"ל ומהלכי המלחמה
46	הדואר הצבאי בין מלחמת יום הכיפורים למלחמת שלום הגליל
48	הדואר הצבאי במלחמת שלום הגליל

51	פרק ו: דעיכת הדואר הצבאי
51	ההתפתחויות במדינה ובצה"ל
56	שינויים בדואר האזרחי
57	צמצום מערכת הדואר המקמ"רי – וסגירתה
66	פרק ז: מפקדי יחידת הדואר הצבאי
68	פרק ח: סיכום ותובנות
71	כך זה נראה: מסמכים ותמונות
121	מרכזי הקשר במלחמת העצמאות: סקירה
125	מידת הדחיפות והסודיות של דואר רשמי צבאי, 1948
127	דואר צבאי עברי, 1948
128	פקודות מטכ"ל בנושאי דואר
143	רשימת קיצורים
145	מקורות וביבליוגרפיה
147	מפתח

מבוא

מהקמת המדינה ובעשרות שנותיה הראשונות, מברקים ומכתבים היו אמצעי התקשורת המרכזיים של המערכת הצבאית ושל הציבור הרחב.

מברקים, שהוגדרו כ"מסמך הנשלח באמצעות [מערכת הקשר או] מערכת ממוכנת או על ידי רץ",¹ נשלחו במגוון סיווגים בטחוניים (בלמ"ס – בלתי מסווג, מוגבל, שמור, סודי, סודי ביותר) ודרגות דחיפות (רגיל, דחוף, מייד, בהול, בזק). דברי הדואר כללו דואר מקמ"רי (מקמ"ר – משרד-קשר מרחבי), שהוגדר כ"כל דבר דואר המועבר באמצעות משרדי הקשר הצבאיים",² ודואר אזרחי, שהוגדר כ"כל דבר דואר הנשלח מצה"ל או אל צה"ל באמצעות הדואר האזרחי" וכלל שני סוגי דואר: דואר רשמי, שהוגדר כ"דברי דואר הנשלחים מיחידות צה"ל לכתובות אזרחיות בתפקיד, באמצעות הדואר האזרחי", ודואר חיילים, שהוגדר כ"דואר פרטי של חיילים הנשלח בין יחידות צה"ל או מצה"ל החוצה [או מכתובות אזרחיות לחיילים], באמצעות הדואר האזרחי".³

בשלב הראשונים של מלחמת העצמאות, עוד טרם הכרזת המדינה והקמת צה"ל, הצליח שירות הקשר, שהפך משירות מחתרתי במסגרת 'ההגנה' לשירות קשר של צבא, למסד שירות מברקים ושירות העברת דואר צבאי פנימי (שכונה בהמשך בשם 'דואר מקמ"רי'). מספר ימים לאחר הכרזת המדינה הוקם שד"ץ (שירות דואר צבאי), שטיפל בדואר חיילים, בכפיפות לאגף האפסנאות. לקראת תום מלחמת העצמאות, בשלהי 1949, אוחדו שני שירותי הדואר, הדואר המקמ"רי ודואר החיילים, לשירות אחד, בפיקוד 'קצין הדואר של הצבא', בכפיפות לראש שירות הקשר (שהיה בהמשך מפקד חיל הקשר).

שירות הדואר של הצבא, שהעביר מברקים ליעדם תוך דקות עד שעות בודדות, שהעביר מעל ל-98% מדברי הדואר לכל יחידה בצבא תוך פחות מיממה (בבסיסים

1 פקודת מטכ"ל 3.0201 מאוקטובר 2001.

2 דואר מקמ"רי כלל גם דואר דיפלומטי, בין גורמי צה"ל לנספחי צה"ל ומשלחות משרד הביטחון בחוץ לארץ, שהועבר באמצעות משרד הדואר של משרד הביטחון בקריה בתל אביב למשרד החוץ.

3 מקשר"ר, מדריך לטיפול בדואר ביחידה, מטכ"ל (200)–219–4, התשנ"ט–1999, עמ' 8.

גדולים: מתום יום העבודה ועד לתחילת יום העבודה שלמחרת, בבסיסים קטנים: תוך 24 שעות), היה שירות אמין, מרכיב מבצעי חשוב במערך התקשורת הצבאית, שירות תקשורת חיוני לפעולה תקינה של הצבא.

הפריסה הרחבה של דואר אלקטרוני ויישומים משלהי שנות השמונים של המאה הקודמת החליפו את שירותי הדואר והמברקה. כמות דברי הדואר דעכה והצטמצמה, והמברקים נעלמו לחלוטין. שירותי המברקה הצבאית הופסקו בשנת 1989. הדואר המקמ"רי התייתר, ופעילותו צומצמה משנת 1996, עד שהופסקה לחלוטין בשנת 2015.

דואר החיילים, בין חיילים ליקיריהם בעורף, בין בני המשפחה בעורף לחיילים בחזית, היה שירות חשוב מאוד למורל הצבא ולחוסן העורף האזרחי, ובמשך עשרות שנים היה הקשר היחידי בין החיילים ליקיריהם, אך הפריסה הרחבה של טלפונים ניידים בשנות השמונים ושל טלפוניה ניידת משנות התשעים ייתרה את המכתבים, והדגש עבר ממכתבים לחבילות. עקב ביטול הדואר המקמ"רי לא היה נכון לטפל בנושא זה בחיל הקשר והתקשוב, והאחריות עברה בשנת 2015 לאגף כוח אדם, המבצע את המשימה באמצעות יחידת 'מופת', המרכזת, בין היתר, את הטיפול בנושא רווחת הפרט בצה"ל.

ספר זה מוקדש לשירותי הדואר של הצבא, שפעל מהקמת צה"ל בשנת 1948 עד שנת 2015, והיה תחת פיקוד 'קצין הדואר של הצבא' משנת 1949 עד 2005. הספר מתאר את התפתחות המברקה והדואר הצבאי ואת תפקודם במלחמות ישראל, תוך הבחנה בין הדואר המקמ"רי ודואר החיילים.

קציני הדואר של הצבא, שסייעו לי במידע, היו לי לעזר רב. נציין במיוחד את אל"ם בדימוס יהודית הרגד, סא"ל בדימוס יוסי הלר וסא"ל בדימוס צבי יונדלר, שהשקיעו מאמץ רב באיסוף ואימות מידע.

תודה והערכה לכל אלה שסייעו בהוצאה לאור של ספר זה, ובמיוחד ליוזם הספר, אלוף (מיל') שלמה ענבר, נשיא העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, לצוות העמותה בראשות סא"ל (מיל') יהודה מתתיהו ורס"ן בדימוס אבי גולן, לגיאוגרף ולהיסטוריון פרופסור גדעון ביגר שהעיר על טיוטת הספר, לשולמית ירושלמי שביצעה את העימוד והאינדקס, ולליהי בר-חיים, מעצבת העטיפה. תודה מיוחדת לרעייתי ציפי, שתמכה בי בכתיבה וטרחה בהגהות ובעריכה הלשונית.

תודה לאישים ולארכיונים שסייעו לנו במידע וניאותו באדיבותם לאפשר לנו להשתמש בתמונות מאוספיהם, ובמיוחד לארכיון 'ההגנה', ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, ארכיון המדינה ואוסף התצלומים הלאומי.

עשיתי כמיטב יכולתי לאתר את היוצרים ובעלי הזכויות בכל התמונות בחוברת. אני מתנצל על כל השמטה או טעות, ואם יובא לידיעתך, אפעל לתקן במהירות הבאות.

שירות המברקה והדואר הצבאי היה שירות 'אפור' ושגרתו, שלא זכה לתהילה, אך היה חיוני לתפקודו של הצבא. בחיל הקשר והתקשוב של היום, המטפח מצויינות ומצוייד במיטב הטכנולוגיה, המהווה חלק מצבא מודרני ומתקדם, יש מספר רב של תפקידים ומקצועות המבצעים פעילות שגרתית ו'אפורה', חסרת תהילה, אך חיונית לתפקוד הצבא, בשגרה וביום פקודה. אני מקווה שהיכרות עם מורשת החיל, ובכללה מורשת קצין הדואר של הצבא, תעמוד לנגד החיילים והמפקדים, ותקנה להם את תעצומות הנפש, התושיה, המסירות וההחלטיות, שהם תנאי לביצוע משימתם החשובה, ואני בוטח בהם ומאחל להצלחתם.

דניאל רוזן, אל"ם בדימוס
תל אביב, כסלו התשפ"ב

פרק א

הדואר הצבאי במלחמת העצמאות

היערכות צה"ל

מלחמת העצמאות, מלחמה ממושכת ועקובה מדם, החלה ב-30 בנובמבר 1947, למחרת החלטת החלוקה של עצרת האו"ם, ונמשכה עד כריתת הסכמי שביתת נשק עם מדינות ערב, שפלטו לארץ ישראל. הסכם שביתת הנשק עם סוריה, שנחתם ב-20 ביולי 1949, מסמן את סיום המלחמה.

'ההגנה' החלה להתארגן בשנת 1947 במתכונת של חטיבות, חילות ושירותי עזר צבאיים. בשלהי שנת 1947, ועד הקמת המדינה ב-14 במאי 1948 (ה' באייר תש"ח) הוקם כוח צבאי בן כ-50,000 איש, שפעל ב-12 חטיבות (גולני, כרמלי, אלכסנדרוני, קרייתי, גבעתי, עצינוני, שבע, שמונה, עודד, הראל, יפתח, הנגב), שירות אוויר, שירותים ושירותים מקצועיים. באוגוסט 1948 עבר צה"ל לפעול במתכונת של ארבע חזיתות (צפון, מזרח, מרכז ודרום), והחזית הפכה לדרג ביניים בין המטכ"ל לחטיבות.

ב-26 במאי 1948 הפכה 'ההגנה' לצה"ל (צבא-הגנה לישראל). צה"ל המשיך להתעצם, למרות שב-29 במאי 1948 הטילה מועצת הביטחון של האו"ם אמברגו על אספקת אמצעי לחימה וסיוע צבאי למדינות המזרח התיכון המעורבות בלחימה (וישראל ביניהן). בתום ההפוגה הראשונה, בתחילת יולי 1948, שירתו בצה"ל 60,000 חיילים. בקיץ 1949, לקראת סיום המלחמה, הגיע סד"כ (סדר כוחות) צה"ל ל-110,000 חיילים.

מלחמת העצמאות גבתה מחיר דמים כבד מהישוב העברי בארץ. 4,795 לוחמים וכ-2,000 אזרחים נפלו בין 29 בנובמבר 1947 ו-20 ביולי 1949, כאחוז אחד מכלל האוכלוסיה היהודית שנמצאה בארץ ערב הכרות המדינה.¹

1 נתנאל לורר, קורות מלחמת העצמאות, מסדה, תל-אביב, 1989, עמ' 644.

הדואר האזרחי בארץ ישראל

בתום שלטון המנדט הבריטי היו בארץ ישראל המנדטורית 153 יחידות דואר (69 בתי דואר, 13 סניפי דואר, 71 סוכנויות דואר),² שהציעו לציבור מגוון שירותי דואר ומברקה.³

התקשורת בארץ נקלעה למשבר שהתפתח בהדרגה משלהי שנת 1947, בראשית מלחמת העצמאות: המנהלים הבריטיים עזבו; המנהלים והעובדים הערביים, הרוב המכריע של עובדי מחלקת הדואר והמברקה המנדטורית, נעלמו; שירותי הדואר הבין-לאומיים חדלו להתקיים ושירותי הדואר בתוך הארץ הפסיקו לפעול; קשרי הטלגרף והטלפון הבין-עירוניים, שמרכזם היה בערים הערביות רמלה ויפו, והבין-לאומיים, שעברו דרך מצרים, חדלו לפעול.

העובדים היהודים במחלקת הדואר והמברקה המנדטורית (כרבע מעובדי המחלקה) הצליחו להתארגן, לגייס ולהכשיר עובדים חדשים, ובמהלך שנת 1948 שיקמו את המערכת שנפגעה, סיפקו שירותי דואר וטלגרף, פנים ארציים ובין-לאומיים.

באחד במאי 1948, טרם הכרזת המדינה, נפתחו ביישובי השפלה בתי דואר מטעם מנהלת העם. בהעדר בולים, השתמש הדואר היהודי לזמן מה בבולים של הקרן הקיימת לישראל. ב-9 במאי הופעלו שירותי דואר בירושלים, עם בולי דואר עבריים וחותמות דואר עבריות, ומה-16 במאי 1948 עשו זאת כל משרדי הדואר בארץ.⁴ הבולים הראשונים (סדרה של תשעה בולים) נשאו את הכתובת 'דאר עברי', כיוון שבעת הדפסתם, מספר שבועות טרם הקמת המדינה, עדיין לא נקבע שם המדינה – מדינת ישראל.

הדואר לירושלים הועבר בשיירות שאורגנו בידי כוחות הביטחון, והדואר בשאר חלקי הארץ הועבר באמצעות חברות האוטובוסים והמוניות. באמצע מאי 1948 החלה העברת דואר לירושלים במטוס, פעמיים בשבוע.⁵ ב-17 ביוני 1948, לאחר פריצת 'דרך בורמה' והסרת המצור מעל ירושלים, הופעל שירות דואר סדיר מירושלים לכל חלקי הארץ,⁶ ומאוחר יותר הופעל שירות דואר 'אקספרס' חמש פעמים ביום בין תל-אביב וחיפה, שלוש פעמים ביום בין תל-אביב וירושלים.

2 סוכנות דואר היא סניף דואר המופעל בידי זכייין, ולא בידי הדואר.

3 ראו תיאור מקיף ונתונים סטטיסטיים: דניאל רוזן, התקשורת בארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי: דואר, מברקה טלפון ורדיו, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, יהוד-מונסון, התשע"ט-2019.

4 באותה עת, כשומינות טלפונים הייתה דלה ומברקים (טלגרמות) היו שירות יקר, מכתבים היו אמצעי התקשורת העיקרי של הציבור הרחב.

5 ארכיון המדינה ISA-no-no-0007e8c (ג-116/4).

6 ממחר – חידוש קשרי הדואר עם ירושלים, דבר, 16 ביוני 1948. המצור על ירושלים נפרץ ב-10 ביוני 1948, עם סלילת 'דרך בורמה'.

הדואר הועבר באמצעות חברות אוטובוסים ומשאיות, ובין חיפה לתל אביב הופעל שירות מכוניות דואר. בערים הגדולות דוורים חילקו דואר פעמיים ביום. בשלהי שנת 1948 התגאה הדואר בכך שמז' 42 'מכתבי ניסיון', 36 התקבלו למחרת יום המשלוח וששת הנותרים לאחר יומיים.

שירותי המברקה בארץ ניתנו באמצעות טלפרינטרים שהופעלו בערים הגדולות ומערכת טלגרפיה שהופעלה על הרשת הבין-עירונית. כבר ב-17 במאי 1948 הופעל שירות מברקה בין תל אביב לירושלים הנצורה. שעות מסירת המברקים בערים הגדולות הורחבו עד שעה 10 בלילה.

במלאת עשור למדינה פרסמה הממשלה תיאור מקיף של הפעלת הדואר במדינת ישראל: "הדואר הוא שירות ממלכתי שביסודו היה קיים בארץ עוד מלפני הכיבוש הבריטי. מצבו של הדואר היה שונה אפוא ממצבם של רוב משרדי הממשלה שהיה צריך לתכנן את הקמתם עם קום המדינה. בראשית שנת 1948 היה צורך לפתור את הבעיה כיצד לארגן את העובדים היהודים ששירתו בדואר המנדטורי בצורה שתאפשר את המשכת השירותים ואת התאמתם לתנאים החדשים.

בכל ענפי העבודה של הדואר המנדטורי היו עובדים יהודים בעלי ניסיון רב, אך מספרם היה קטן באופן יחסי, ומנהלי המחלקות והיחידות היו בריטים, ואילו מנהלי בתי הדואר, פרט למקומות בעלי אוכלוסייה יהודית בלבד, היו ערבים. רב במיוחד היה אחוז היהודים בין המהנדסים ביחס למספר הכללי של היהודים.

בחודשים שקדמו לפינוי הבריטים בשנת 1948 הופסקו שירותי הדואר למיניהם, הופרעו ושובשו על ידי ההכנות לפינוי ועל ידי פעולות האיבה; בתי הדואר המנדטורי נסגרו, שובשו דרכים ואתן העברת דואר, הקשר הטלפוני נפגע קשה, ירושלים וחלקים אחרים של הארץ נותקו.

בתנאים אלה הוקם המנגנון המרכזי לדואר בתל אביב, ושם הוא נשאר עד 1949. עוד לפני קום המדינה התחיל דואר ישראל לפעול: נפתחו בתי דואר בערים, הוצאו בולים ארעיים והוסדרה העברת הדואר, כפי שהמצב הרשה. ביום קום המדינה הוצאו בולי ישראל הראשונים שהודפסו בארץ".⁷

העברת מברקים ודואר מקמ"רי בין יחידות הצבא

בתקופה בה אמצעי תקשורת אלקטרוניים לא היו קיימים, מברקים היו דרך מהירה להעברת הודעות, והדואר הפיזי היה אמצעי מרכזי להעברת תכתובות ומסמכים בין יחידות הצבא. להעברת מברקים ודואר אמינה ומהירה הייתה חשיבות רבה.

כבר בתחילת מלחמת העצמאות הקים שירות הקשר של 'ההגנה' מערכת מברקה להעברת מברקים גלויים ומוצפנים, בתחילה באיתות מורס ברדיו ת"ג (תדר גבוה), ומיולי 1949 החל שימוש בטלפרינטרים על קווים נייחים.⁸ הוקמה מערכת משרדי קשר, בהם הייתה תחנת אלחוט, ולקראת תום מלחמת העצמאות גם חדר טלפרינטרים, וחדר כ"ס (כתבי סתר), בו נעשו ההצפנה והפענוח של המברקים המוצפנים. ההצפנה והפענוח נעשו ידנית, ומברקים היו נכתבים בכתב יד או מודפסים במכונת כתיבה, בדרך כלל על טופס מברק. חדר הכ"ס היה חדר מסווג ומאובטח, שהכניסה אליו הייתה מותרת רק לצפנים ולצפניות, והוא היה מאוייש ברציפות, לשם אבטחתו. שירות המברקה פעל 24 שעות ביממה, כל ימות השנה. הדואר הפנימי בין יחידות הצבא, שכונה בהמשך בשם 'דואר מקמ"ר', החל ל'התמסד' עוד במרץ 1948, באמצעות מערך משרדי קשר שהוקמו והופעלו בידי שירות הקשר, ומערך של 'סיבובי דואר', להעברה מאובטחת של הדואר בין משרדי הקשר.⁹ משרד קשר במטכ"ל הוקם במאי 1948. משרד קשר חזיתי ראשון הוקם בחזית א' (צפון), בקיבוץ מזרע, ביוני 1948. משרד קשר כלל בדרך כלל מספר אזורים:

- 'משרד קדמי': 'לפק קבלה', בו נציגי יחידות מסרו וקיבלו מברקים ודואר. שם הותקן בדרך כלל ארון תאים גדול, עם תא לכל יחידה;
- 'משרד אחורי': 'אזור עבודה', ששימש למיון דואר, שם הוקמו בדרך כלל התקן לשקי דואר 'גדולים', אליהם מוינו מכתבים להעברת דואר בין משרדי קשר, וארון תאים, בו מוינו דואר ליחידות הקשורות לאותו משרד קשר (הדואר שמוין לתאים היה נארו בשקי דואר 'קטנים' לשם העברתו ליחידות בסיבוב הדואר של משרד הקשר);
- אזורי הטיפול במברקים: חדר אלחוט, חדר טלפרינטרים וחדר כ"ס (כתבי סתר).¹⁰

8 טלפרינטר הוא מכונה אלקטרומכנית מורכבת, המאפשרת העברת הודעות מודפסות בטקסט רגיל, בדומה למכונת כתיבה: בתחנה המשדרת מפעיל מקיש אותיות על לוח מקשים במשדר, ומקלט בתחנה הקולטת מדפיס את האותיות הנקלטות על דף נייר או על סרט נייר דביק. בטלפרינטרים בשימוש חיל קשר לא היו אותיות סופיות (בשונה מטלפרינטרים של הדואר האזרחי) ובמקומן היו ארבע אותיות לוועזיות (Y, X, V, F). הטלפרינטרים הראשונים בחיל הקשר היו טפ-2 (דגם T2 תוצרת אוליבטי, איטליה), וערב מלחמת סיני החל שימוש בטפ-3 (דגם LO-15 תוצרת לורנץ, גרמניה).

9 'ההגנה/אג"ם/מת"ם, הוראות כלליות על דרכי חליפת מכתבים וצורתם, 4 במרץ 1948.

10 לאחר מלחמת ששת הימים, עם המעבר להצפנה מקוונת והפסקת השימוש בטלפרינטרים גלויים, חדר הטלפרינטרים בוטל, והטלפרינטרים פעלו מחדר הכ"ס. עד תקופת מלחמת יום הכיפורים היו משרדי הקשר נוהגים להתקשר טלפונית ליחידות ולהכתיב להם טלפונית תוכן מברקים דחופים לא מסווגים.

לאחר התארגנות הצבא העביר הדואר המקמ"רי מדי חודש כ-8,000 מברקים ו-40,000 מכתבים רשומים (שהיו כשליש מכל המכתבים שעברו ברשת). הוקם קשר אלחוט מורס בין כל המרכזים, כאשר הרשת רוכזה בידי מרכז קשר 8 (מטכ"ל), ומיולי 1949 הוקם קשר טלפרינטר ממשרד הקשר במטכ"ל למשרדי הקשר העיקריים.¹¹ הוקם מערך סיבובי דואר בין משרדי הקשר, שהופעל באחריות מרכז קשר 8 (מטכ"ל), ולווה בחיילים חמושים. רשת מרכזי הקשר של שירות הקשר כללה 11 מרכזי קשר. תחת פיקודו של מפקד מרכזי הקשר בשירות הקשר, סרן פביאן נתן,¹² עמדו שיישה מרכזי קשר. חמישה מרכזי קשר נוספים היו כפופים למסגרות פיקודיות אחרות. מרכזי הקשר הגדולים (1, 5, 7, 8, 10, 12) היו תחת פיקוד קציני בדרגת סגן.

מרכז קשר מס'	מיקום משרד הקשר	מסגרת פיקודית
1	חיפה	שירות הקשר/מפקד מרכזי קשר
5	בית ליד	
7	סרפנד (צריפין)	
9	תל ליטוינסקי (תל השומר)	
10	תל אביב	
12	ירושלים	
3	באר שבע	מחוז הנגב/מחלקת הקשר
4	נצרת	מפקדת חזית צפון/קשר
6	קסטינה	מפקדת חזית דרום/קשר
8	מטכ"ל	פלוגת קשר מטכ"ל
11	רמלה	מפקדת חזית מרכז/קשר

מערכת משרדי הקשר (מברקה ודואר מקמ"רי) בשלהי מלחמת העצמאות

11 סרן פ. נתן, סקירה על רשת מרכזי הקשר, נספח למכתב מפקד חיל קשר, סא"ל יעקב ינאי (יאן) לרמטכ"ל, 15 בנובמבר 1949, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 39-481/1949.

12 מפקד מרכזי קשר בשירות הקשר במלחמת העצמאות; מיוני 1949 הוביל את שילוב השד"ץ עם הדואר המקמ"רי.

דואר חיילים – שד"ץ (שירות דואר צבאי)

מספר ימים לאחר ההכרזה על הקמת המדינה הוקם שד"ץ (שירות דואר צבאי), בכפיות לאגף האפסנאות, שטיפל בדואר חיילים.¹³ השירות פעל 13 חודשים בלבד, מ-25 במאי 1948 עד 24 ביוני 1949, אז הועברה האחריות לדואר חיילים לקצין הדואר של הצבא, שהיה חלק משירות הקשר, ועסק עד אז רק בדואר מקמ"די.¹⁴ מטה השד"ץ פעל בקריה בתל אביב, ובאוגוסט 1948 עבר ל'בית פלחא', סמוך לבית הדואר הראשי ביפו. לשד"ץ היה תג שרוול משלו, 'איילה שלוחה' בצבע צהוב על רקע בצבע אדום. תג השרוול של השד"ץ, שעוצב בידי יעקב גור-זאב (וולף),¹⁵ או ממפקדי השד"ץ, היה מקור ההשראה ללולה שטורמן, שעיצבה את סמל 'הצבי הדוהר' של משרד הדואר.¹⁶ לשירות דואר חיילים (מכתבים וחבילות בין חיילים לאזרחים) הייתה אז חשיבות מיוחדת, שכן זו הייתה הדרך היחידה שחייל יכול היה לקיים קשר עם משפחתו ויקיריו (לא היו אז רשתות חברתיות, דואר אלקטרוני או טלפונים ניידים, ורק למשפחות בודדות היו טלפונים בבתיים). הקשר עם העורף היה בעל חשיבות מיוחדת למורל הצבא, ונעשה מאמץ של ממש כדי שמכתב או חבילה הנשלחים לחייל יגיעו אליו במהירות.

בראש השד"ץ עמד רס"ן אליעזר מתניה (שנקר).¹⁷ רוב אנשיו היו אנשי הדואר המנדטורי, שרכשו ניסיון בשירות הדואר (חלקם היו בעלי עבר וניסיון בשירות בדואר הצבאי הבריטי), והוא הוקם ופעל במתכונת דואר החיילים הבריטי.¹⁸ שני

- 13 יואב גלבר, גרעין לצבא עברי סדיר, יד יצחק בן-צבי, ירושלים, תשמ"ז – 1986, עמ' 324, 454.
- 14 פ. קנר, י. שפיגל, שירותי הדואר הצבאי בתקופת מלחמת העצמאות 1948 – 1949, האגודה התל-אביבית לבולאות, תל-אביב, 1962.
- 15 יליד בריאנסק, רוסיה, 1918. גדל בסובלק, פולין. עלה ארצה בשנת 1933. בשנת 1936 החל לעבוד בדואר המנדטורי כפקיד דואר, מרכזן ו'טלגרפיסט' בכיר (עד 1948). התגייס לצה"ל עם הקמתו, עבר קורס קצינים בסיסי ושירת בשד"ץ. עם פירוק השד"ץ עבר ליחידת הדואר הצבאי בחיל הקשר. לימים עבר קורס קציני קשר מתקדם בחיל קשר ושירת כקצין הדואר של הצבא, מפקד פלוגת קשר מטכ"ל (1953 – 1954), ראש מדור כוח האדם של החיל (מכ"א 4) ומזכיר ועדת הקבע לקשר ולאלקטרוניקה. השתחרר מצה"ל בשנת 1959. ניהל את משאבי האנוש במשרד החקלאות ולאחר מכן במפעל התרופות 'אביק'. שליח הבונדס (מלווה פיתוח של מדינת ישראל) בברזיל בשנים 1961–1964. הקים וניהל את הסניף הישראלי של חברת תכשיטי היוקרה ה. שטרן (1964–1991). נפטר בשנת 2006.
- 16 צבי פריהר, המנהל הכללי של הדואר, חמד/145/-/50, 21 בספטמבר 1949; צבי אלכסנדר, כיצד נולד סמל הצבי הרץ של דואר ישראל, מגזין הבולאים בישראל, גליון 43, דצמבר 2001, עמ' 9.
- 17 יליד 1909. מוותיקי פקידי הדואר היהודים בשירות ממשלת המנדט ומראשוני הדואר הישראלי עם קום המדינה. הקים את בנק הדואר והיה מנהלו הראשון. פרש משירות המדינה בשנת 1954 ופעל כעורך דין פרטי. נפטר בשנת 1979.
- 18 דניאל רוזן, דואר חיילים בריטי במאורעות תרצ"ז – אסופת מסמכים, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, נובמבר 2018.

בסיסים שימשו כבתי מיון מרכזיים, בסיס א' בתל אביב ובסיס ב' בחיפה, מהם חולק הדואר ל-14 'משרדים' אזוריים, בצפון: חיפה (הדר הכרמל), מחנה 161 (חוף כיאט, היום – חוף הכרמל), טבריה, משטרת כנען, נתניה, עפולה; בדרום: באר שבע, ג'וליס, ירושלים, סדום, סרפנד (צריפין), תל אביב, תל ליטוינסקי (תל השומר), תל נוף. משרדי השד"ץ היו פתוחים לשירות הצבא בין השעות 0800 עד 1300, ומ-1400 עד 1700.¹⁹ בכפיפות לבסיס א' הופעל גם משרד לטיפול ב'מכתבים מוחזרים' (שיעדם לא נמצא).²⁰

השד"ץ הכניס לשימוש את החותמת המשולשת, המאפינת את דואר החיילים גם בימינו. בחותמת המשולשת של אז נרשם 'כבא' (כוחות בטחון ארציים) ולא צה"ל,²¹ ומספר הדואר הצבאי של היחידה (מספר זיהוי בן שלוש ספרות. השד"ץ הקציב 465 מספרי דואר צבאי, מ-140 עד 605). ביחידות צה"ל היה סמל דואר, כפוף לקצין השלישות של היחידה, שהחותמת המשולשת הופקדה בידיו. במשרדי הדואר הצבאיים החתימו את דבר הדואר בחותמת עגולה, עם שם המשרד המחתים. סמל הדואר היה אמור להתייצב כל יום במשרדי השד"ץ, לקבל ולמסור דברי דואר. הדואר הרגיל בתוך הארץ מחיילים בשירות פעיל היה ללא תשלום (ולכן חיילים כתבו על המכתבים 'בשירות פעיל'), וחותמת 'כבא' משולשת הייתה תחליף לבול דואר.

השד"ץ סיפק את השירותים הבאים:

- דואר רגיל בארץ;
- דואר רשום בארץ, במחיר 15 מיל למכתב (בהשוואה ל-25 מיל בדואר האזרחי);
- דואר לחו"ל, רגיל (בדרך הים) או דואר אוויר, בתעריפי הדואר האזרחי;
- דואר חבילות בארץ, במחיר 15 מיל ל-1 ק"ג, 20 מיל ל-3 ק"ג ו-45 מיל ל-5 ק"ג;
- מברקים בארץ, בתעריף של 50 מיל ל-10 מיילים ראשונות, ו-10 מיל לכל שתי מיילים נוספות. בתחילה ניתן היה לשלוח ולקבל מברקים בשפה העברית בלבד, אך בהמשך התאפשר גם בלועזית;

19 פקודות המטה הכללי מס' 3, פברואר 1949,

ארכיון המדינה ISA-JerusalemVaad-JerusalemVaad-000c0bw (ג-287/35).

במאי 1948 פעלו רק שמונה 'משרדים' אזוריים, בצפון: חיפה, עפולה, ראש פינה; בדרום: ירושלים, ניר עם, נתניה, רחובות, תל אביב. חוזר מס' 10, מחלקת הדואר הטלגרף והטלפון, משרד התחבורה, 28 במאי 1948, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 1301-721/1972.

20 משרד זה שכן ברח' הירקון 121 בתל אביב. הבירורים העיקריים היו אבודות בקרב, איתור פצועים בבתי חולים ושחרורים, בכדי להחליט האם לנסות להעביר שוב את המכתב ליעדו, להשמידו או להחזירו לשולח. משרד זה טיפל בשיא הפעילות בשנת 1948 בכ-1,200 מכתבים לשבוע.

21 'כוחות ביטחון ארציים' היה כינוי הצבא, טרם הקמת צה"ל ב-26 במאי 1948.

- המחאות דואר, להעברת סכום של עד 50 ל"י מהעורף לחיל. שירות זה הופעל ב-15 באוקטובר 1948.

השד"ץ טיפל בדואר של שבויי מלחמה. 109 מכתבים ראשונים משבויינו שנפלו לידי צבאות ערב הגיעו ב-21 ביולי 1948, באמצעות נציגי הצלב האדום. השד"ץ טיפל גם בדואר של שבויי אויב שנתפסו בידי צה"ל, ובדואר של תושבים ערביים בשטחי הממשל הצבאי, באמצעות המושלים הצבאיים האזוריים.

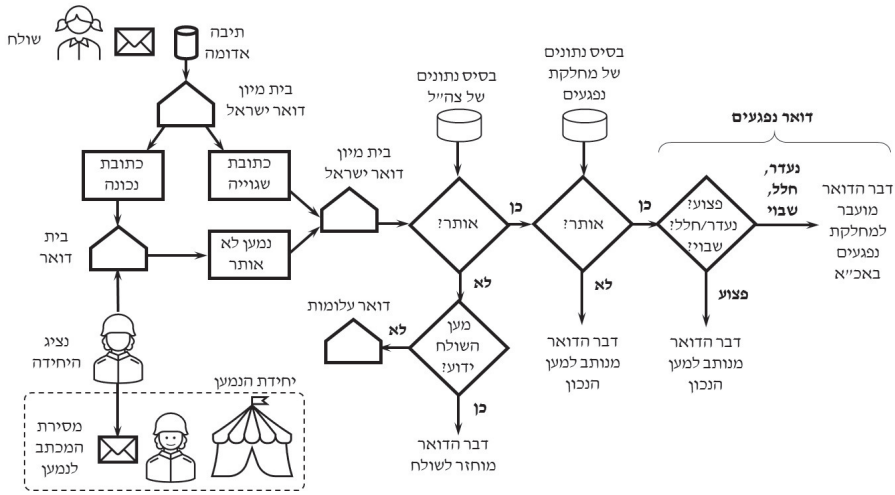
מכתבי החיילים היו כפופים למגבלות צנזורה. עד ינואר 1949 פעלה צנזורה על מכתבי החיילים בכל יחידה. לאחר מכן הופעלה צנזורה ארצית, שפעלה בצמוד לשד"ץ בבסיס הצפוני ובבסיס הדרומי.²² כל מכתב שנפתח נסגר במדבקה מיוחדת עם זיהוי הצנזורה, צ.ש.ח. (צנזור שירות חיפה – הצפוני) או צ.ב.ת. (צנזור בסיס תל אביב – הדרומי). דואר חיילים לחו"ל זכה לטיפול מיוחד, וחוייב בבולי דואר כמו מכתבים אזרחיים. מטעמי בטחון שדה, מכתבים אלה לא הוחתמו בחותמת משולשת או בחותמת עגולה של השד"ץ.

עם צמצום הצבא לאחר הסכמי שביתת הנשק צומצמה גם פעילות השד"ץ, וב-24 ביוני 1949 אוחדה פעילות שד"ץ עם פעילות הדואר המקמ"רי שהופעל בידי שירות הקשר. הוקמה הפונקציה של 'קצין הדואר של הצבא', בכפיפות למפקד חיל הקשר, שבהמשך כונה קצין קשר ראשי), והוקמה יחידת הדואר הצבאי – יחידת חי"ק (חיל קשר) 375. משרדי דואר חיילים (שכוננו אז מד"ץ – משרד דואר צבאי) הופעלו בצמידות למרכזי הקשר המרחביים של שירות הקשר.²³

האחריות לטיפול בדואר ביחידות הצבא הוטלה על גורמי השלישות. בתקופת השד"ץ, יחידות צה"ל משכו דואר מהמשרדים האזוריים של השד"ץ. נציג יחידה, איש שלישות יחידה, היה מגיע למשרד האזורי, מזדהה באמצעות אישור מתאים ומושך את דברי הדואר המיועדים ליחידתו. בזמן המשיכה הוא היה בודק שדברי הדואר אכן ממוענים ליחידתו, שכמות המכתבים הרשומים והחבילות וזהה לכמות ברישומי המשרד האזורי, וכי אין נזק נראה לעין באריזות החבילות. שלישות היחידה הייתה אחראית על חלוקת דברי הדואר לנמענים ביחידה. עיקר הדואר היה מכתבים וגלויות.

22 צנזורה על מכתבי חיילים בצה"ל נעשתה עד ינואר 2004.

23 שירות הקשר הפך לחיל הקשר ב-14 באוקטובר 1948.

תרשים זרימה עקרוני של טיפול בדואר אזרחי הממוען לחיילים

מערכת דואר החיילים שמוסדה בתום מלחמת העצמאות, עם פירוק השד"ץ, פועלת למעשה במתכונת דומה עד היום. גורמי השלישות ביחידות צה"ל אחראים על כל נושא דואר החיילים ביחידה, ואנשי השלישות עוברים הכשרה מתאימה לטיפול בדואר חיילים.

לאחר פירוק השד"ץ ושילובו עם הדואר המקמ"רי עברו יחידות צה"ל למשוך דואר המיועד להן מבתי דואר אזרחיים.

דואר מועבר דרך מערך הדואר האזרחי לבית הדואר המשרת את היחידה אליה מיועד דבר הדואר. נציג היחידה (איש שלישות היחידה) אוסף את הדואר, וגורמי השלישות ביחידה אחראים להעבירו לנמען. כאשר הכתובת שגוייה או כששלישות היחידה לא מאתרת את הנמען ומחזירה את דבר הדואר, דבר הדואר מוחזר לבית המיון, והמען נבדק מול בסיס הנתונים של צה"ל. היה והוא לא מאותר, הוא מוחזר לשולח (או מועבר למחלקת 'עלומות', כדי שתאתר את כתובת השולח). היה והנמען מאותר, נעשית בדיקה מול בסיס הנתונים של מחלקת נפגעים באגף כוח אדם, כדי לוודא שהחייל הנמען איננו פצוע, שבוי, נעדר או חלל, במטרה לטפל בדבר הדואר ברגישות הראויה ולמנוע את 'אי הנעימות' והפגיעה המורלית של העברת דבר דואר במקרה זה.

הדואר הצבאי במלחמת סיני

התמורות בצה"ל ומהלכי המלחמה

בתום מלחמת העצמאות עבר צה"ל למבנה של שש חטיבות סדירות ושמונה חטיבות מילואים, והוקמו שלושה פיקודים מרחביים (צפון, מרכז ודרום). מרבית חיילי צה"ל שוחררו. חיל הקשר צומצם ל-900 איש.

צה"ל ראה בביטחון השוטף את הבעיה העיקרית, ועסק בו באמצעות הפיקודים המרחביים והמחוזות, תוך קיום צבא סדיר קטן שיכשיר ויאמן את כלל מערך המילואים של צה"ל לעת מלחמה.

השנים ממלחמת העצמאות עד מלחמת סיני היו 'שבע השנים הרזות' של צה"ל. מדינת ישראל הצעירה הייתה במצוקה כלכלית קשה. העדיפות הלאומית הייתה קליטת עלייה המונית, אספקת מצרכים בסיסיים, דיור ותעסוקה. התקופה, הידועה בשם 'תקופת הצנע', התאפיינה בהקצאת משאבים מצומצמים לנושאי ביטחון. המדינה הצעירה אימצה בפברואר 1952 תכנית חירום כלכלית,¹ שקיצצה עוד יותר את המשאבים שהוקצו לביטחון, סד"כ צה"ל צומצם לשלוש חטיבות סדירות (שתי חטיבות רגלים וחטיבת שריון אחת). צה"ל פעל בתנאי משבר תקציבי מתמשך. הצבא הסדיר צומצם.² אימונים גדולים, שכונו 'תמרונים', נועדו לבחון את המוכנות ותורת הלחימה ולאמן את הכוחות.

מלחמת סיני, הידועה גם כמבצע 'קדש', מבחנו הראשון של צה"ל כצבא סדיר, נפתחה בהפתעה מוחלטת ב-29 באוקטובר בשעה 15:00, בהצנחת גדוד צנחנים מזרחית למעבר המיתלה, בפעילות חיל האוויר לניתוק קווי הטלפון של המצרים בסיני (שהיו מבוססים על טורים עיליים) ובכיבוש מוצבי כונתילה וראס-א-נקב. במהלך המלחמה

1 במסגרת תכנית החירום הכלכלית הונהג משטר קיצוב, שכוונה 'צנע'.

2 בשנת 1955 בוטל פיקוד הדרום והפך למחוז דרום בפיקוד המרכז. הפיקוד הוקם מחדש בתחילת שנת 1956.

נעו כוחות צה"ל לסיני במספר צירים – כוח אוגדתי (אוגדה 38 עם שתי חטיבות שריון – חטיבה 7, חטיבה 37 – ושתי חטיבות חי"ר – חטיבה 4, חטיבה 10) בציר המרכזי קציימה – אבו-עגיליה – איסמעיליה; כוח אוגדתי (אוגדה 77 עם חטיבת חי"ר, חטיבה 1, וחטיבת שריון, חטיבה 27) בציר הצפוני מרצועת עזה אל קנטרה; כוח חטיבת הצנחנים 202 בציר הדרומי – תמד, נחל, מיתלה; חטיבה 9 מראס א-נקב לעבר שארם א-שייח'; חטיבת חי"ר 11 כבשה את רצועת עזה. כיבוש חצי האי סיני הושלם בבוקר ה-5 בנובמבר 1956 עם כיבוש שארם א-שייח'. מועצת הביטחון של האו"ם כפתה הפסקת אש על הצדדים הלוחמים. הכוחות הבריטיים-צרפתיים פינו את מצרים ב-22 בדצמבר. צה"ל נסוג מסיני מספר חודשים מאוחר יותר. במלחמת סיני נפלו 177 לוחמים ומפקדים.

ארגון מחדש של יחידת קצין הדואר של הצבא

משימת ארגון מחדש של יחידת קצין הדואר של הצבא לאחר מלחמת העצמאות, כמערכת דואר צבאית המשלבת בין הדואר המקמ"רי ובין דואר החיילים, הוטלה בתחילת שנת 1950 על סרן (לימים רס"ן) שמואל ירושלמי.³

שמואל ירושלמי מספר: "במלחמת העצמאות הייתי קצין קשר חטיבתי בחטיבת אלכסנדרוני. לחמנו באזור קרית גת של היום. בסיום הלחימה הועברה החטיבה לצפת. קיבלתי זימון לקצין קשר ראשי [סא"ל (לימים אל"ם) יצחק אלמוג (ורצמן)], מפקדו השני של חיל הקשר והראשון שנשא בתואר קשר"ר]. שאמר לי: אני מעביר אותך למפקדה. למה? יש בעיות עם משלוחי דואר. אצלך ביחידה הדואר דופק. אמרתי – יש לי שיטה שלי עם רצים, גיפים וכל מה שקשור בזה. אמר: בוא, אני אתן לך אתגר עד שתגיד לי שמיצית את עצמך, ואז תעבור הלאה. תשמע: יש

3 יליד תל אביב (1924), להורים שעלו מאוקראינה. התנדב ל'הגנה' בגיל 13, שירת כ'מקשר' להעברת הודעות ונשק והשתלב כאתת בשירות הקשר. בסיום לימודיו התיכונים ב'תיכון חדש' בתל אביב החל לימודיו בטכניון בחיפה, ואחרי שנה ראשונה התגייס לצבא הבריטי בשנת 1942, ועם הקמתה בשנת 1943 עבר לחטיבה היהודית הלוחמת (הבריגדה), שם השתלב במחלקת קשר גדודית בגדוד השלישי, בפיקודו של יצחק אלמוג (ורצמן). השתתף בקרבות על נהר הסניו באיטליה, ובהמשך הגיע לדרגת סמל ופיקד על מחלקת הקשר הגדודית. השתחרר מהצבא הבריטי בשנת 1946 וחזר והתגייס לשירות הקשר של 'ההגנה'. במרץ 1947 התמנה לקצין הקשר של מחוז דן, ובדצמבר 1947 מונה לקצין הקשר של חטיבת אלכסנדרוני, ובתפקיד זה השתתף בכל קרבות החטיבה במלחמת העצמאות. בשנת 1950 עלה לדרגת רס"ן ומונה לראש ענף ציוד במפקדת קשר"ר. השתחרר בשנת 1953 ושירת במשרד הביטחון בתפקידים בכירים בתחום הרכש והתעשיות הביטחוניות, כולל במשלחת משרד הביטחון בניו יורק, ובמקביל סיים לימודי תואר ראשון ושני בהנדסת תעשייה וניהול באוניברסיטת קולומביה. הגיע לתפקיד עוזר מנכ"ל משרד הביטחון לתעשיות עתירות מדע. פרש בשנת 1967 והשתלב בתפקידי ניהול בכירים שונים בתעשייה. נפטר בשנת 2016.

תלוות חריפות, שמכתב אפילו בתוך תל אביב עצמה לוקח בין שבוע לשבועיים, וזה לא ייתכן, לכן פנו אלי מהמטה הארצי ואמרו – קבל את זה עליך. בשביל זה לקחתי אותך. תכניס רוח חדשה".⁴

שמואל ירושלמי תאר את הארגון מחדש של היחידה: "ציוד וזה היה אחד התנאים שלי שאני הסכמתי לקבל את התפקיד. אמרתי ליצחק [אלמוג]: אני מוכן לקבל [את התפקיד], אם אני אקבל את הסיוע והציוד הדרוש להעברת הדואר הצבאי, אם כי אני עוד לא יודע מה זה...".

סרן שמואל ירושלמי שירת ביחידה כארבעה חודשים והעביר את הפיקוד לרס"ן יעקב גור-זאב (וולף). בשנת 1953 הועבר התפקיד לרס"ן (לימים אל"ם) הלל כרמלי (קרמיל),⁵ ובשנת 1954 הועבר התפקיד לרס"ן זאב בן-יעקב (יעקובוביץ).⁶ יעקב גור-זאב, שעבר מהשד"ץ לקצין הדואר של הצבא, הסביר לסרן ירושלמי "איך ומה פועל הדואר? בשיטה הבריטית. ומה גרם לדואר הזה לקחת את השבוע – שבועיים אפילו בתוך תל אביב? השיטה שלהם הייתה הכל למרכז אחד, למיין בידיים, אחר כך להעביר לשניים שלושה מרכזים בארץ, וגם שם לעבור עוד פעם מיון, כי זה היה מגיע בשביל כל גוש, כל הדואר בבת אחת, ולכן זה לקח כל כך הרבה זמן". בעקבות זאת הוביל ירושלמי את שילוב בסיסי השד"ץ ברשת מרכזי הקשר בשיטה בה הדואר ממוין מראש במשרד הקשר השולח לפי משרד הקשר המקבל, כך שאין צורך במיון נוסף, ואת השימוש ברצי אופנוע (לפי המודל של Dispatch Rider בצבא הבריטי). שמואל ירושלמי היה גאה בהישגי הדואר הצבאי, במתכונתו החדשה: "כשאני העברתי את התפקיד, המכתב [העברת מכתב רשמי בתוך צה"ל] לקח 24 שעות מקסימום, וזכינו לשבחים עבור זה".

4 דברים שנאמרו במפגש קציני הדואר של הצבא, ספטמבר 2012. תמליל המפגש שמור בארכיון העמותה להנצחת חילי חיל הקשר והתקשוב.

5 יליד פולין, 1926. עלה לארץ בשנת 1933 והתגייס ל'הגנה' בשנת 1942. בשנת 1945 התנדב לחטיבה היהודית הלוחמת ושירת כמקלען בגדוד השלישי. בנובמבר 1947 גויס לשירות מלא ב'הגנה' בחי"ש ירושלים, בגדוד 'מוריה'. שירת בחטיבת עצינוני כאלחוטן בקרבות בירושלים במלחמת העצמאות, ובשנים 1949-1950 היה מפקד מקמ"ר 7. שירת בסדרה ארוכה של תפקידים בכירים בחיל הקשר, כולל קצין הדואר של הצבא (1951-1954), קצין קשר של חטיבת הצנחנים (1958-1961), מפקד גדוד קשר 'אמירים', קצין קשר עוצבת געש, מקש"פ צפון במלחמת ששת הימים, קצין קשר עוצבת עמוד האש במלחמת יום הכיפורים (בתפקיד זה היה קצין הקשר במבצע צליחת התעלה) וקצין קשר של הגיס הדרומי (בדרגת אל"ם) במלחמת שלום הגליל. שירת בתפקידים בכירים בתעשייה עד צאתו לגמלאות בשנת 1990. נפטר בשנת 2020.

6 נולד בשנת 1915. היה טכנאי בכיר בשירות הקשר של 'ההגנה' ו'יד ימינו' של המהנדס מישה גורדין; פעל כ'גדעוני' בקשר בהעפלה בשירות המוסד לעלייה ב', בכינוי החשאי הוגו זבינר; יחד עם ישעיהו (אישי) לביא (לימים קשר"ר בדרגת אל"ם) ונפתלי (נפתא) רו (לימים סא"ל) ביצע את השידורים המחתרתיים של 'קול ישראל' ו'תלם שמיר בעוז'. שירת כקצין הדואר של הצבא וכמפקד מחלקת כוח האדם של חיל הקשר (מכ"א 4). נפטר בשנת 1994.

בשלהי 1949, לאחר המיזוג בין הדואר המקמ"רי לשד"ץ, הפכו משרדי הקשר, שמוקמו במפקדות בכירות או בבסיסים גדולים והופעלו בידי אנשי חיל הקשר, למקמ"רים (משרדי קשר מרחביים). המקמ"רים טיפלו רק במברקים ודואר מקמ"רי. מוסד המקצוע הצבאי של עובד מק"ש (עובד משרד קשר). עובדי מק"ש נדרשו לסיווג בטחוני המרשה להם לטפל בחומר בסיווג 'סודי'.

משרד הקשר של המטכ"ל קיים מדי לילה סיבובי דואר מטכ"ליים למשרדי קשר מרחביים – כל מקמ"ר שלח שקי דואר סגורים שכל אחד מהם מיועד למקמ"ר מסוים אחר, ובמפגש לילי בקריה הוחלפו השקים בין המקמ"רים. המקמ"רים קיימו מדי יום סיבובי דואר ליחידות המקושרות אליהם. סיבובי הדואר נעשו בשקי דואר ייחודיים, שנחתמו בחותמות מיוחדות מלווים בחיילים חמושים. ליישובים מנותקים ולנגב הנצור הועבר הדואר בטיסות אספקה.⁷ כל מקמ"ר הפעיל במרחבו רשת של מספר סיבובי דואר, על בסיס יומי. סיבוב דואר היה מתוכנן מראש עם לוח נסיעה מוגדר, בו רשומה שעת הגעת סיבוב הדואר לכל יחידה. סיבוב הדואר נעשה באמצעות אופנועים עם תיק דואר מיוחד, שנישא על גופו של הרץ, או במכוניות יעודיות, בהן היה שק דואר לכל יחידה. סיבובי הדואר נשאו דואר רשמי בלבד (לאחר ביטול השד"ץ, דואר חיילים נמשך בידי היחידות ממשרדי דואר אזרחיים). לאחר הקמת יחידת קצין הדואר פעלו בצה"ל 12 מקמ"רים.

קצין הדואר של הצבא פעל תחילה בבסיס השד"ץ ברחוב הירקון בתל אביב, ולאחר שמספר גדול של יחידות צבא נפרסו ביפו, עברה היחידה מתל אביב ליפו בספטמבר 1949, למבנה דו-קומתי חדש (היום: רחוב הדואר 14 פינת שדרות ירושלים 14) צמוד לבית הדואר הראשי ביפו (שדרות ירושלים 12). היחידה שכנה בקומה השנייה (העליונה) של המבנה, והגג שימש כמגרש המסדרים של היחידה. יחידות צבא רבות התבססו באותה עת ביפו, והקרבה לבית הדואר הראשי ולמשתמשים בשירותי הדואר הצבאי הייתה נוחה.

ביוני 1949 מוסדו לראשונה ספרי המקמ"רים, שהם ספר הכתובות הצבאי – הרשימה של כלל יחידות צה"ל, מיקומן המדויק ודרך העברת הדואר אליהן, כולל דואר מקמ"רי ודואר אזרחי (דואר רשמי ודואר חיילים). ספר המקמ"ר הוא מסמך צבאי מסווג ורגיש, שכן הוא חושף את כל סד"כ צה"ל.

7 עד סוף דצמבר 1948 טיפל השד"ץ בהעברת דואר ליישובים מנותקים בנגב. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 245/1950-619.

מיקום המקמ"ר	מקמ"ר מספר
חיפה - הכרמל הצרפתי (מול 'מלון קצין העיר')	1
טבריה - 'מעון החייל'	2
באר שבע - בניין המשטרה	3
נצרת - מפקדת חזית הצפון	4
בית ליד	5
קסטינה - מפקדת חזית הדרום	6
סרפנד (צריפין)	7
המטה הכללי - רמת גן/גבעת החלמה ⁸	8
תל ליטוינסקי (תל השומר) ⁹ - מפקדת חטיבה 8	9
תל אביב - רחוב הירקון, ליד 'הבית האדום' ¹⁰	10
רמלה - מפקדת חזית המרכז	11
ירושלים - מחנה שנלר	12

מערך המקמ"רים לאחר מלחמת העצמאות

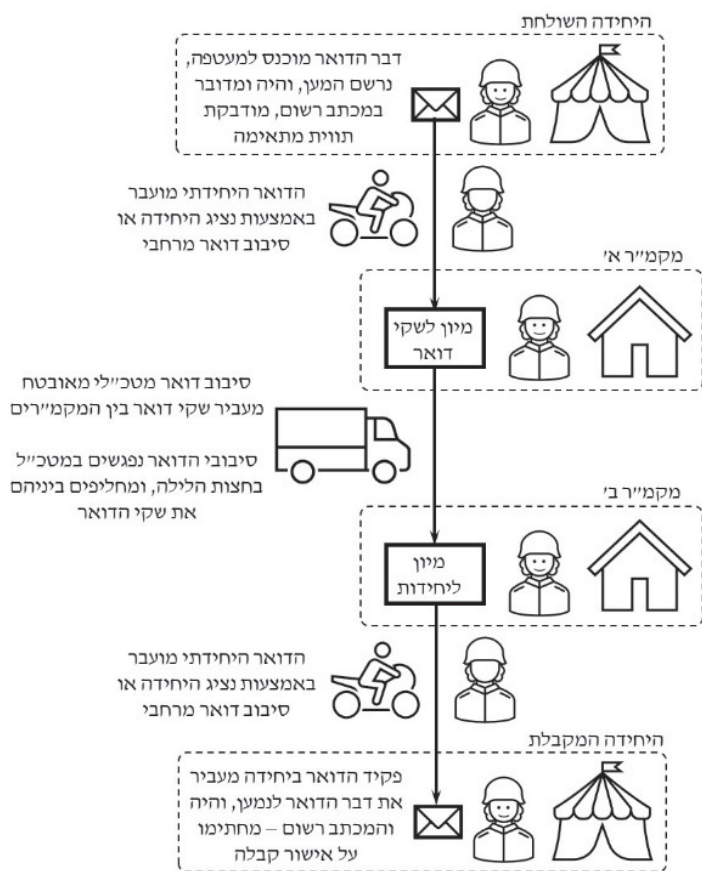
מערכת הדואר המקמ"רי שמוסדה בשנים אלה פעלה למעשה במתכונת דומה משך כל שנות פעולת הדואר הצבאי. פריט הדואר הוכנס למעטפה (דואר בסיווג 'סודי' או 'סודי ביותר') היה נארז במעטפה כפולה, כאשר המעטפה הפנימית חתומה בחותמת שעווה אדומה, 'גושפנקא' בעגה של אז,¹¹ הועבר למקמ"ר בידי נציג

8 מקמ"ר 8 נפתח ב-9 במאי 1948 בחדר 16 ב'בית האדום' ברחוב הירקון 123 בתל אביב, וב-19 במאי 1948, כאשר המטכ"ל עבר מ'הבית האדום' ל'גבעת החלמה' (אז רחוב הקשת, היום - רחוב שרת) עבר מקמ"ר 8 לבית יעקובוביץ' ברחוב הקשת (שרת) 21 (כינוי המבנה היה 'בית הקשת' או 'בית נוימן'), בגבעת 'גן אברהם' ברמת גן; בהמשך עבר המטכ"ל במאי 1949 למחנה מקלף (מחנה השלישות) ברמת גן, ולקריה בפברואר 1955. בבית יעקובוביץ' בצמוד למקמ"ר 8, פעלה גם תחנת האלחוט של המטכ"ל, שכונתה 'דפנה'. ניר מן, תולדות מחנה המטכ"ל בשנים 1948-1955, צה"ל: מחלקה היסטוריה, 2006.

9 מקמ"ר 9 נסגר ב-26 במאי 1950.

10 מקמ"ר מרחבי, שטיפל בכל היחידות במרחב פרט למטה הכללי, שהיה לו מקמ"ר משלו.

11 פקודות המטה הכללי מס' 22, 3 בנובמבר 1948, ארכיון המדינה ISA-JerusalemVaad-JerusalemVaad-000c0bw (ג-287/35). במשך השנים עברו לחתימת מכתבים מסווגים בנייר דבק שוקף (סלויסיפ), עם חתימה וחותמת היחידה.

תרשים זרימה עקרוני של טיפול בדואר צבאי רשמי (דואר מקמ"רים)

היחידה או בסיבוב הדואר המרחבי (או במקרה של דואר דחוף, ברץ מיוחד), שם הוא מוין לשקי דואר, כאשר לכל מקמ"ר ברשת הצבאית היה שק דואר, ועובדי המקמ"ר ידעו לאיזה מקמ"ר משוייכת כל כתובת צבאית. סיבוב דואר מטכ"לי העביר כל לילה את הדואר בין המקמ"רים, ולקראת בוקר מוין הדואר במקמ"ר המקבל, והדואר הועבר לכל יחידה – בסיבוב הדואר המרחבי, או שנציג היחידה אסף את הדואר מהמקמ"ר. הדואר ביחידות הצבא היה באחריות גורמי השלישות. השירות פעל בעילות ובאמינות, וכל דבר דואר שהועבר למקמ"ר עד תום יום העבודה הגיע ליעדו למחרת. בדואר רשום נדרש הנמען לחתום על אישור קבלה.

הדואר הצבאי לפני מלחמת סיני ובמהלך המלחמה

רס"ן יעקב גור-זאב, שמונה לתפקיד קצין הדואר של הצבא בתחילת שנת 1950, סיכם בשלהי שנת 1950 הסדר מקיף לארגון דואר החיילים בזמן מלחמה בשילוב עם שירות הדואר האזרחי, שהיה אז כפוף למשרד התחבורה. ההסדר כלל הצבת חיילי מילואים של יחידת הדואר בבתי מיון הדואר האזרחי המחוזיים בבאר שבע, חיפה, טבריה, ירושלים, נתניה ותל אביב, לשם תגבור מערך המיון, וקישור כל יחידה צבאית לבית דואר אזרחי, תוך צמצום כמות בתי הדואר המשרתים יחידות צבאיות מ-30 ל-20 בתי דואר.

נקבעו מנגנוני דיווח להעברת מספרי דואר צבאי לגופי המיון של הדואר האזרחי ולאירועים של אי משיכת דואר בידי יחידות צבאיות. נקבעו הסדרים שיאפשרו לחיילים לשלוח מברקים, מכתבים וחבילות, לארץ ולחו"ל. גורמי השלישות, שנושא דואר החיילים היה באחריותם, מיסדו הסדרי טיפול בדואר חיילים ביחידות צה"ל.

יחידות הצבא השתמשו לדואר חיילים בחותמת משולשת 'כבא' עד שלהי שנת 1954, אז עברו להשתמש בחותמת משולשת עם ענף עץ הזית והחרב, האותיות 'ד' ו'צ' (דואר צבאי) ומספר דואר צבאי בן ארבע ספרות.¹² רס"ן זאב בן-יעקב (יעקובוביץ), שמונה לתפקיד קצין הדואר של הצבא בשנת 1954, פיקד על היחידה במהלך מלחמת סיני. במלחמת סיני לא חלו תמורות של ממש במערכת הדואר הצבאי, שטיפל בדואר מקמ"רי ובדואר החיילים.

התעבורה העיקרית במלחמת סיני הייתה תעבורת מברקים, שהייתה מבוססת בחלקה על שימוש באלחוט (באיתות מורס), בדרך כלל בהצפנה ידנית, ובחלקה על טלפרינטרים בהצפנה מכנית בשיטה של מח"פ (מפתח חד-פעמי) ופעלו בשיטה לא מקוונת (off-line) – טלפרינטר שהיה מחובר למכונת הצפנה טג-2022 הפך הודעה גלוייה להודעה מוצפנת על סרט נייר מנוקב, ששודרה בטלפרינטר אחר, או קיבל הודעה מוצפנת של סרט נייר מנוקב, שנקלטה בטלפרינטר אחר, והפך אותה להודעה גלוייה).¹³

הלקח העיקרי ממלחמת סיני היה הצורך בניהול התעבורה במברקה כדי להתגבר על העומס, שכן קציני צה"ל לא נהגו לנסח מברקים ברורים וקצרים, ונהגו לשלוח

12 מנכ"ל משרד הדואר חיים בן-מנחם, החלפת חותמות הדואר הצבאי ביחידות צה.ה.ל., 12 בנובמבר 1954.

13 דניאל רוזן, מיכאל נגל, שבעים שנות חיל הקשר והתקשוב: מערכות, שיטות ואמצעים, העמותה להנצחת חילי חיל הקשר והתקשוב, יהוד-מונוסון, מהדורה שנייה, התשע"ט – 2018, עמ' 143-147.

את כל המברקים ברמת דחיפות גבוהה, מה שלא איפשר טיפול מהיר במברקים שהיה חשוב להעבירם בדחיפות.¹⁴

בלקחי המלחמה, המטה הכללי הדגיש את הקטע מפקודת מטכ"ל 0211 3 המגדיר מהו מברק בדרגת דחיפות 'בזק': "בזק – הודעות קצרות הנוגעות למצבי מצוקה חמורים, הודעות קצרות על התקפת שריון, צנחנים, הפצצה, הפגזה, גז ומברקים הנוגעים לסיוע אווירי מידי, אשר העברתם במברק בהול לא תענה על הצרכים",¹⁵ וסיכם: "זכור! שום מערכת קשר, ולו המשוכללת ביותר, לא תוכל לטפל ביעילות במבול של מברקים בעלי מידת דחיפות גבוהה. יעד את מידת הדחיפות הגבוהה למקרים יוצאים מן הכלל, כמוסבר בפקודות מטכ"ל 0211 3". בנוסף הודגש כי: "אל נא בחיפזון! אל תשכח לעולם לציין את סיווג הביטחון במשבצת המיועדת לכך [בטופס המברק]! ברם, אל תעשה זאת בחיפזון. תחילה נסח את תוכן המברק, עיין בו, ורק לאחר מכן קבע את סיווג הביטחון שלו. המנע מהגזמה בסודיות המברק – קבע אותה בהתאם לתוכן".¹⁶

על פי התורה החיילית שהייתה בתוקף עד מלחמת יום הכיפורים, בשטחי כינוס של יחידות במערך הנפרש הופעל מערך סיבובי דואר, ונספחי שליטה לפקודות מבצע ופקודות קשר עוצבתיות כללו סעיף בעניין משרד קשר ורצים (לדואר מקמ"רי), ולוח סיבובי דואר עוצבתי. בסעיפים אלה צויינו דברים חורגים מהפק"ל, צירי רצים ופתיחת משרדי קשר קדמיים.¹⁷ במהלך הלחימה עצמה הייתה תעבורה מעטה של דואר מקמ"רי, אך בשוך הלחימה הייתה תעבורה רבה.

דואר מקמ"רי ודואר חיילים הועברו ליחידות במשאיות ובמטוסים. המלחמה הקצרה והכמות המוגבלת של חיילי מילואים לא הביאה לכמויות דואר חיילים גדולות מאוד, אך מערך הדואר הצבאי התקשה להעביר דואר חיילים ליחידות בשדה באמצעים שעמדו לרשותו, ולספק מספרי דואר צבאי וחותרות דואר צבאי ליחידות שהתארגנו במהלך המערכה.

14 ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 64-10/2013.

15 דרגת דחיפות 'בזק' הוכנסה לשימוש לאחר מלחמת העצמאות.

16 אג"מ/מה"ד, ניצול יעיל של אמצעי קשר, לקחי מבצע "קדש" 9, אוגוסט 1957, ארכיון צה"ל

ומערכת הביטחון 64-10/2013.

17 פנקס כיס לקצין קשר, עמ' 227-230, 264-266.

מידת הדחיפות	הרשאי לאשר	הזמן שיעבור בין השעה המצויינת במשבצת 'זמן חיבור' ועד למסירת המברק למשרד הקשר לא יעלה על:	דחיפות הטיפול
רגיל	כל קצין.	120 דקות	יגיע לתעודתו תוך 24 שעות מרגע הגעתו למשרד הקשר.
דחוף	קצין מדרגת סרן ומעלה, מפקדי יחידות ומתקנים וכל קציני הקשר בנושאי קשר.	60 דקות	יישלח לפני מברקים רגילים.
מייד	קצין בדרגת סא"ל ומעלה, מג"ד, קצין מטה מתאם במפקדת עוצבה ומעלה, רס"ן ומעלה בגדוד או בחטיבה, כל קצין קשר בנושאי קשר.	20 דקות	יישלח לפני כל מברק רגיל או דחוף.
בהול	מפקד עוצבה, קצינים בדרגת אל"ם ומעלה, קצין מטה מתאם במפקדת אוגדה ומעלה, מפקד יחידה עצמאית במצוקה.	10 דקות	יישלח לפני כל מברק רגיל/דחוף או מייד. בשעת העברת המברק יופסקו כל השידורים ברשת הרדיו.
ביק	מפקד עוצבה ומעלה, אל"ם ומעלה, קצין מטה מתאם במפקדת אוגדה ומעלה, מפקד יחידה עצמאית במצוקה וקצין סיוע אווירי.	5 דקות	יועבר לפני כל מברק בעל מידת דחיפות אחרת ויופסק כל שידור בעת העברת המברק ברשת רדיו או בכל אמצעי קשר אחר.

מידות דחיפות של מברקים¹⁸

18 מקשר"ר/תורת חי"ק, פנקס כיס לקצין קשר, חלק א', טבת תשל"ב - ינואר 1972 [להלן: פנקס כיס לקצין קשר], עמ' 28-29.

פרק ג

הדואר הצבאי במלחמת ששת הימים

התמורות בצה"ל ומהלכי המלחמה

בעשור שבין מלחמת סיני ובין מלחמת ששת הימים עבר צה"ל תמורה מהפכנית ומשמעותית, והפך מצבא רגלים לצבא ממונע, ממוכן ומשוריין. הסד"כ גדל מ-12 ל-21 חטיבות, מהן 11 משורייות וממוכנות. סד"כ הטנקים גדל מ-350 טנקים במלחמת סיני ל-1,300 טנקים.¹ הצבא הצטייד ב-2,500 זחל"מים. מיומנות הלוחמים הושגה באמצעות משמעת נוקשה ואימונים קפדניים.

באותה תקופה הופנמה חשיבות חיל האוויר בלחימה המודרנית והושם דגש מהותי על חיל האוויר, וכמחצית מתקציב הביטחון הוקצתה לו.² במלחמת ששת הימים הפעיל חיל האוויר מטוסי מיראג' 3, סופר מיסטר, מיסטר, ווטור, אוראגן ופוגה-מגיסטר.³

במלחמת ששת הימים פעל חיל הים עם משחתת אחת, צוללת אחת, מספר טרפדות וכמה נחתות, והפעיל בעיקר כוחות קומנדו ימי (שייטת 13). במהלך סדרת תקריות עם הסורים הופלו ב-7 באפריל 1967 שישה מטוסי קרב סוריים. ב-14 במאי החלו כוחות מצריים, במהלך ראווה, לנוע לחצי האי סיני,

- 1 מול מרוץ חימוש בצבאות ערב, בעיקר בסיוע סובייטי, עמדו שנות השישים בסימן בניית כוח ועוצמתו של צה"ל. מלחמת ששת הימים פרצה בתחילת השנה השלישית (והאחרונה) לתכנית 'בני-אור', התכנית הרב-שנתית לבניין הכוח לשנים 1965 עד 1967. על פי תכנית זו, במרץ 1968 היה צה"ל אמור לכלול סד"כ יבשתי של 21 חטיבות: שש חטיבות שריון, חמש חטיבות ממוכנות, שלוש חטיבות מוצנחות ושבע חטיבות חי"ר. מסד"כ זה – שלוש חטיבות היו אמורות להיות סדירות: חטיבת שריון (חט' 7), חטיבה מוצנחת (חט' 35) וחטיבת חי"ר (חט' 1). סד"כ מטוסי הקרב תוכנן להיות 230 מטוסים.
- 2 לאחר מלחמת סיני עבר מטה חיל האוויר מרמלה לקריה בתל אביב, ושופר שיתוף הפעולה עם צבא היבשה.
- 3 מטוסי האימון פוגה-מגיסטר ביצעו פעולות אמנעה בציר יריחו – ירושלים ובלמו את חטיבות העתודה הירדניות.

כתמיכה בסוריה, ובכך להפר את ההבנות שלאחר מלחמת סיני.⁴ העולם הערבי, אחוז התלהבות ושנאת ישראל, התגייס לקראת מלחמת השמד בישראל, 'ג'יאהד', כדי 'לפתור את בעיית פלשתינ אחת ולתמיד'. בתגובה נכנס צה"ל לכוננות וב-16 במאי החל גיוס מילואים ראשוני.⁵ ב-19 במאי, בתגובה לדרישת המצרים, פונה כוח החירום של האו"ם מחצי האי סיני, ב-22 במאי בערב הודיע נשיא מצרים, גמאל עבד אל-נאצר, על סגירת מיצרי טיראן לשייטת ישראלית. אז גייסה ישראל את יתרת מערך המילואים, מתוך הערכה שמלחמה היא בלתי נמנעת. ב-30 במאי חתמה ירדן על הסכם הגנה עם מצרים והעמידה את צבא ירדן תחת פיקוד מצרי, ובכך אילצה את צה"ל להתכונן למלחמה גם בזירה המזרחית. מאמץ מדיני ישראלי למנוע מלחמה לא צלח, והמשבר יצא משליטה. אבדן היוזמה המבצעית נראה אז כסכנה חמורה לצה"ל ולמדינה.

ב-5 ביוני 1967 יצא צה"ל לסכל את האיום הקיומי על מדינת ישראל. מלחמת ששת הימים התרחשה מבוקר יום שני, 5 ביוני ועד ליל 12 ביוני 1967. היוזמה ההתקפית המפתיעה של צה"ל זעזעה את צבאות האויב.

המאמץ העיקרי של צה"ל היה לחימה בזירה המצרית. הלחימה החלה ב-5 ביוני עם בוקר, בתקיפת חיל האוויר על שדות התעופה המצריים; תוך מספר שעות הושמד עיקר כוחו של חיל האוויר המצרי והושגה עליונות אווירית.⁶ שלוש אוגדות שריון של צה"ל, עם כ-600 טנקים, הבקיעו בצפון חצי האי סיני – אוגדה 84 (עם שתי חטיבות שריון, חטיבה 7 וחטיבה 60, וחטיבה הצנחנים 35) נעה בציר החוף, אוגדה 38 (עם חטיבת השריון 14, חטיבת הצנחנים 80, חטיבת חי"ר 99 וכוחות נוספים) הבקיעה בקרב אום-כתף ונעה בגזרה המרכזית בכיוון ביר גפגפה וביר תמדה, ואוגדה 31 (עם שתי חטיבות שריון, חטיבה 200, חטיבה 520 וכוחות נוספים) נעה בכיוון ג'בל ליבני, ביר לחפן ומעבר המיתלה. חטיבה עצמאית מתוגברת כבשה את רצועת עזה, חטיבה ממוכנת עצמאית פעלה ככוח הטעיה בנגב הדרומי, באזור כונתילה. כוח חיל הים הגיע בהישט מאילת והשתלט על שארם א-שייח בעוד שלכוח צנחנים, שאמור היה לכבוש את המקום בהצנחה, לא נותר אלא לנחות בשדה התעופה הנטוש. ב-9 ביוני השתלטו כוחותינו על כל חצי האי סיני.

כתגובה לתקיפות ירדניות לאורך הגבול יצאו כוחות צה"ל להתקפת נגד, במערכות בזק בצפון השומרון ובמרחב ירושלים. חיל האוויר השמיד את חיל האוויר הירדני. ב-7 ביוני הושלם כיבוש העיר העתיקה בירושלים בידי פיקוד מרכז

4 בפתחת המלחמה מנה סדר הכוחות המצרי בסיני שבע דיבזיות ומעל 800 טנקים.

5 עיקר הכוח הלוחם גויס בין 19 ל-25 במאי.

6 במלחמת ששת הימים הושמדו כ-450 מטוסי אויב, רובם הושמדו על הקרקע, 58 מתוכם הופלו בקרבות אוויר.

בסד"כ של שלוש חטיבות מילואים (חטיבת חי"ר 16, חטיבת השריון 10, וחטיבת הצנחנים 55). אוגדה 36 (עם חטיבת השריון 37, חטיבה ממוכנת 45 וחטיבות חי"ר 3 ו-9) בשליטת פיקוד צפון, כבשה את צפון השומרון. חטיבת חי"ר 4 כבשה את אזור רמאללה וחטיבת חי"ר 5 כבשה את קלקיליה וטול-כרם. ב-8 ביוני הושלם כיבוש יהודה ושומרון (שכוננו אז 'הגדה המערבית').

כתגובה לאש סורית תקף צה"ל ברמת הגולן בבוקר ה-9 ביוני, אחרי שהושגה הפסקת אש בחזית המצרית. שתי חטיבות, חטיבת שריון 8 וחטיבה חי"ר 1, הבקיעו את המערך הסורי. חטיבת שריון מילואים נוספת, חטיבה 37, הצטרפה אליהן בשעות אחר הצהריים, ולמחרת הצטרפו מפקדת אוגדה 36 עם חטיבת שריון 45 וחטיבת הצנחנים 80. ב-11 ביוני הושלם כיבוש רמת הגולן. ב-12 ביוני נכבשה פסגת החרמון.

למלחמת ששת הימים היו השלכות מהותיות על מדינת ישראל. מבחינה מדינית התאפשרו מהלכים של 'שטחים תמורת שלום'; מבחינה אסטרטגית, התבוסה המוחצת של צבאות ערב עיצבה את תדמית העוצמה הצבאית הישראלית. הלחימה הייתה קשה ועקובה מדם. לצה"ל היו 772 חללים ו-2,593 פצועים, אך היעד הושג, הוסר האיום הקיומי על מדינת ישראל. הניצחון הישראלי היה מוחץ, ברור וחד.

הדואר הצבאי לפני מלחמת ששת הימים ובמהלך המלחמה

רס"ן משה תלם מונה לתפקיד קצין הדואר של הצבא בשלהי שנת 1957⁷ והוחלף בשנת 1962 בידי זאב בן-יעקב (יעקובוביץ), שמונה פעם שנייה לתפקיד זה, והיה קצין הדואר של הצבא במלחמת ששת הימים.

עיקר התעבורה המבצעית והלוגיסטית עברה באותה עת באמצעות מברקים, אותם העבירו בטלפרינטרים, שפעלו על הטלפוניה הנייחת והניידת ועל אמצעי רדיו תג"ם (תדר גבוה מאוד). מערכת זו פעלה במהירות וביעילות.

רוב תעבורת הטלפרינטרים הייתה מוצפנת בשיטה לא-מקוונת (off-line), באמצעות טג-2022. הטלפרינטרים העיקריים בצה"ל הדפיסו על גליל נייר רחב (בדרך כלל השתמשו בגליל נייר בו שולב נייר פחם, והדפיסו מברקים בשני עותקים). ביחידות השדה הופעל טלפרינטר קטן מוקשח, טפ-4, שהדפיס על סרט

7 איש 'הגנה' וותיק, בכינוי החשאי 'בן-חיים'. השתתף בהגנת מגדיאל במאורעות תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939), בוגר קורס מפקדי מחלקות בשנת 1943. פיקד על גדוד הנוער בנפת ראשון לציון ועבד בדואר המנדטורי בנס ציונה. במלחמת העצמאות היה קצין הטלפונים של חטיבת חי"ש עציוני בקרבות בירושלים וקצין הטלפונים של חזית הדרום. קצין הדואר של הצבא. המג"ד הראשון של גדוד 'צמרת' (1956 - 1957).

נייר דביק,⁸ שאותו הדביקו על טופס מברק, ומכשיר הצפנה מכני, שכונה טג-352 ('אפרוח'), שניתן היה להפעילו בשיטה לא-מקוונת או בשיטה מקוונת (on-line). לאחר מלחמת סיני מוסד נושא המברקה והדואר המקמ"רי במפקדות אוגדה ניידות ומרכזי קשר קדמיים בפיקודים המרחביים על בסיס מרכבי פח ייעודיים שהורכבו על משאיות צבאיות בעלות עבירות גבוהה (6×6):⁹ רקש-560, ששימש כמשרד קשר נייד, רקש-540, ששימש כמברקה, והותקנו בו טלפרינטרים וציוד הצפנה (טפ-3 אחד ושני טפ-4, עם ציוד טג-9 להפעלת הטלפרינטרים על ערוץ ציוד נושא או על רדיו), ורקש-450, שנועד לאחסון כתבי הסתר. לצורך הפעלתם בשדה גררו כלי רכב אלה גנרטורים ניידים שהותקנו על נגרר דו-גלגלי: רקש-600 (גנרטור חד-פאזי בהספק 10 קילוואט) או רקש-610 (גנרטור חד-פאזי בהספק 6.4 קילוואט).¹⁰ יחידות קשר באוגדות ובפיקודים צויידו ברכבי קשר אלה ותירגלו את פריסתם והפעלתם.¹¹

מלחמת ששת הימים, שאופיינה בתקופת המתנה ממושכת עם שינויי סד"כ מהותיים ומהירים ערב המלחמה, ובפריסה רחבה על פני שטחים גדולים מאוד לאחר המלחמה, גרמה לקשיים רבים בתפקוד הדואר הצבאי. מערך הדואר הצבאי לא הותאם לגידול בסד"כ זה"ל ולא היה ערוך לטווחים הגדולים של מרחבי סיני. מערך סיבובי הדואר המקמ"רי היומיים לא תוכנן לחצות את תחומי הקו הירוק. בימי 'ההמתנה' והלחימה העביר משרד הקשר הגדול בצבא, מקמ"ר 16 בקריה, מדי יום, שני סיבובי דואר מרכזיים, סיבוב דואר דרום במשקל של כ-1,750 ק"ג, וסיבוב דואר צפון במשקל של כ-1,200 ק"ג. משקל ממוצע של שק דואר היה 37 ק"ג. לנציגויות זה"ל בחו"ל הועבר דואר במשקל של כ-50 ק"ג בשבוע. המקמ"ר טיפל ב-81,000 מכתבים רשומים בחודש. במקביל לתעבורת המכתבים טיפל מקמ"ר 8 בתעבורת מברקים, כאשר בחודשי השיא היו כ-20,000 מברקים בחודש. להשוואה – במהלך כל שנת 1968 עברו במקמ"ר 166,000 מברקים, מהם כ-50,000 מוצפנים.¹²

לאחר סיום הקרבות טופל הדואר המקמ"רי בצורה משביעת רצון, ודואר מקמ"רי נשלח מידי יום בהיטס מפיקוד הדרום לרפידיים.

8 דגם T68 תוצרת סימנס, גרמניה.

9 הנעה 6×6 היא הנעה משולשת: 3 צירים, על כל ציר לפחות שני גלגלים. בשונה מתיבות קשר ניידות בשימוש זה"ל כיום, רכב קשר זה לא היה ממוזג, ותנאי העבודה בפריסת בשדה היו קשים.

10 המטה הכללי, עקד קשר 150-7, ספר עזר לקצין קשר, אייר תש"ל – מאי 1970, עמ' 296.

11 אחרי מלחמת סיני נבנתה מפקדת האוגדה כגוף עצמאי. עד אז היא התבססה על 'הורדת' אמצעים מהפיקוד המרחבי.

12 גבי שריג, תמיד בקשר, הוצאת מערכת, קיבוץ דליה, תשס"ח – 2008, עמ' 457.

דואר חיילים היה מבוסס כולו על שרותי דואר ישראל למשיכת דואר מסניפי דואר ומסירת דואר מהחיילים למשלוח, ולא תפקד כראוי. הסד"כ המגוייס היה גדול, מערך המיון של דואר ישראל לא עמד בעומס הרב, ליחידות הלוחמות, בעיקר בדרום, לא הייתה אפשרות להגיע לסניפי הדואר אליהן היו מקושרות למשיכה ולמסירה של דברי דואר. לרשות קצין הדואר של הצבא לא היו מספיק חיילים ואמצעים למשלוח חבילות ומכתבים.

הקושי העיקרי היה בגזרת פיקוד דרום. הקשר עם הבית הפך לבעייה מוראלית. חבילות רבות שנשלחו מהמשפחות לא נמסרו לחיילים אשר שירתו בסיני, הצחינו והושמדו. ההיערכות למתן שירות סביר לחיילים בסיני לא צלחה. סא"ל יוסי הלר מספר:¹³ "אלוף הפיקוד הורה לסגור פסג' בבאר שבע, לשם העבירו את כל השקים, שהדואר העביר לצה"ל, וחיילי המילואים של קצין הדואר שמו אותו בערמות. ערימות שם הגיעו לגובה של שלושה – ארבעה מטר, בשקים של דואר ישראל". לא הייתה ברירה, אלא להשמיד את דברי הדואר, שהעלו צחנה, והם נקברו בחולות, סמוך למחנה נתן.¹⁴

יחידות ברמת הגולן, בקעת הירדן ואזור עזה משכו באופן סדיר דואר חיילים מסניפי דואר ישראל בתחום הקו הירוק. דואר חיילים ליחידות שנפרסו בשטחים שנכבשו במלחמה נשלח בידי קצין הדואר של הצבא ליחידות מדי יום, באוטובוסים, במשאיות ובמטוסים.

הפריסה החדשה של צה"ל בעקבות המלחמה, והקושי במתן שירותי הדואר המקומ"רי ודואר החיילים בסיני במלחמת ששת הימים, הביאו לשידוד מערכות מקיף ביחידת הדואר הצבאי, כמתואר בפרק הבא.

13 יליד רומניה, 1946. עלה ארצה בשנת 1950. התגייס בשנת 1965, עבר מסלול קציני קשר ייעודי והוצב בגדוד הקשר של גייסות השריון. בעקבות פציעה הוצב בשנת 1967 ביחידת קצין הדואר, שם שירת עד שחרורו בשנת 1968, ומאז שירת במילואים ביחידת קצין הדואר של הצבא. קודם לדרגת סא"ל בשירות מילואים בשנת 2007. הקים ואימן יחידת דואר באכ"א לאחר העברת סמכויות הדואר לאכ"א. השתחרר משירות מילואים בשנת 2016.

14 רס"ן יעקב גור-זאב, בשירות מילואים, פיקד על פעילות דואר החיילים בבאר שבע.

הדואר הצבאי במלחמת ההתשה ובמלחמת יום הכיפורים

התמורות בצה"ל, מלחמת ההתשה ומלחמת יום הכיפורים

הניצחון במלחמת ששת הימים הציב מציאות חדשה בפני מדינת ישראל הצעירה. צה"ל נערך להחזקת יהודה ושומרון, רמת הגולן וחצי האי סיני, ולהגנה על המדינה מהקווים החדשים. הוקם ממשל צבאי, הותאמה פריסת הכוחות, הוקמו ביצורים בקווים החדשים והוקם מערך לוגיסטי מתאים.

צה"ל התעצם. משנת 1968 ועד שנת 1973 גדל סד"כ צה"ל מ-150 ל-350 מטוסי קרב (הגידול העיקרי היה במטוסי סקייהוק ופנטום מתקדמים; מטוסי אורגן, ווטור ומיסטר הוצאו מהשירות) מ-1,300 ל-2,000 טנקים, כמחציתם טנקי סנטוריון ('שוט') והיתר טנקי פטון ('מגח'), שרמן, טירן ו-AMX. הסד"כ גדל מ-7 ל-13 חטיבות שריון (ומחטיבה סדירה אחת, חטיבה 7, לארבע חטיבות סדירות – חטיבה 7, חטיבה 14, חטיבה 188 וחטיבה 401), מחמש לשש חטיבות ממוכנות. בשנת 1971 החל הצבא להצטייד בנגמ"שים 'ברדלס' (M-113). סד"כ החי"ר והצנחנים נשמר על שמונה חטיבות חי"ר ושלוש חטיבות צנחנים. סד"כ חיל הים גדל משלוש ל-13 סטי"לים, משש ל-10 נט"קים. שולשה כמות גדודי הארטילריה המתנייעת 155 מ"מ, והוקמו שלושה גדודי מרגמות כבדות מתנייעות (מכמ"ת) 160 מ"מ, שני גדודי תומ"תים כבדים M-107 עם תותח מתחלף 175/203 מ"מ, גדודי ארטילריה 130 מ"מ ו-122 מ"מ ומטולי רקטות (מטל"רים) סובייטים 240 מ"מ משלל מלחמת ששת הימים.

מלחמת ההתשה (המכונה גם מלחמת 1,000 הימים) התחוללה ביוזמת נשיא מצרים גמאל עבד אל-נאצר, ונמשכה מיולי 1967 (זמן קצר לאחר תום מלחמת ששת הימים), ועד להפסקת האש בליל 7-8 באוגוסט 1970. במקביל ללחימה מול מצרים התחוללה מלחמה ללא הפוגה גם בגזרה הירדנית, שם השתררה רגיעה

כחודש לאחר מכן, בספטמבר 1970, עם סילוק כוחות זרים ומחבלים מירדן בידי הצבא הירדני בהנהגתו התקיפה של המלך חוסיין. פעילות הגרילה של ארגוני המחבלים המשיכה בשלוש השנים הבאות מגבולות לבנון וסוריה (בשיתוף צבא סוריה), והם פעלו לבצע פיגועי טרור נגד יעדים ישראליים בחו"ל. מלחמה זו הייתה שונה מהמלחמות שקדמו לה בכך שהייתה ניחת בעיקרה, ואופיינה בחילופי אש כבדים והפעלה מסיבית של חיל האוויר, בצירוף פשיטות של כוחות מיוחדים. צה"ל קיים קו הגנה בעזרת מערכת מוצבים בקווי המגע עם צבאות ערב, ביצור יישובי קו העימות, סלילת דרכים כדי להקשות על הטמנת מוקשים, פטרולים ימיים בחופי רצועת עזה ומערכות מודיעין בשטחים עליהם השתלט במלחמת ששת הימים. צה"ל נקט במדיניות תגובה באש שהביאה בשנה השלישית למלחמה לנטישת האזורים ממערב לתעלת סואץ וממזרח לירדן (והתושבים הפכו לפליטים בארצותיהם), ויזם פעולות תגמול ומנע, בעומק שטח האויב.

721 איש, מתוכם 594 חיילים, נהרגו במהלך מלחמת ההתשה, שהסתיימה באוגוסט 1970.

מלחמת יום הכיפורים נפתחה בהפתעה ביום הכיפורים תשל"ג, 6 באוקטובר 1973, עת פתחו צבאות מצרים וסוריה במתקפה כוללת נגד מדינת ישראל. כוחות חי"ר מצריים, מתוגברים בנשק נ"ט, צלחו את התעלה בחסות הפגזה עזה שהחלה ב-6 באוקטובר בשעה 1400, פרצו סוללות עפר בצד הישראלי בעזרת סילוני מים, הקימו גשרים למעבר טנקים, והעבירו כוחות שריון לגדה הישראלית של התעלה. למחרת, 7 באוקטובר, המשיכו המצרים להעביר כוחות לגדה המזרחית, לבסס את ראש הגשר ולתקוף את המעוזים.¹ אוגדה 252 המשיכה בקרב הבלימה ומטוסי חיל האוויר תקפו כוחות צולחים וגשרים, בהישגים חלקיים.

אוגדות המילואים (אוגדה 143 ואוגדה 162) החלו להגיע לגזרות הלחימה בערב ה-7 באוקטובר. בבוקר ה-8 באוקטובר יצאו כוחותינו להתקפת נגד, שלא צלחה, אך בלמה את התקדמות המצרים. בין ה-9 ל-13 באוקטובר נוהל קרב בלימה. המצרים תגברו את כוחותיהם לסד"כ של כ-900 טנקים ממזרח לתעלה, מולם צבר צה"ל כ-750 טנקים תחת פיקוד ארבע מפקדות אוגדתיות.²

1 ב-7 בחודש ניתנה הוראה לפנות את המעוזים, אך אלו היו מוקפים בכוחות מצריים. כוחות שריון לחמו כדי לחבור למעוזים ולפנותם, ובימים 7-9 בחודש פונו אחד-עשר מעוזים, חלק מלוחמיהם נפלו בשבי ואחרים הצליחו להיחלץ. שישה מעוזים נותרו מנותקים וכל הניסיונות לחבור אליהם נכשלו. שניים מהם נכנעו ב-7 בחודש, השלישי נכנע למחרת, ושניים נוספים – ב-9 בחודש. מעוז המזח, מול פורת תאופיק, לחם עד ה-13 באוקטובר ונכנע בחסות הצלב האדום. מעוז בודפשט עמד בהתקפות ובניתוק והיה המעוז היחיד שלא נפל.

2 ב-9 בחודש הופרד דרום סיני (מרחב שלמה) מפיקוד דרום ונקבע כפיקוד עצמאי, בפיקוד האלוף ישעיהו גביש. ב-10 באוקטובר מונה רב-אלוף חיים בר-לב כמפקד החזית המצרית. ב-13 בחודש

ניסיון מצרי להפעיל כוחות קומנדו מצריים (שישה אגדי קומנדו, חטיבת צנחנים וחטיבה אמפיבית) בעורף בסיני נכשל. מתוך 50 מסוקי MIL-8 שהמצרים הפעילו, 26 הופלו, והכוחות המצריים לא הצליחו למלא את משימותיהם, פרט לחסימת ציר הגישה למעוז בודפשט בצפון התעלה.

ב-14 באוקטובר פתחו המצרים בהתקפה לרוחב כל החזית, כשהם מפעילים כוחות שריון וחי"ר גדולים בסיוע ארטילריה, במגמה להבקיע לעבר המעברים ולעומק סיני. ההתקפה נבלמה בסיוע חיל האוויר. למצרים אבדו כ-250 טנקים. ההתקפה של ה-14 באוקטובר הייתה שיא המאמץ ההתקפי המצרי ובלמתה שמה קץ לתכנית המצרית להגיע למעברי הגידי והמיתלה.

בליל 15-16 באוקטובר החל צה"ל במבצע לצליחת תעלת סואץ ('אבירי לב'). גדוד מחטיבת הצנחנים 247 עבר בסירות גומי את התעלה ותפס ראש גשר בצידה המערבי, בצפון האגם המר הגדול. לאזור הצליחה הובילו שני צירים (טרטור מצפון, עכביש מזרח) שנשקו למערכים המצריים, שהיו רוויים בנשק נ"ט וארטילריה, והיה קושי רב לכבוש אותם ולהשיג שליטה בצירים.

עם שחר ה-16 באוקטובר, צוות קרב גדודי (צק"ג) משוריין של חטיבה 421, שכלל 17 טנקים ומספר נגמ"שים, הועבר על 'תמסחים' לגדה המערבית של התעלה.³ עוד באותו בוקר נע הכוח מערבה ופשט על מפקדות וסוללות טילי קרקע-אוויר (מה שהעניק לחיל האוויר יכולת פעולה באזור הצליחה). הרכבת גשר יוניפלוט⁴ מעל תעלת סואץ הסתיימה בשעות אחרי הצהריים ב-17 לחודש, אז החלו כוחות שריון של אוגדה 162 ואוגדה 143 לעבור לצד המערבי של התעלה. ב-18 באוקטובר הגיע לתעלה גשר הגלילים (שנגרר בידי טנקים) ובשעה 0100 ב-19 באוקטובר חצה טנק ראשון את הגשר.⁵

בבוקר ה-18 באוקטובר החלה אוגדה 162 להתקדם מראש הגשר, לכבוש מתחמי אויב ולהשמיד סוללות טילי קרקע-אוויר. האוגדה התקדמה למרגלות ג'בל גניפה ולאורך האגמים המרים. ב-19 לחודש התקדמה אוגדה 143 צפונה בגדה המזרחית ובגדה המערבית, והגיעה לפאתי איסמעיליה ב-22 לחודש. באותו יום נותק כביש קהיר-סואץ בק"מ ה-101, וכוחותינו ניצבו במרחק 100 ק"מ מבירת מצרים.

נהרג האלוף אברהם מנדלר ממארב טילי סאגר שפגע בנגמ"ש הפיקוד, ואת הפיקוד על אוגדה 252 קיבל האלוף קלמן מגן. תא"ל יצחק ששון החליף את האלוף מגן כמפקד הכוח האוגדתי בגזרה הצפונית.

3 'תמסחים' היו רכב אמפיבי עם מצופי גומי מתנפחים Gillois amphibious tank-carrier, שנרכשו במצב ירוד מעודפי הצבא הגרמני. חיבור שלושה תמסחים יצר מעבורת המסוגלת לשאת עומס של 60 טון.

4 מצופי יוניפלוט היו מוצר אזרחי בריטי, מהם נבנו בצה"ל דוברות, שהורכבו לגשר.

5 גשר הגלילים היה פיתוח עצמי של צה"ל. תעלת סואץ הייתה אז ברוחב של כ-200 מ'.

הפסקת אש הייתה אמורה להכנס לתוקף ב־22 באוקטובר, אך משהמצרים לא כיבדו את הפסקת האש (כנראה עקב התמוטטות מערך הפיקוד והשליטה בצבא המצרי) התקדמה אוגדה 162 דרומה, למבואות העיר סואץ ומעגן עדביה, וכיתרה את הארמיה השלישית המצרית. ניסיון לכיבוש העיר סואץ צלח חלקית. מועצת הביטחון של האו"ם הורתה בחצות ליל 23-24 באוקטובר, על הפסקת אש מיידית, ושני הצדדים הסכימו על הפסקת אש בבוקר ה־24 לאוקטובר.

המתקפה הסורית, מלווה בהפגזה ארטילרית ובתקיפות מטוסים, הייתה לכל אורך הקו ברמת הגולן. בגזרה הצפונית, בפתחת קוניטרה, בלמו עתודות השריון את הסורים. בגזרה הדרומית הצליחו הסורים לפרוץ ולחדור לשטחנו. הישג סורי נוסף היה כיבוש מוצב החרמון.

כוח מילואים ראשון עלה לרמת הגולן סמוך לחצות ביום הלחימה הראשון, ונכנס לקרב בציר הנפט ליד נפח. בבוקר ה־7 בחודש הגיעו כוחות נוספים ועלו לרמת הגולן בכל הצירים. הופעת כוחות המילואים שינתה את מאזן הכוחות. בבוקר ה־8 באוקטובר פתח צה"ל בהתקפת נגד, כאשר אוגדה 146 תוקפת מדרום, אוגדה 210 תוקפת ממערב ואוגדה 36 בולמת בצפון. התקפת הנגד נמשכה למחרת, ועד בוקר ה־10 באוקטובר הושמד רוב השריון הסורי וצה"ל כבש מחדש את כל שטח הרמה, למעט מוצב החרמון. ב־9 באוקטובר הסורים תקפו שוב בפתחת קוניטרה, אך נבלמו בידי כוחותינו. ב־11 באוקטובר הבקיעו אוגדות 36 ו־210 בצפון הרמה בסיוע חיל האוויר. אוגדה 36 התקדמה כמתוכנן, פרצה למרחב מזרעת בית ג'אן-חאלס והמשיכה מזרחה. ההתקדמות נמשכה גם למחרת, כאשר שתי האוגדות משתלטות על השטח שנודע בהמשך כ'מובלעת' בתחום סוריה. הופעת כוח משלוח עיראקי עצרה את ההתקדמות, וכוחותינו נערכו לבלימה. בימים הבאים נהדפו התקפות סוריות, עיראקיות והתקפות חיל המשלוח הירדני שהופיע בדרום ה'מובלעת'.

כוחות צה"ל נעצרו ב־14 באוקטובר במרחק כ־40 ק"מ מדמשק, ותותחי 'רומח' 175 מ"מ ארוכי טווח הפגזו את שדה התעופה אל-מאזה בפרברי דמשק.

ב־21 באוקטובר הונחת כוח של חטיבה 317 בחרמון הסורי, כבש את המוצבים הסוריים ותפס את שיא החרמון. בלילה תקפו כוחות גולני, ולאחר קרב עז ורב נפגעים הצליחו בבוקר ה־22 באוקטובר לכבוש את מוצב החרמון ואת סביבתו מידי הסורים שהתבצרו באזור. באותו יום נכנסה לתוקפה הפסקת אש בחזית הסורית.

ההפתעה הצבאית של הסורים והמצרים הפכה תוך ימים מעטים לניצחון ישראלי מוחץ, אך המחיר היה כבד מנשוא. עד הפסקת האש ב־24 באוקטובר נפלו 2,297 חללים, ו־349 חללים נוספים נפלו עד הסכמי הפרדת הכוחות עם סוריה ב־31 במאי. 6,321 חיילי צה"ל נפצעו ו־294 נפלו בשבי, ושוחררו לאחר המלחמה במסגרת חילופי שבויים.

צה"ל הופתע מהיזומה המצרית-סורית, ותפיסות העולם, כי די בצבא הסדיר ובחיל האוויר לבלום את האויב וכי ניתן לסמוך על התרעת המודיעין – קרסו.

השגרה החדשה של הדואר הצבאי אחרי מלחמת ששת הימים

הדואר הצבאי התארגן במהירות למציאות החדשה שלאחר מלחמת ששת הימים, פריסה של סד"כ מהותי באזורים נרחבים. הוקמו משרדי קשר מרחביים בבסיס רפידים (ביר גפגפה), שהיה הבסיס הלוגיסטי המרכזי בסיני, ובשארם א-שייח'. דואר ישראל העביר דואר אזרחי בתחומי הקו הרוק בלבד, ומערכת הדואר הצבאי טיפלה בהעברת הדואר האזרחי ליחידות בחצי האי סיני. חוליית חיילי יחידת הדואר הצבאי מיינה את החבילות והמכתבים המיועדים ליחידות בסיני בבית המיון המרכזי של שירותי הדואר האזרחי בתל אביב והעבירה אותם בטיסה או במשאיות למתקן חלוקת הדואר ברפידים, כשהם ממוינים וארוזים. בית הדואר ברמלה העביר את הדואר למרחב שלמה (מרש"ל) באמצעות החוליה העורפית של מרחב שלמה שמקום מושבה היה במחנה סמוך לרמלה.

כלקח ממלחמת ששת הימים, בתקופה ממלחמת ששת הימים עד מלחמת יום הכיפורים, יחידת קצין הדואר גדלה ותוגברה כדי להתמודד עם ההיקף הגדול של דברי הדואר. נוספו חיילי סדיר ומילואים ותקני רכב חירום להעברת דואר. הוקמו ואומנו יחידות דואר פיקודיות לצורך פיזור הדואר ליחידות מחוץ לתחומי הקו הרוק. נעשו הסדרים להעברת דואר החיילים באוטובוסים והוקמו מתקני מיון נוספים. עם פרוץ המלחמה תגברה יחידת הדואר הצבאי באנשי מילואים את בתי הדואר האזרחיים בראש פינה ובקריית שמונה (שסיפקו שירותי דואר חיילים ליחידות בצפון) ואת בית המיון של שירותי הדואר בירושלים. יחידות דואר פיקודיות, כפופות לקציני השלישות הפיקודיים, טיפלו בדואר החיילים בגזרת כל פיקוד מרחבי.

הערכות הדואר הצבאי לאחר מלחמת ששת הימים

יחידת הדואר הצבאי, בפיקודה של קצינת הדואר של הצבא, רס"ן (לימים אל"ם) יהודית הרגד (הרבג'1),⁶ שמונתה לתפקיד זמן קצר לאחר מלחמת ששת הימים

6 ילית בוקרשט, רומניה, 1939. עלתה ארצה בשנת 1950. התגיסה לצה"ל בשנת 1958, שירתה בשלישות פיקוד דרום והגיעה לדרגת רס"ל. סיימה קורס קצינות בשנת 1962 ושירתה כקצינת שלישות בגדוד הקשר של פיקוד דרום, פורצת דרך כקצינה ראשונה במספר תפקידי מפתח – קצינת הדואר של הצבא (1967-1978), מפקדת לשכת הגיוס (1978-1980), רע"ן 3 במינהל הסגל (1980-1984) וראש מחלקת בירור בנציב קבילות חיילים (1984-1986). פרשה מצה"ל בשנת

ושירתה בתפקיד זה עד שנת 1978, הפנימה את לקחי מלחמת ששת הימים, ונערכה להתמודד עם המציאות החדשה של פריסת כוחות צה"ל בשטחים נרחבים ברמת הגולן, יהודה, שומרון וסיני, בשגרה ובעת מלחמה, ועם הגידול הצפוי בכמות דברי הדואר לחיילים בעת גיוס כוחות המילואים.

אל"ם יהודית הרגד מספרת: "ב־16 ביולי 1967 התייצבתי ביחידת חי"ק 375 – קצין הדואר של הצבא, כפופה לראש ענף מבצעים בקצין קשר ראשי. את פני קיבל רס"ן זאב בן־יעקב. זאב היה גדעוני לשעבר, אדם נפלא, סבלני וסובלני, שאהב מאוד את היחידה. העברת התפקיד הייתה עניינית מאוד ומקצועית. אז לא הבנתי בדואר מקטן ועד גדול, בזכותו למדתי כי הדואר זה מקצוע לכל דבר ועניין. היחידה ירדה בשדרות ירושלים ביפו, מעל מסעדת שיפודי הכרם. כאשר קיבלתי את היחידה לפיקודי היו בה כ־17 חיילים ואנשי קבע שכללו שני קצינים בדרגת סגן (קציני ביקורת דואר אזרחי ביחידות), רס"ר עליזה ירוחם הפקידה הראשית, רס"ר דני מזרחי מבקר מקמ"רים ויחידת מיון דואר אזרחי, שמונה חיילים וקצין... המקום לא נראה כבסיס צבאי. בכניסה היה לוח מודעות ועליו תלו פקודות שגרה והנחיות למקרה שפורצת שריפה. הודעתי לחיילים שמעתה הם נמצאים בבסיס צבאי, צריך להצדיע לקצינים ובכל יום שישי יהיה מסדר. מהמפקדה בצריפין הבאנו חבית וצינור, קיבענו את התורן על הגג באמצעות מלט ותלינו דגל, המסדרים נערכו על גג הבניין. בכניסה היה שער ברזל, כיאה ליחידה סודית, ורק לאחר שהמבקש להיכנס זוהה, פתחו לו...

לאחר מלחמת ששת הימים נאלצנו לטפל בדואר אבוד רב. על מנת לאתר את הכתובות העדכניות (כ־60% מהדואר האבוד היה של חיילים שעברו יחידה), או לוודא אם הנמען נהרג או נעדר, היינו צריכים לשלוח בכל יום שלושה חיילים לשלישות הראשית ברמת גן כדי שיעברו על ספרי הרשימות המעודכנים... לאחר שנודע לי כי החיילים שלי נראו מסתובבים בחוף הים החלטתי לברר את העניין בטרם אעניש אותם. הסתבר לי כי הם מסיימים את משימתם לאחר זמן קצר ומאחר שלא נותרה להם עבודה לאותו יום, הלכו לים. נסעתי לשלישות לברר כיצד ניתן לשפר את התהליך הזה ולחסוך בהתרוצצות של שלושה חיילים. הפתרון שהוצע לי היה למחשב את האיתור. באותם ימים הדבר נעשה באמצעות ניקוב כרטיסי IBM והרצתם במחשב. קיבלתי חמש חיילות מנקבות, הקלדנו את הנתונים, ואת הכרטיסים המנוקבים לקח חייל אחד לשלישות והריץ אותם במחשב, תהליך של חצי שעה עד שעה, וכשסיים, חזר ליחידה. כך התחיל מחשוב היחידה. בהמשך מחשבנו גם את ספר הכתובות...

1987 ומילאה תפקידים בכירים בהקמת רשות הדואר וכמנהלת מרחב ירושלים ברשות, שוב – אשה ראשונה בתפקיד זה. המשיכה בתפקידים שונים בתעשייה ובפעילות התנדבותית למען הציבור.

כמפקדת צעירה וחדשה בתפקיד, נאלצתי להתמודד עם משימות שלא היו עד אז. לאחר מלחמת ששת הימים נוספו לאחריות היחידה כל שטחי הגולן, יהודה, שומרון וסיני. לפתע צריך להעביר דואר לשארם א־שייח' ולתעלה. מאחר שהיו טיסות לשארם ולרפידיים, התלבשנו עליהן להעברת הדואר. רע"ן מבצעים בחיל קשר, שהייתי כפופה לו, סידר את הנושא עם 'אוויר 3' בחיל האוויר. היו שתיים או שלוש תחנות. הראשונה ברפידיים ובהמשך לג'בל ליבני...

הדואר היה צריך לעבור מיון בדואר המרכזי. פנו אליי ואמרו שרבים מאנשי הדואר במילואים ואין להם מי שיעשה את המיון. הקמנו יחידה – 'מרחב אריה' – וקיבלתי שני קצינים שעבדו במיון בבית הדואר בתל אביב, לשם הגיעו גם העיתונים. זו הייתה שלוחה של קצין הדואר של הצבא שסגן אריה שיף וסגן אליעזר לויט היו ממונים עליה. הם עבדו במשמרות לילה בבית המיון המרכזי של הדואר. מדי בוקר בשעה 05:00 הם התייצבו עם הדואר בשדה דב והעמיסו אותו על המטוסים. בהתחלה המטוס היה נוחת בג'בל ליבני וברפידיים. בהמשך, חיל האוויר הוריד את ג'בל ליבני בטענה שהנחיתות הרבות מזיקות למטוסים... כאשר חברת האוטובוסים 'אגד' החלה להפעיל קווי שירות סדירים לסיני, החל הדואר האזרחי להעביר את דואר החיילים ליחידות בסיני בקווים אלה.

מדי חודש המברקה שרפה את העתקי המברקים של החודש הקודם מחוסר מקום. במלחמת יום הכיפורים שינינו זאת. פנינו למפקדת קשר"ר והסברנו כי בשטחי סיני אין שום אפשרות לתיוק חומרים לכן ביקשנו שהמברקות יעבירו את החומר לארכיון צה"ל. לאחר פגישה עם הנהלת ארכיון צה"ל, סוכם כי מדי חודש המברקות יעבירו את החומר ישירות לארכיון. לולא זה, כל המברקים מתקופת מלחמת יום כיפור לא היו נשמרים".

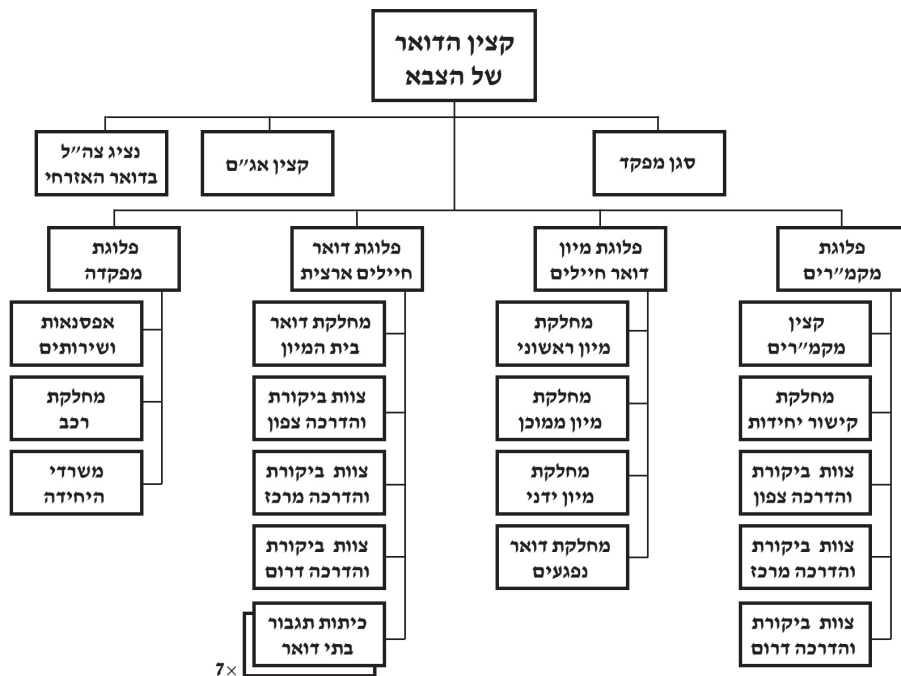
יחידת הדואר, שכללה בשנת 1967 רק שלושה אנשי קבע, 17 חיילים סדירים ו-40 חיילי מילואים, תוגברה בכוח אדם ובכלי רכב, ומנתה כ-320 איש בתקן א'.⁷ היחידה הכינה מראש מתקנים אזרחיים כשטחי פעילות בזמן חירום, נערכה לתגבור בתי דואר מרכזיים (שבאותה עת שימשו גם כבתי מיון לדואר) בחיילי מילואים של יחידת הדואר,⁸ הקימה ואימנה יחידות דואר פיקודיות ומיסדה תורת תפעול ונהלי עבודה. תשומת לב מיוחדת הוקדשה לקשר עם מחלקת נפגעים באגף כוח אדם, כהכנה לטיפול בדואר של פצועים, חללים, נעדרים ושבוים (נושא רגיש המחייב טיפול זהיר וקפדני). הוקמו צוותי ביקורת והדרכה ניידים, שהורכבו מאנשי

7 תקן א' הוא תקן היחידה בחירום, הכולל חיילים סדירים וחיילי מילואים.

8 בתי הדואר שתוכננו לתגבור בחירום היו בית המיון המרכזי בתל אביב, בתי מיון אזוריים בבאר שבע, חיפה, ירושלים ורמת גן, ובתי דואר בטבריה, קריית שמונה וראש פינה.

מילואים ותוכננו לעבור בזמן חירום בין גורמי השלישות ביחידות צה"ל, לתדרך ולסייע בדבר סדרי קבלה ומשלוח של דברי דואר ואופן הטיפול בדברי דואר ברמת היחידה. כן נקבע תפקיד 'פקיד דואר יחידתי' והוגדר מקצוע צבאי בשם 'פקיד דואר' (מקצוע מס' 0914), ומערך המקמ"רים הותאם לפריסה החדשה ולתעבורה החזויה. לאחר מלחמת יום הכיפורים מונה לראשונה קצין בדרגת סא"ל להיות קצין הדואר הצבאי, ויהודית הרגד זכתה להיות קצינת הדואר הצבאי הראשונה בדרגת סא"ל. מטת היחידה כלל סגן מפקד, קצין אג"ם ונציג צה"ל בדואר האזרחי (אז – משרד התקשורת, בהמשך – רשות הדואר). ביחידה היו ארבע פלוגות, כל פלוגה בפיקוד קצין בדרגת רס"ן:

- **פלוגת מקמ"רים:** שטיפלה בדואר המקמ"רי. חלק מהמקמ"רים הופעלו ישירות בידי קצין הדואר, והיחידה הפעילה צוותי ביקורת והדרכה לטיפול במקמ"רים שהופעלו בידי יחידות שונות של חיל הקשר והאלקטרוניקה, וביקרו והדריכו גורמי קשר ושלישות ביחידות צה"ל בנושאי טיפול בדואר מקמ"רי. מחלקת קישור יחידות עסקה בעדכון מתמיד של ספר הכתובות הצבאי;
- **פלוגת מיון דואר חיילים:** שתגברה את בתי המיון של הדואר האזרחי בנושאי דואר חיילים. הפלוגה הפעילה מחלקה שפעלה במערכות ממוכנות של צה"ל לאיתור כתובות (למכתבים שנשלחו לכתובות צבאיות שגויות), ומחלקה שטיפלה בנושא הרגיש של דואר שהוחזר מיחידות צה"ל, כדי לוודא שדבר דואר לא יוחזר לשולח לפני שמוודאים שהחייל איננו פצוע, נעדר, שבוי או חלל;
- **פלוגת דואר חיילים ארצית:** שתגברה את בתי הדואר מהם משכו היחידות את דואר החיילים, והפעילה צוותים שביקרו והדריכו גורמי שלישות ביחידות, שטיפלו בדואר חיילים;
- **פלוגת מפקדה:** ששירתה את מערך הדואר הצבאי וכללה מחלקה שעסקה באפסנאות ובשירותים (ובשגרה תחזקה את מחסני החירום של היחידה), מחלקת רכב, ומחלקה שניהלה את משרדי היחידה (כולל השלישות ומשרד המילואים).

עץ מבנה של יחידת הדואר הצבאי בתקן א', מלחמת יום הכיפורים

מבנה היחידה ברחוב הדואר 14 ביפו לא ענה לצרכים עקב הגידול בכוח האדם והצורך להיערך לקליטה מהירה של מספר רב של אנשי מילואים, ובשנת 1969 עברה היחידה למבנה תלת קומתי ששימש עד אז את שירות הביטחון הכללי (היום: רח' בית אשל 5).⁹ המבנה היה מגודר בגדר גבוהה, והמרחב המגודר כלל שתי סמטות צמודות למבנה. פתחי המבנה לכיוון רחוב בית אשל היו חסומים בבנייה, והכניסה הייתה מצידו האחורי של המבנה (רח' 3341). הקומה התחתונה שימשה לחדר אוכל, מטבח ומחסן חירום, שתי הקומות העליונות שימשו למשרדים, והגג שימש כמגרש המסדרים.

כמו במלחמת ששת הימים, עיקר התעבורה המבצעית והלוגיסטית עברה באותה עת באמצעות מברקים ששודרו בטלפרינטרים, שפעלו על הטלפוניה הנייחת והניידת ועל אמצעי רדיו ת"ג ותג"ם. רוב תעבורת הטלפרינטרים הייתה מוצפנת. טלפרינטרים טפ-3 וטפ-5 מתיישנים הוחלפו בטפ-10, חדישים יותר.

9 המבנה היה שייך לכנסיה היוונית-אורתודוקסית. משרד הביטחון שכן בו במעמד של 'דייר מוגן'.

באוגוסט 1968 הופעלו מכשירי הצפנה טג-1000 ראשונים, שהחליפו בהדרגה את השימוש בטג-2022. טג-1000, שפעל אף הוא בשיטה של מח"פ, הופעל בעיקר באופן מקוון (On-Line). בו הקשה על מקש בצד המשדר גרמה להצפנה, משלוח האות למקלט בצד השני של העורק ופענוח מידי של האות והדפסתו, כך שנמנע הצורך להעביר סרט מחדר הכ"ס לחדר הטלפרינטרים, ומהירות העברת המברקים גדלה. בטג-1000 מומשה מערכת לוגית עם טרנזיסטורים – חידוש טכנולוגי מהותי באותה עת. מינואר 1972 החלו לפעול מכשירי פקסימילה מוצפנים.

הדואר הצבאי במלחמת ההתשה ובמלחמת יום הכיפורים

העבודה היסודית, ההכנות המדוקדקות וההערכות המקיפה הניבו פירות, ומערכת המברקה והדואר הצבאי תפקדה כראוי בעת מלחמת ההתשה ובמלחמת יום הכיפורים.

שיטת העברת דואר חיילים במלחמת יום הכיפורים הותאמה למציאות המבצעית של כל מרחב:

- **צפון:** במרחב צפון קושרו כל היחידות לבתי הדואר בראש פינה, טבריה וקריית שמונה. הדואר הנע של משרד התקשורת העביר דואר למספר יחידות נוספות. יחידת הדואר הפיקודית, שגויסה עם פרוץ הקרבות, שוחררה, ואחר זמן גויסה שוב כדי להחליף אנשי מילואים ביחידת הדואר של פיקוד דרום;
- **מרכז:** יחידות קושרו לבתי דואר ולקווי דואר נע של משרד התקשורת;
- **דרום:** מאמץ קצין הדואר של הצבא מוקד במרחב סיני. דואר חיילים הועבר לסיני בעיקר במשאיות (שפרקו בדרכן דואר ליחידות במרחב אל-עריש). יחידת הדואר הפיקודית נפרסה ברפידים, ולאחר מספר ימים הפעילה חוליות חלוקה קדמיות לחלוקת דואר ליחידות בבלוזה, בטסה ובמיתלה, ולאחר צליחת התעלה – גם במרכז קשר קדמי (מק"ד) בבסיס 'נחשון' בפאיד. לאחר מספר חודשי שירות מילואים הוחלפו מפקדי וחיילי היחידה ביחידת הדואר של פיקוד צפון, שהוחלפה אף היא בהמשך בידי יחידת הדואר של פיקוד מרכז;
- **מרחב שלמה:** חוליה עורפית של מרחב שלמה קושרה לבית הדואר ברמלה, והעבירה דואר ליחידות צה"ל באבו רודס, אופיר (שארם א-שייח'), סנטה קתרינה וראס סודר. בתחילה הועברו המכתבים בטיסות והחבילות ברכב. מאוחר יותר הועבר כל הדואר בטיסות.

מיקום המקמ"ר	מקמ"ר מספר
חיפה	1
באר שבע - מפקדת פיקוד דרום	3
נצרת - מפקדת פיקוד צפון	4
קסטינה - מפקדת גייסות השריון	6
צריפין	7
המטה הכללי - מברקה	8
רפידים	10
ירושלים - מפקדת פיקוד מרכז	11
בית ליד	15
המטה הכללי	16
חיל הים	17
חיל האוויר	18

**מערך המק"מרים בצה"ל במלחמת ההתשה
ובמלחמת יום הכיפורים**

סא"ל (מיל') מתי ולצמון, שהיה במלחמת יום הכיפורים סגן מפקד ובהמשך מפקד מרכז הקשר הקדמי (מק"ד) של פיקוד דרום בבסיס 'נחשון' בפאיד, בגדה המערבית של תעלת סואץ,¹⁰ אז איש מילואים בדרגת סרן, מספר: "השיירה של המק"ד כללה עורקי רדיו-טלפון, גנרטורים, דלק לגנרטורים, מספר משאיות ציוד ובהן, בין השאר, ציוד טלגרפיה וציוד כללי בו ציוד למחיה והתארגנות של הצוות בפאיד וכן מספר כלי רכב כדי לקיים סיבובי דואר כשיתאפשר. השיירה אויישה בידי צוותי רדיו-טלפון, מפעילי טלגרפיה של עורקי טלפרינטר מוצפנים, טכנאים, אנשי מקמ"ר (להפעלת המקמ"ר ומסובי דואר) ואחרים, סה"כ מנינו כ-60 חיילים, ברובם חיילי מילואים... המסע היה איטי ונע בעקבות צבא של שריון ורגלים לכיוון התעלה, בכוונה לחצות את התעלה עם פריסת גשר הגלילים ותחילת חציית התעלה בידי כוחות לוחמים משלוש האוגדות (143, 162, 252) ... בקרבת הגשר היו הרבה מטחי קטיושות שנורו לעבר הגשר בידי הצבא המצרי, כאשר בין מטח אחד למשנהו הפרידו מספר דקות. בחישוב זמן הנסיעה עד לגשר, משך זמן נסיעת רכב על הגשר עד הגעה לשטח שאינו מְטוּנָח, חילקנו את השיירה למספר שיירות קטנות, עם מפקד לכל שיירה כזו. נותרתי כרכב אחרון בכלל

10 קצין הקשר הראשון במק"ד בבסיס 'נחשון' בפאיד היה רס"ן (לימים אל"ם) אבנר שחק.

השיירה כדי לוודא שאיש לא נשאר מאחור, וכך חצינו את התעלה והגענו לצומת (צומת 'צח') ממנו פנינו דרומה על הציר לפאיד. נאלצנו להמתין לאחר הצומת כי חיל האוויר עדיין תקף את 'הפרחים' (עמדות טילים של הצבא המצרי) בואך פאיד ודרומה. עם קבלת אישור המשך תנועה דרומה נענו ונכנסנו למחנה פאיד, איתרנו מקום בו היו מספר מבנים שלמים שלא נפגעו וקבענו את מקומו במחנה.

פריסת המק"ד על אמצעיו החלה מייד עם ההתארגנות הראשונית במקום. ... צוות המקמ"ר פרס את עורקי הטלגרפיה המוצפנים אל שלוש האוגדות ולפיקוד. האחרים הכינו את המקום ללינת החיילים במקום, להקמת מפקדת המקמ"ר, הקמת תורן להעלאת הדגל במרכז המיקום שלנו וכן תרמיל של פגז איתו ניתן היה להתריע על מתקפת אב"ד.

עם הפסקת הלחימה, החלו לפעול גם סיבובי הדואר. היו שני סיבובי דואר כל יום, סיבוב דואר אחד בבוקר וסיבוב דואר שני בשעות אחר הצהריים המוקדמות (כדי שינועו באור יום מלא ולא יתקעו בחשיכה). כל יום אחר הצהריים היה מגיע אלינו סיבוב דואר פיקודי, במקמ"ר חילקו את הדואר בהתאם לפי האוגדות ובבוקר יצאו עם סיבובי דואר של המק"ד אל האוגדות.

סיבובי הדואר שהגיעו והופצו אל האוגדות כללו בין השאר גם דואר חיילים וחבילות לחיילי אותן אוגדות שנשלחו על ידי משפחות וילדי בתי ספר, וכן חבילות שי מטעם האגודה לחייל שכללו עוגות ומטעמים שונים לחיילים לרבות סיגריות וכאלה, בהם גם מתנות לחיילים שהגיעו מארה"ב באמצעות האגודה למען החייל, וכללו, כמו בשייר, תחתונים (גאטקעס) וגרביים.

המק"ד והמקמ"ר שבו, פעלו למעשה מסוף אוקטובר 1973 עד שלהי פברואר 1974 כאשר החלה נסיגת כוחותינו מארץ גושן בעקבות הסכם הפרדת הכוחות בינינו לבין המצרים".

במלחמת יום הכיפורים מערכת המקמ"רים תפקדה היטב בהעברת מברקים ודואר מקמ"רי, ופעלה כשורה בעומס הכמות הגדולה של דברי הדואר האזרחיים שנשלחו לחיילים. הבעיות העיקריות בדואר החיילים היו קשיי דואר ישראל להתמודד במשימת המיון והעברת הדואר (בעיקר חבילות) לקצין הדואר של הצבא, וקשיי היחידות, שלא היו ערוכות כראוי למשיכת כמות כה גדולה של חבילות ולחלוקתן לחייליהן. שורש הבעיה היה המעבר של העורף האזרחי משליחת מכתבים לשליחת חבילות, כי טיפול בחבילות הוא לוגיסטיקה שונה לחלוטין מטיפול במכתבים. שירות הדואר במשרד התקשורת טיפל באותה עת ב-10,000 חבילות ביום, אך לחיילים נשלחו בימי הלחימה ובתקופה שלאחריהם מעל 40,000 חבילות ביום!

קושי גדול היה בהתמודדות עם ניווד מסיבי של כוחות לוחמים בין גזרות, שינויים תכופים בשיון וציוות יחידות, ומעבר מהיר של חיילים בין יחידות. בעייה

שפתרונה חייב השקעה רבה הייתה מענים לא נכונים של דברי דואר, שנגרמו עקב שימוש בחותמת דואר צבאי של יחידה אחרת בעת משלוח דואר הביתה, שימוש בחותמת דואר צבאי של מרכז הגיוס ולא של היחידה, ו'החזרה לשולח' של דברי דואר שמוענו לחיילים שסיימו את שירות המילואים.

בימי הלחימה הראשונים הצטברו דברי דואר חיילים, כי לא ניתן היה להעביר דואר ליחידות במהלך הלחימה עצמה. היקף הדואר לחיילים היה גדול מאוד. מיד עם תום הקרבות נשלחו ליחידות כל דברי הדואר. חיילי קצין הדואר בבית המיון בתל אביב עבדו סביב השעון, בשלוש משמרות, כדי להתמודד עם המשימה.

כתב קול ישראל, חיים פלסנר, תיאר בשידור ב'קול ישראל' באוקטובר 1973 את המתרחש ביחידת הדואר הצבאי בגזרת תעלת סואץ בחזית המצרית במלחמת יום הכיפורים, והמחיש בדבריו את חשיבות הדואר הצבאי לחיילים ולעורף, ואת הקשיים של חיילי המילואים, לאחר הגיוס המהיר והפתאומי: "הדואר הצבאי הוא מסוג הנושאים שהילת הקרב אינה אופפת אותם, ובכל זאת, חשיבותו לחייל ולעורף היא גבוהה ביותר. פקידי היחידה [יחידת הדואר, בא ביקר הכתב] עושים עבודה נפלאה בתחום זה, ובכך נוכחתי הבוקר, בעת ביקורי באחד ממשרדי היחידות. הפקיד במקום היה טרוד במיון דברי הדואר, אם כך ניתן לכנות את החומר שנערם על שולחנו. בצד כמה גלויות שחילק השק"ם נראו פיסות קרטון קטנות רבות, שהפכו לגלויות מאולתרות. 'ספגטי ברוטב עגבניות', זאת הכותרת שעטרה פיסת נייר ירוקה, אשר מצידה השני מתנוססות המילים 'לאמא שלי, שלום רב'. כמה חיילים ביקשו כנראה לשוות למכתבם צורה קלילה יותר, וכך מצאתי מכתב: 'למזל ולרותי מצידה השני של עטיפת קופסת שימורים, עליה מופיעה נערה חייכנית ליד ערימת פלחי משמש. פקידי היחידה, המבקרים מדי פעם בשדה, מתבקשים לא פעם אף לכתוב אגרות ומכתבים על ידי חיילים הדולקים אחר מכונית הדואר, שדרכה אצה לה. וכך נוכחנו היום, בעת סיור באחת היחידות, כאשר תוך נסיעה הכתיב אחד החיילים לפקיד הדואר את נוסח המכתב: 'האוטו שלי נמצא בפינת ששת הימים, בחוות יעל, שאשתי תוכל לגשת לשם ולקבל את הפנקס שיקים'. נקווה שהמכתב יגיע ליעדו, ומה שחשוב יותר – שלשיק אכן יש כיסוי".¹¹

חיילי צה"ל שלחו כ-150,000 מכתבים ביום. רצון החיילים להתכתב עם יקיריהם יצר ביקוש רב לגלויות. מערכת החינוך של צה"ל חילקה לחיילים כ-8.4 מיליון גלויות. חלק מהגלויות נארוזו בתוך מנות קרב וחלקן נשלחו ליחידות בדואר הצבאי.¹²

11 ארכיון המדינה ISA-moc-IsraelBroadcast-00108c4 (טס-34/191).

12 הרצל שפיר, מלחמת יום הכיפורים – מבט שונה, מודן הוצאה לאור: צה"ל – הוצאת מערכות, 2020 (להלן: שפיר, מלחמת יום הכיפורים), עמ' 387.

הגדנ"ע הפעיל עשר ניידות שפעלו בקווים הקדמיים בצפון ובדרום, ואספו מהחיילים גלויות שהועברו לבתי המיון של הדואר. בחודש אוקטובר 1973 נאספו בדרך זו, 181 אלף גלויות. ניידות אלה גם חילקו לחיילים גלויות אהדה ותמיכה שכתבו גדנ"עים (שכוננו 'גלויות מתוקות')¹³.

את העולם הייחודי של מכתבי החיילים במלחמת יום הכיפורים היטיב לבטא השיר 'אין לך מה לדאוג' (המוכר גם כ'שלחי לי תחתונים וגופיות'), שחיברה תלמה אליגון-רוז, בהשראת גלויה שקיבלה מאחיה גיורא, אז – חייל מילואים ביחידת הנדסה קרבית בסיני:

אין לך מה לדאג אני נזהר	שלחי לי תחתונים וגופיות
ולובש גם סוּדֵר	כָּאן כָּלֵם כְּבֵר כְּמוֹ חִיּוֹת
אין לך מה לדאג, זה מיותר	נִלְחָמִים כְּמוֹ אֲרִיּוֹת
הכל בסדר	מוֹרֵל מִמֶּשׁ גְּבוּהַ
אין לך מה לדאג, כאן נהדר	וְאֶצְלָנוּ בַּפְּלָגָה
מפגיזים פהגן	מְבַקְשִׁים קִצְתַּת הַפּוּגָה
באמת שלא חסר דבר.	מִתְקַן, לֹא לְשִׁלַּח לִי עוּגָה.

אין לך מה לדאג פה קיטנה	אין לך מה לדאג
ועושים שמח	אני נמצא במקום בטוח
ואתמול היה אפילו פנאי להתקלח	ובין הפצצה להפגזה יש זמן לנוח
אין לך מה לדאג, אני ישן	אין לך מה לדאג, פגז מתוק
וחולם עליך	סבלנות ילדנת
כשאחזור העירה נתחתן.	באמת שאין לך מה לדאג.
	פזמון...

לאחר המלחמה – טיפול מיוחד בדואר חוזר

המספר הרב של החללים, הנפגעים, והשבויים במלחמת יום הכיפורים חייב לעכב כל דבר דואר אשר סומן כ'חזרה לשולח'. עם תחילת השחרור המאסיבי של אנשי מילואים הוקמה מחלקה אשר בדקה כל דבר דואר מול רשימות החללים, הנפגעים והנעדרים.¹⁴ רק לאחר אימות הוחזרו דברי הדואר לשולחיהם.

13 שפיר, מלחמת יום הכיפורים, עמ' 392.

14 מערכת הרישום הממוחשבת לכוח אדם, שבאותה עת התבססה על דיווחים דיניים מהיחידות שהועברו לממ"ם בדואר מקמ"רי, נוקבו על כרטיסים מנוקבים והוזרמו למחשב המרכזי של ממ"ם, לא הייתה מסוגלת לעקוב בעת הלחימה אחר השינויים התכופים בסד"כ, בציוות ובכוח

אל"ם יהודית הרגד מספרת: "נתתי הוראה לעצור את כל הדואר שסומן כ'חזרה לשולח', ולרכז אותם ביחידה. בדברי הדואר שנאספו ביחידת קצין הדואר – מכתבים וחבילות – נכללו דברי דואר עם שמות חיילים בלתי מזהים (כלומר – ללא מספר אישי), דואר לחללים, נעדרים, שבויים ונפגעים, שסומנו כך במדבקה בידי יחידתם, כמות גדולה של דואר לחיילים אשר סיימו את שירות המילואים, וכמות גדולה של דברי דואר שהיחידה רשמה 'חזרה לשולח' ללא ציון סיבה.

בימי"ח היחידה אוחסנו מאות שקי דואר עם מאות אלפי מכתבים ושקי חבילות אשר המשיכו לזרום ככל ששוחררו חיילי מילואים. הטיפול בדברי דואר אלו הצריך כוח אדם רב.

לצורך משימה זו נתפס בידי יחידת קצין הדואר אולם ההסתדרות ביפן, במרחק הליכה מבניין היחידה. הקמתי מחלקה שמנתה 100 חיילות וחיילי מילואים וחמישה קצינים, בפיקודו של יוסי הלר, שהתנדב לשירות מילואים ממושך. כינסתי את אנשי המחלקה והסברתי להם את החשיבות והרגישות של הנושא, ואת חובת הזהירות והקפדנות בטיפול בדברי דואר אלה. כן הודגש נושא החשאיות הנדרשת מכל אחד, מאחר והם יצטרכו לעבוד עם חומר רגיש".

סא"ל יוסי הלר מספר: "כל מכתב או חבילה עברו מיון ראשוני, בו נבדקו כתובות הנמען והשולח, היה ונמצאו הכתובות תקינות ונמצא גם שהחייל שוחרר משירות מילואים, עבר המכתב לבדיקה ברשימת הנפגעים. אם לא זוהה כינפגעי (שבוי, חלל או נעדר) דבר הדואר אושר להחזרה לשולח. עיקר הפעילות הייתה עם מכתבים וחבילות עליהם הייתה כתובת משובשת. אלו הצריכו ראשית את זיהוי החייל. במידה והחייל עדיין שירת בסדיר או במילואים, הופנה המכתב ליחידה המתאימה. היה ושוחרר, אותרה כתובת משפחתו. חבילות בלתי מזהות נפתחו בנוכחות קצין כאמצעי זיהוי נוסף, תוכן החבילה נרשם ונחתם בחתימת הקצין, החבילה נארזה מחדש והודבקה תווית גדולה: 'נפתח ע"י קצין הדואר'. באותו אופן טופלו חבילות שנשלחו לחללים. דברי דואר לפצועים נשלחו לבתי החולים למסירה בידי ר"מ 2 [ר"מ (רשימה מקובצת) 2 היא 'יחידה רישומית' אליה מסופחים חיילים מאושפזים בבתי חולים וחיילים אשר בשל מצב רפואי זמני נבצר מהם לשרת ביחידתם]. דברי דואר לחללים ושבויים נשלחו למדור נפגעים בשלישות. מכתבים וחבילות שלא ניתן היה לאתרם נשלחו לתד"ג (תיבות דואר גנוזות) בדואר ישראל. פעילות המחלקה נמשכה למעלה משלושה חודשים".

האדם, על הנפגעים הרבים, והשלמה מדוייקת של רישומי כוח האדם נמשכה מספר חודשים לאחר סיום הלחימה.

פרק ה

הדואר הצבאי במלחמת שלום הגליל

התמורות בצה"ל ומהלכי המלחמה

לאחר מלחמת יום הכיפורים נעשה מאמץ מהותי לשיפור עוצמתו של צה"ל בסיוע אמריקאי נרחב, תוך גידול מהותי בסד"כ, הגדלת עוצמת האש וחיזוק יכולת ההגנה (היכולת לספוג מתקפת אויב לפני היציאה להתקפת נגד). מאמץ רב הושקע בשיפור יכולת המודיעין לייצר התראה. צה"ל הגדיל את מספר העוצבות, שיפר מהותית את הטנקים והארטילריה (כולל רכש טנקי M-60 מארה"ב, הסבת "טירנים", פיתוח טנק ישראלי מקורי 'מרכבה', הכנסת מערכות בקרת אש ובקרת צריח חדשות ושיפור מיגון הטנקים), הגדיל את הסד"כ מ-1,700 טנקים בתום מלחמת יום הכיפורים לכמות רבה יותר, חידש את מערך מטוסי הקרב, הצטייד באמצעים טכנולוגיים מתקדמים, ובעיקר – חמ"ם (חימוש מונחה מדוייק) ושיפר את הביצורים בגבולות המדינה, כדי לשפר את יכולת הבלימה.

בתום מלחמת יום הכיפורים, ב-12 בנובמבר 1973, חתמו ישראל ומצרים בקילומטר ה-101 מקהיר בכביש קהיר-סואץ על הסכם לייצוב הפסקת אש, וב-18 בינואר 1974 חתמו ישראל ומצרים בקילומטר ה-101 על הסכם הפרדת כוחות. ב-4 בספטמבר 1975 חתמו ישראל ומצרים בג'נבה על הסכם ביניים, שהושג בתיווך מזכיר המדינה האמריקאי, הנרי קיסינג'ר. בנובמבר 1977 ביקר נשיא מצרים מוחמד אנוואר סאדאת בישראל במשך שלושה ימים, וב-20 בנובמבר נאם בכנסת. ב-14 בדצמבר נפתחה בקהיר ועידת שלום, ראש ממשלת ישראל מנחם בגין ביקר באיסמעיליה ב-25 בדצמבר 1977. ב-17 בספטמבר 1978 סוכמו עקרונות הסכם השלום בין ישראל ומצרים (הסכם קמפ דייוויד) וב-26 במרץ 1979 נחתם בווינגטון הסכם שלום בין ישראל ומצרים.¹

1 חיל הקשר והאלקטרוניקה, ובכלל זה מערך המקמ"רים, נטל תפקיד פעיל באספקת שירותי תקשורת לשיחות השלום.

בעקבות הסכם הפרדת הכוחות בשנת 1974 נסוגה ישראל למרחק 20 ק"מ מהתעלה, ובעקבות הסכם הביניים בשנת 1975 נסוגה ישראל 30-40 קילומטר נוספים, והשטח ממנו נסוגה הפך לאיזור חיץ בפיקוח האו"ם. בשנת 1980 נסוגה ישראל אל קו שנמתח לאורך חצי האי, מאל-עריש בצפון ועד לראס מוחמד שליד שארם א-שייח' בדרום. באפריל 1982 פינתה ישראל את יתרת שטח סיני, שנקבע כשטח מפורז. צה"ל נערך מחדש בגבול הבין-לאומי. 16 היישובים הישראליים (ימית, בצפון סיני, בה היו כ-5,000 תושבים, היה הגדול בהם) ובסיסי הצבא בסיני פונו. במימון ארה"ב הוקמו בנגב בסיסים חדשים, וביניהם שדות התעופה נבטים ורמון.

ב-7 ביוני 1981 השמיד חיל האוויר את הכור הגרעיני העיראקי 'אוסיראק', 18 ק"מ דרומית מערבית לבגדאד, כדי למנוע מעיראק לפתח נשק גרעיני. פעילות הטרור של ארגוני המחבלים (בעיקר פת"ח והחזית העממית) לא פסקה, וצה"ל הקדיש תשומת לב ומשאבים רבים לשיפור המערכות בגבולות ולהתמודדות עם הפעילות החבלנית העוינת.

ארועי ספטמבר 1970 (המכונה בשם 'ספטמבר השחור') הביאו לסילוק מפקדות ארגוני המחבלים מירדן. מרבית הארגונים עברו ללבנון, והקימו בדרום לבנון מחנות אימונים ששימשו כבסיס פעולות טרור נגד ישראל. פיגוע בכביש החוף ב-11 במרץ 1978, בו נהרגו 35 ישראלים בידי חוליה פלשתינאית שהגיעה מלבנון דרך הים, הביא את ממשלת ישראל להורות לצה"ל על מבצע צבאי מהותי נגד הארגונים הפלשתינאיים בדרום הלבנון, הוא מבצע ליטאני (השם המקורי למבצע היה 'אבי החוכמה'). בליל 14 במרץ 1978 כבש כוח אוגדתי מתוגבר, בסיוע ארטילריה וחיל האוויר, רצועה ברוחב של כ-10 ק"מ מהגבול, ובתוך שישה ימים הרחיב את אחיזתו עד נהר הליטאני (פרט לגזרת צור, כדי להימנע מקרבות בשטח בנוי). כ-200,000 תושבים לבנוניים נסו מאימת צה"ל והפכו לפליטים בארצם. צה"ל פינה את השטח עד יוני 1978. המבצע הביא לכך שאש"ף נדחק מגבול ישראל אל מצפון לליטאני, בהחלטת מועצת הביטחון של האו"ם (החלטה מספר 425) הוקם ונפרס בשטח כוח מטעם האו"ם (UNIFIL (UN Interim Force in Lebanon). בדרום הלבנון הוקמה 'רצועת ביטחון' שנושלתה בידי מיליציה נוצרית, צבא לבנון החופשית, בפיקודו של איש צבא לבנוני, סעד חדאד.²

ארגוני המחבלים התחמשו בקטיושות ארוכות טווח ובתותחים 130 מ"מ, וירו על יישובי הצפון. ירי קטיושות, ניסיונות חדירה של מחבלים ופגיעה באזרחים ובחיילים בגבול עם לבנון הפכו לשגרה בלתי נסבלת. בקיץ 1981 היה פרץ אש

2 סעד חדאד נפטר בינואר 1984. גנרל אנטואן לאחד תפס את הפיקוד. ההסכם בין ישראל ללבנון בשנת 1983 הפך את הכוח לחטיבה בצבא לבנון, בשם 'צד"ל' (צבא דרום לבנון).

במשך כעשרה ימים, בו נורו על ישראל כ-1,200 רקטות ופגזים. ישראל הגיבה בארטילריה ובמטוסים, והפסקת אש הושגה בתיווך השליח האמריקאי פיליפ חביב. פרצי אש קצרים יותר פרצו באפריל ובמאי 1982, כאשר ישראל הגיבה לפיגועים בהפצצת מתקנים פלשתינאיים בלבנון והפלשתינאים הגיבו בירי קטיושות לעבר ישראל.

ב-3 ביוני 1982 התנקשה חוליית מחבלים בשגריר ישראל בבריטניה, שלמה ארגוב.³ כתגובה תקפו מטוסי חיל-האוויר ב-4 ביוני תשעה יעדי מחבלים בלבנון, שניים מהם בעיר ביירות. לאחר התקיפה פתחו המחבלים בהפגזה כבדה על יישובי הגליל. ביום א', 6 ביוני 1982, החל צה"ל במבצע קרקעי נרחב, שכונה 'מלחמת שלום הגליל', כדי להוציא את יישובי הצפון מטווח האש של המחבלים בלבנון.

בגזרה המערבית פעל צה"ל בעיקר מול כוחות המחבלים עם שלוש אוגדות: עוצבת הגליל תקפה מדרום לאורך מישור החוף, עוצבת געש ברמת נבטיה, לעבר צידון לחבירה עם עוצבת האש, שנחתה מהים ומהאוויר בשפך נהר האוואלי, כדי לבודד את אזור הפעולה.

בגזרה המרכזית והמזרחית פעל צה"ל בעיקר מול הכוחות הסוריים בלבנון. עם פתיחת הלחימה תגברו הסורים את כוחותיהם והזרימו לאזור סוללות טילי קרקע-אוויר, קידמו כוחות אל מדרום לאגם קרעון והנחיתו אש ארטילרית על כוחותינו. ב-9 ביוני נפתחה לחימה מול הסורים. מטוסי חיל האוויר תקפו את מערך טילי הקרקע-אוויר הסוריים והשמידו את רובו, ובקרבות אוויר הופלו תוך 40 דקות 26 מטוסים סוריים, ובסך הכל הופלו במלחמה 82 מטוסים סוריים בקרבות אוויר. עוצבת הפלדה חדרה ברכס הר הלבנון/ג'בל ברוך לעבר דה-אל-פידר, לאיגוף המערך הסורי ממערב. גיס משוריין בפיקוד האלוף אביגדור (ינוש) בן-גל שכלל את אוגדה 252, אוגדה 90, אוגדה 880 וכוחות אוגדתיים מאולתרים (בפיקודו של תא"ל דני ורדי ותא"ל יוסי פלד) הבקיע את מערכי הצבא הסורי בבקעה. ב-11 ביוני הוסכם על הפסקת אש עם סוריה.

ב-13 ביוני החלו כוחות צה"ל במצור על העיר ביירות וב-20 יוני החלו עוצבת האש ועוצבת הפלדה בהשתלטות על כביש ביירות-דמשק והרחבת כיתור העיר ביירות, שהסתיים ב-25 ביוני, כאשר כל כביש ביירות-דמשק מהבירה הלבנונית עד צופר (סאופר) היה בידי צה"ל. במשך כחודש וחצי צרו כוחות צה"ל על ביירות כאשר המגמה הייתה להדק את המצור על הבירה הלבנונית ולהביא לסילוק המחבלים והסורים ממנה. צה"ל כבש את שדה התעופה של ביירות ושכונות בדרום העיר והרחיב אחיזתו במזרח ביירות. לקראת אמצע אוגוסט הוסכם על פינוי המחבלים והכוחות הסוריים מביירות, שנעשה בחסות כוח בין-לאומי, 15,000

3 השגריר נפצע קשה ונותר מחוסר הכרה עד פטירתו בשנת 2003.

מחבלים התפנו דרך הים לתוניס, והכוחות הסוריים התפנו בכביש ביירות-דמשק. הפינוי הושלם ב-31 באוגוסט.

ב-23 באוגוסט נבחר בשיר ג'ומייל לנשיא לבנון, אך הוא נרצח ב-14 בספטמבר. למחרת השתלט צה"ל על מערב ביירות. ב-29 בספטמבר 1982 יצא צה"ל מביירות, ונערך בהרי השוף. בספטמבר 1983 נערך צה"ל בקו נהר האוואלי. במלחמת שלום הגליל נפלו בצה"ל 349 חיילים.

הדואר הצבאי בין מלחמת יום הכיפורים למלחמת שלום הגליל

סא"ל דני מזרחי מונה לתפקיד קצין הדואר של הצבא בשנת 1978, ושירת בו עד שנת 1982, כולל במלחמת שלום הגליל.⁴

בינואר 1980, לקראת הערכות צה"ל בקו הביניים בסיני במסגרת הסכם השלום עם מצרים, הועתק מקמ"ר 10 מרפידים לקציעות, ופעל שם עד נסיגת צה"ל לגבול הבין-לאומי בשנת 1982. במקמ"ר פעלה מברקה גדולה (עם 12 עורקי טלפרינטר), והמקמ"ר עסק בדואר מקמ"רי ובדואר חיילים: סיבוב דואר מטכ"לי העביר למקמ"ר דואר מקמ"רי, והדואר האזרחי הביא למקמ"ר דואר שיועד לחיילים. סיבוב הדואר של המקמ"ר הביא ליחידות דואר מקמ"רי ודואר חיילים.⁵

בשנים שלפני מלחמת שלום הגליל טיפל מערך הדואר המקמ"רי ביותר ממיליון דברי דואר לחודש, מהם כ-200,000 מכתבים רשומים.⁶ טיב השירות היה גבוה מאוד – בין 98 ל-99 אחוז מדברי הדואר נמסרו לנמען למחרת יום המשלוח.⁷

המפקדים בצה"ל ייחסו חשיבות רבה לדואר המקמ"רי. יעיד על כך סיפורו של סא"ל (לימים אל"ם) ליאור אלמגור, שהיה בשנת 1979 קצין הקשר של עוצבת געש ברמת הגולן, המספר על עוללות סיבוב דואר ביום סגריר: 'הדואר הצבאי [המקמ"רי] המיועד ליחידות העוצבה מגיע למפקדה באמצעות 'סבוב דואר פקודי' ממזרח על פי היעדים, נארז בשקי דואר ומוכן לפיזור ליחידות העוצבה... שבוע גשום מאד עובר על רמת הגולן. הטופוגרפיה של הרמה כידוע, מזרימה את מי הגשם לנחלים ומשם

4 יליד מצרים, 1938. עלה ארצה בשנת 1954. התגייס בשנת 1956, שירת כקשר בשיריון והועבר לבה"ד 7 כמדריך. הוצב ביחידת הדואר הצבאי בשנת 1960 בדרגת סמ"ר והגיע לדרגת רס"ר, עבר קורס קצינים בשנת 1969. שירת ביחידת הדואר הצבאי ובבה"ד 7. חזר ליחידת הדואר הצבאי כסגן מפקד היחידה בשנת 1973, עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים. בוגר קורס מתקדם לקציני קשר (1976). בשנת 1978 קודם לדרגת סא"ל ומונה לקצין הדואר של הצבא. השתחרר בשנת 1983. עמד בראש יחידת התייעוד וההוצאה לאור בתעשייה הצבאית (1983-1994). נפטר בשנת 1995.

5 ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 45-10/2013.

6 דו"ח שנתי 28 לשנת 1977 ולחשבונות שנת הכספים 1976, מבקר המדינה, 1 בפברואר 1978, עמ' 810-814.

7 הסיבה העיקרית לעיכוב הייתה מיון שגוי, שחייב מיון נוסף, ועיכב ביממה את מסירת דבר הדואר.

בעוצמה לכוון מערב, לעבר הכינרת... סבוב הדואר היומי יוצא ברכב (ני"ט), עם נהג ומלווה. הדרך היא בחלקה לאורך הכביש המקביל לציר הנפט. הדיווח הוא שהציר פתוח וניתן לנסוע לאורכו. הצוות מתוודך לא להתגרות בטבע, ובמידה ויש מקומות בהם יש זרימה החוצה את הכביש, לא להיכנס למים, לדווח ולהמתין להוראות... הצוות מגיע להצטלבות הכביש עם נחל זויתן, בוחן את גובה המים ועוצמת הזרימה ומחליט (ללא דווח וקבלת היתר) שהזרימה הנראית לעין חלשה, וניתן לעבור עם הרכב. מתקדמים לתוך המים... כמובן שמהר מאד הזרימה מתגלית כחזקה, הני"ט נסחף לצדי הדרך, נוטה על צידו, ובתוך זמן קצר מים רבים מציפים את הרכב ושקי הדואר שהיו מונחים על רצפת הרכב בשל גובה המים, נשטפים בעוצמה עם הזרם, אל הנחל ומשם לכוון הכינרת. החומר בשקי הדואר כלל גם מסמכים בסווג 'סודי'... למזלנו החייל המלווה והנהג הצליחו לקפוץ הצידה ולא להיקלע לשיטפון... אני יוצא לשטח ומגיע למקום. מגיע למסקנה שכרגע אין מה לעשות, צריך להמתין לירידת מפלס המים. אנשי החימוש מגיעים ומחלצים את הרכב... חוזרים למחנה ומחליטים שיש לעשות כל מאמץ למצוא את דברי הדואר שנשטפו... מארגנים עשרות חיילים וחיילות... במהלך הערב והלילה הגשמים פסקו. כל 'הארמדה שאורגנה' יצאה לנקודת ה'ארוע'. רואים שפני המים ירדו וניתן ללכת לאורכו (הבוצי מאד) של הנחל. מארגנים חוליות – חוליות, ניתנות הוראות סריקה והוראות בטיחות ומתחילים לסרוק. כל כמה דקות מדווחת בשמחה בקשר חוליה זו או אחרת על מציאת דברי דואר ושקי דואר, ומה שחשוב מכל – השק של הדואר הסודי נמצא!! כמובן שחלקם של דברי הדואר היו בלתי ניתנים לשימוש או לקריאה. ככל הזכור לי היו שקי דואר שנשטפו ונמצאו במרחק של עד כדי שני ק"מ ממקום ה'ארוע'. ההערכה הייתה שמצאנו את כל מה שנשטף".

התפתחות המיחשוב בצה"ל לאחר מלחמת יום הכיפורים וחדירת מיחשוב לתחומי פעילות רבים בצה"ל (ניהול, שליטה, קבלת החלטות ועוד), הביאה להתרחבות מהירה של מערך המחשבים בצה"ל ולהכרה בחשיבות שו"ב (שליטה ובקרה) משולב בשדה הקרב, והייתה לה השפעה חשובה על מערך הדואר הצבאי. בשנת 1980 שונה מספר הדואר הצבאי מארבע לחמש ספרות, והוא טופל בידי דואר ישראל כמספר מיקוד. חותמות הדואר הצבאי שונו, וכללו גם תאריך, כדי לאפשר ביקורת על משך הזמן שעובר מכתב מיחידה צבאית למען אזרחי.⁸ חותמת דואר צבאי משולשת המשיכה להיות תחליף לבול דואר בתוך הארץ, והטבעתה על דבר דואר פטרה מתשלום דמי הדואר. החותמת שימשה להחתמת מכתבי חיילים, מעטפות צווי קריאה וכל מעטפת דואר אזרחי, כתחליף לבול.

הדואר הצבאי במלחמת שלום הגליל

עיקר התעבורה הכתובה במלחמת שלום הגליל עברה בעורקי טלפרינטר. זו הייתה המלחמה האחרונה בה נעשה בצה"ל שימוש בטלפרינטרים.

הדואר המקמ"רי במלחמת שלום הגליל תפקד היטב, במגבלות קשיי התנועה בלבנון בעת הלחימה הממושכת. הדואר המקמ"רי התבסס על סיבובי דואר פיקודיים יומיים עד רמת מפקדת אוגדה, שבוצעו באמצעות מסוקים, וסיבוב דואר יומי שבוצע בידי כל גדוד קשר אוגדתי.

הטיפול בדואר חיילים במלחמת שלום הגליל היה כרוך במאמץ מיוחד. בימי הלחימה הראשונים הוקם בבית הדואר בראש פינה מרכז לטיפול בדואר החיילים, שהופעל בידי אנשי מילואים של קצין הדואר, ואחרי מספר שבועות פוצל הטיפול בדואר החיילים לשני בתי דואר: בית הדואר בקריית שמונה טיפל בדואר ליחידות בגזרה המזרחית והמרכזית, ובית הדואר בנהריה טיפל בדואר ליחידות בגזרה המערבית. בשיא הפעילות הועברו לחיילים בלבנון 5,600 שקי דואר מדי יום.

בהמשך הוקם מרכז פיקודי של פיקוד צפון לטיפול בדואר החיילים באזור זהרני (מצפון לצור). דואר החיילים מוין בבית המיון המרכזי של שירותי הדואר במשרד התקשורת בתל אביב בשקים על פי מספרי דואר צבאי של היחידות הלוחמות ונדחף מידי לילה, בידי קצין הדואר של הצבא, למרכז מיון הדואר הפיקודי בלבנון, משם הדואר נמשך או הועבר ליחידות עד רמת הגדוד באחריות שלישות הפיקוד. תשומת לב רבה הושקעה בהנפקת גלויות וכלי כתיבה לחיילים, כדי שיוכלו לכתוב מכתבים הבייתה.

על מלחמת שלום הגליל מספר סרן דוד חי-יעקב, קצין מילואים ביחידת קצין הדואר: "התגייסתי ביום הראשון למלחמה והתייצבתי ביחידת קצין הדואר ביפו ברחוב פנחס בן יאיר 7. עוד באותו יום עלינו לצפון לבית הדואר בראש פינה. מבנה קטן וצפוף שלא היה מסוגל לקבל את כמויות החבילות שהגיעו לשם. כל הדואר שהגיע עבור צה"ל רוכז בחצר בית הדואר תחת אהל צבאי ענק... כעבור מספר ימים, בגלל העומס שנוצר בבית הדואר בראש פינה, גויסה יחידת הדואר הפיקודית של פיקוד הצפון. היחידה פתחה מרכז למסירת דואר ליחידות בקריית שמונה, קיבלנו אולם עם חצר גדולה, שם הדרכנו את יחידת הדואר הפיקודית וסידרנו את הדואר לפי יחידות. בתקופת הלחימה לא הייתה אפשרות להעביר דואר ליחידות הלוחמות, ונציגי היחידות לא משכו דואר, במצב הזה נוצרו ערמות של דואר חבילות ומכתבים ש'נתקעו' בראש פינה וקריית שמונה... נציגי היחידות הלוחמות היו אמורים למשוך את הדואר יחד עם אספקה ותחמושת, מה שקרה בפועל זה שפשוט לא היה לרובם מקום במשאית לערמות של שקי דואר... עם שוך הקרבות התרבו התלונות של ההורים והחיילים שחבילות ודואר לא מגיעות ליעדם... ליחידת הדואר הפיקודית

לא היו בשלב זה אמצעים וכוח אדם להתארגן לדחיפת דואר לשטח לבנון. קצין שלישות בדרגת אל"ם הגיע עם שבע משאיות 10 טון ומספר חיילים והעמיסו להם חלק נכבד מהדואר שהצטבר בקריית שמונה. עם השיירה הזאת נכנסו ללבנון וחילקו ליחידות בשטח את שקי הדואר... בהמשך, פיקוד הצפון הקים שני מרכזי אספקה קדמיים. אחד בגזרה המרכזית בגב ההר, והשני בגזרה המערבית בזהרני. במרכזים אלו מוקמו גם נקודות חלוקת דואר, באחריות הפיקוד. נקודות אלה פעלו במשך התקופה עד שינוי ההערכות בלבנון... אחרי תקופת הלחימה הדואר פעל ביעילות והגיע באופן סדיר מבית המיון בתל אביב לשתיה הגזרות".

על פעילות הדואר הצבאי בשנים הראשונות של שהיית צה"ל בלבנון, כאשר צה"ל היה פרוס בשטח בסד"כ גדול, יצא מביירות ונערך בהרי השוף בספטמבר 1982, נערך בקו נהר האוואלי בספטמבר 1983, ונערך ברצועת הביטחון בדרום הלבנון ביוני 1985, מספר סא"ל צבי יונדלר:⁹ "קודמי בתפקיד, סא"ל דני מזרחי, מיסד בתחילת המלחמה את הפעילות בתחום הדואר המקומי ודואר החיילים לכל יחידות צה"ל הפרושות בשטחי הלחימה בלבנון... במסגרת העברת התפקיד סיירנו ברוב השטחים בלבנון בהם ישבו יחידות צה"ל, להכרת הצרכים המיוחדים של יחידות צה"ל בשטחי הלחימה..."

לאחר כשלושה חודשים של לחימה והפסקת אש, מיסדנו מחדש את מערכת דואר החיילים, לרבות מיון, דחיפת, העברת, מסירת הדואר, עד לרמת החייל הבודד בשטח, ברמה של גדודים, חטיבות, אוגדות וכו'. זו לא הייתה תקופת שגרה אלא תקופת לחימה מתמשכת... יחידת קצין הדואר של הצבא הייתה מבוססת על גרעין סדיר קטן של כ-30 חיילות וחיילים, ומאות חיילי מילואים, ונדרשו לעבודה משותפת ומשולבת עם כל גורמי הצבא... 'ספר הכתובות' עודכן על בסיס יומי, עקב שינוי סד"כ וציוותי כוחות..."

כל לילה הוצאנו מבית המיון האזרחי המרכזי בתל אביב שיירה של מספר משאיות, עמוסות חבילות ומכתבים, באחת לפנות בוקר... בנסיעה ישירה עד לשפך הזהרני בלבנון, שם הוקמה יחידת דואר חיילים פיקודית ושם קיבלו את דברי הדואר ממויינים לפי דואר צבאי, וידחפו אותם לשטח ליחידות... היה

9 נולד בארץ בשנת 1942. התגייס לצה"ל בשנת 1961. שירת כקצין קשר גדודי בחיל התותחנים, קצין רדיו ביטחון בגדוד הקשר של פיקוד צפון וקמב"ץ גדוד הקשר של פיקוד מרכז במלחמת ששת הימים. בשנת 1970 עלה לדרגת רס"ן ושירת כמד"ר בבה"ד 7 וקצין קשר בחטיבה מרחבית בצפון רמת הגולן, סגן קצין קשר בעוצבת המפץ במלחמת יום הכיפורים. בשנת 1976 עלה לדרגת סא"ל ומונה לתפקיד מקשא"פ במרחב שלמה, ולאחר מכן מונה לרע"ן מפקדים בבה"ד 7, רע"ן ההערכות החדשה בנגב (מבצע רמון) במפקדת קשר"ר. קצין הדואר של הצבא (1982-1986). השתחרר בשנת 1986 ושירת בתפקידים בכירים במשרד התקשורת, עד צאתו לגמלאות בשנת 2010.

פה ארגון שלם של אבטחה, של ביטחון, ושל ליווי לשיירות... העיתונות היומית שולבה עם משלוחי הדואר... מערכת זו טיפלה גם בהעברת דואר החיילים לעורף... היו יחידות שהתספוקת אליהם הייתה רק באמצעות מסוקים... בתאום עם חיל האוויר היינו מכינים מנשא מיוחד בבית מיון קדמי בתחומי מדינת ישראל, בקרבה לגזרת הלחימה... המנשא היה מועבר במסוק ליחידה בשטח... פעם אחת הנחית חיל האוויר את המנשא על הגבעה הלא נכונה, עליה היו כוחות עויינים..."

דעיכת הדואר הצבאי

ההתפתחויות במדינה ובצה"ל

התקופה שאחרי מלחמת שלום הגליל אופיינה במספר רב של אירועים, שהעיקריים בהם היו:

שלום עם ירדן: הסכם השלום ההיסטורי והחשוב בין ישראל ומצרים סלל את הדרך לשלום עם ירדן, שנחתם בערבה ב-26 באוקטובר 1994.

המערכה ברצועת הביטחון בלבנון: המערכה ברצועת הביטחון בלבנון הייתה 'מלחמת התשה' ממושכת, שהתרחשה לאחר מלחמת שלום הגליל. ב-29 בספטמבר 1982 יצא צה"ל מביירות, ונערך בהרי השוף; בספטמבר 1983 נערך צה"ל בקו נהר האוואלי; ב-10 ביוני 1985 הושלמה נסיגת צה"ל מקו נהר האוואלי וההיערכות ברצועת הביטחון בדרום הלבנון, בה החזיק צה"ל עד 24 במאי 2000, עת נסוג לגבול הבין-לאומי. בתגובה לירי על יישובי הצפון ביצע צה"ל מספר מבצעים נרחבים נגד חיזבאללה. העיקריים בהם היו מבצע 'חוק וסדר', פשיטה על מחנות חיזבאללה בעיירה מיידון במאי 1988; מבצע 'דין וחשבון' ביולי 1993, בו הותקפו כפרים שהיו בסיסי חיזבאללה באש מטוסים, ארטילריה וטנקים במשך שבוע; מבצע 'ענבי זעם' באפריל 1996, בו הותקפו מאות מטרות חיזבאללה באש מטוסים וארטילריה וכוחות מיוחדים של צה"ל ביצעו מספר מבצעים בעומק לבנון; מבצע 'רפואה חליפית' ביוני 1999, בו תקף חיל האוויר יעדי מחבלים ומטרות תשתית בלבנון, גרם להרס נרחב ולפגיעות רבות בנפש, ויצר הרתעה שמנעה ירי רקטי על ישראל.

בתחילת שנת 2000 הגיעה ממשלת ישראל למסקנה כי רצועת הביטחון לא ממלאת את ייעודה ולא משרתת את ביטחון ישראל, והורתה על הסגת צה"ל מרצועת הביטחון. צה"ל נערך לאורך 'הקו הכחול', שתואם עם האו"ם ('קו נסיגת כוחות צה"ל מלבנון', בסמוך לגבול הבין-לאומי בין ישראל ללבנון) ב-25 במאי 2000. במהלך תקופת שהיית צה"ל ברצועת הביטחון נהרגו שבעה אזרחים ישראלים כתוצאה מאש האויב. רצועת הביטחון מילאה את ייעודה – הגנה על תושבי הצפון.

אך המחיר היה כבד – ב-18 השנים למערכה ברצועת הביטחון בלבנון היו לצה"ל כ-272 הרוגים וכ-919 פצועים.¹

האינתיפאדה: האינתיפאדה, שהחלה ב-9 בדצמבר 1987, הייתה התקוממות ספונטנית אלימה של התושבים הערביים ביהודה, שומרון ועזה נגד השלטון הישראלי. ההתקוממות הפכה לעימות אלים נגד צה"ל. האינתיפאדה דוכאה בעקבות מלחמת המפרץ בשנת 1991 וועידת מדריד בשנת 1992.

צה"ל דיכא את ההתקוממות, אך הדבר חייב לתגבר את מערך צה"ל ביהודה, שומרון ורצועת עזה. הוקמו שתי מפקדות אוגדה ומספר מפקדות חטיבות מרחביות, הוקמו מספר פלוגות חרמ"ש ומוסדו והורחבו יחידות המסתערבים.

מלחמת המפרץ, המלחמה לשחרור עיראק: מלחמת המפרץ, בין 2 באוגוסט 1990 ל-28 בפברואר 1992, החלה בפלישת עיראק, בראשות סדאם חוסיין, לכווית. מועצת הביטחון של האו"ם דרשה מעיראק לסגת מכווית, ומשלא נענתה, הטילה על עיראק סנקציות כלכליות והעניקה הרשאה להסגר ימי על עיראק. לאחר סיפוח כווית לעיראק ומחשש לתקיפה עיראקית על ערב הסעודית הורה נשיא ארצות הברית ג'ורג' בוש (האב) ב-7 באוגוסט 1990 על מבצע הגנתי ('מגן במדבר'), בו נשלחו לערב הסעודית כוחות אמריקאיים (כחצי מיליון חיילים), ספינות קרב ומטוסי קרב. ארה"ב הקימה קואליציה של 34 מדינות, כולל מדינות ערב. ב-17 בינואר 1991 החל מבצע 'סופה במדבר'. הקואליציה שלטה באוויר ובים, ולאחר הפצצות מסיביות עם יותר מ-100,000 גיחות, פלשה קרקעית לעיראק ב-23 בפברואר 1991. הצבא העיראקי התמוטט והמערכה הקרקעית באה על קיצה תוך 100 שעות. ב-28 בפברואר הכריז נשיא ארה"ב ג'ורג' בוש על שחרור כווית והפסקת אש.

פחות מיממה לאחר פתיחת מבצע 'סופה במדבר', בלילה בין ה-17 ל-18 בינואר 1991, הותקפה ישראל בטילי קרקע-קרקע 'סקאד' בעלי ראש נפץ קונבנציונלי, ששוגרו ממערב עיראק. התקפות אלה נמשכו עד תום המלחמה. 39 טילים נפלו בתחומי מדינת ישראל ב-19 התקפות, שגרמו נזק רב אך מעט אבידות בנפש. ארה"ב פרסה בישראל סוללות טילי 'פטריוט', אך יעילותן הייתה מוגבלת.

המלחמה לשחרור עיראק (Operation Iraqi Freedom), שהייתה במובנים רבים המשכה של מלחמת המפרץ, פרצה ב-20 במרץ 2003 בעקבות חשש של ארה"ב להימצאות נשק להשמדה המונית בידי משטרו של סדאם חוסיין, וכתגובה לאירועי ה-11 בספטמבר 2001. הלחימה נמשכה שלושה שבועות, במהלכה נכבשה עיראק והופל משטרו של סדאם חוסיין, שנתפס מאוחר יותר, הועמד לדין והוצא להורג ב-2006.

אירועי 'גאות ושפל': אירועי 'גאות ושפל' היו סדרת מעשי תוקפנות וחבלה

1 הערכה. צה"ל לא מבחין בין חללי המערכה ברצועת הביטחון בלבנון לבין חללים אחרים.

של הרשות הפלשתינאית² נגד מדינת ישראל שהחלה בסוף ספטמבר 2000 במטרה לכפות על ישראל תנאים להסדר מדיני. היא התפתחה בתמיכת הרשות הפלשתינאית לפעילות טרור פלשתינאית נרחבת נגד ישראל, שאופיינה בפיגועי התאבדות. בהמשך להצלחה הראשונית באירועי 'גאות ושל', השקיע צה"ל מאמצים מהותיים בהתמודדות עם המשך אירועי הטרור, הגנה על צירי התנועה הארוכים ביהודה ושומרון ומניעת מעבר מחבלים מתאבדים לישראל. משלהי 2001 החל צה"ל לפעול בערים פלשתינאיות ובמחנות פליטים.

מבצע 'חומת מגן': מבצע 'חומת מגן', שהתקיים מ-29 במרץ ועד 10 במאי 2002, היה תגובה ישראלית לסידרה ארוכה של פיגועים בישראל. רק במרץ 2002 נהרגו 105 אזרחים ו-26 חיילים, ובישראל היו 11 פיגועי התאבדות. שיא האירועים היה פיגוע התאבדות המוני בליל סדר פסח במלון פארק בנתניה, בו נהרגו 30 איש ונפצעו 160 איש.

במבצע הופעלו חמש אוגדות, וצה"ל השתלט על כל הערים והעיירות הפלשתינאיות ביהודה ושומרון, והרס את התשתית הארגונית של הרשות הפלשתינאית ביהודה ושומרון. המוקטעה ברמאללה, מתחם השלטון ומקום מושבו של יאסר עראפת, ראש אש"ף, כותרה ובודדה.

תכנית ההתנתקות ופינוי רצועת עזה: רצועת עזה הייתה האזור הראשון שנמסר לרשות הפלשתינאית ב-25 במאי 1994 במסגרת הסכם אוסלו. הרשות הפלשתינאית לא הצליחה להשתלט על האזור ופלגים פלשתינאיים קיצוניים, שהתנגדו להסכמי אוסלו, המשיכו לפעול נגד ישראל (ביניהם: החמאס, הג'אדה האיסלאמי, החזית העממית לשחרור פלשתינאית והחזית הדמוקרטית לשחרור פלשתינאית). הרצועה הוקפה בגדר בטחונית והמעבר אליה התאפשר רק במעברים מוסדרים. רצועת עזה רחשה פעילות אנטי ישראלית, יישובי גוש קטיף היו מטרה יום-יומית לטרור, ומשנת 2001 החלו ארגונים פלשתינאיים לשגר רקטות קסאם נגד מטרות ישראליות. צה"ל ביצע סדרת מבצעים נגד תשתיות הטרור. בקיץ 2005 פינתה ישראל באופן חד-צדדי את היישובים הישראליים ואת מחנות הצבא מרצועת עזה ומצפון השומרון (פעולה שכונתה 'תכנית ההתנתקות'). ב-11 בספטמבר 2005 נסוג צה"ל מהרצועה לקו הירוק, הוא קו הגבול ערב מלחמת ששת הימים.

2 הרשות הפלשתינאית הוקמה בעקבות 'הסכמי אוסלו', סדרת הסכמים בין מדינת ישראל לבין אש"ף (הארגון לשחרור פלשתינאית). בעקבות ההסכמים נקבעו שלוש קטגוריות של אזורים ביהודה ושומרון: אזור A שכלל את ערי הגדה, למעט חברון, שבו קיבלה הרשות הפלשתינאית אחריות מלאה לביטחון הפנים והסדר הציבורי, כמו גם לחיים האזרחיים; אזור B שכלל את הכפרים והיישובים העירוניים הקטנים יותר, שבו קיבלה הרשות הפלשתינאית שליטה אזרחית וישראל שליטה ביטחונית; אזור C שבו נשארה לישראל שליטה אזרחית וביטחונית מלאה.

מלחמת לבנון השנייה: מלחמת לבנון השנייה (שנקראה בזמנו מבצע 'שינוי כיוון') פרצה ב-12 ביולי 2006, ונמשכה עד 14 באוגוסט. המלחמה פרצה כתגובה ישראלית לתקיפה מתוכננת של חיזבאללה על סוור של צה"ל בוואדי בכביש זרעית-שתולה, שהידרדרה למלחמה כוללת ונפסקה בהפסקת אש שנכפתה בידי מועצת הביטחון של האו"ם.

בשלבם הראשונים של המלחמה ביצע צה"ל התקפות מסיביות של חיל האוויר, הפעיל אש ארטילריה נגד מטרות חיזבאללה והטיל סגר אווירי וימי על לבנון. במבצעים מוצלחים השמיד חיל האוויר את מרבית הרקטות ארוכות הטווח של חיזבאללה. חיזבאללה הגיב בירי מרגמה ורקטות גראד 122 מ"מ על יישובים בצפון ישראל, בעיקר באזור הצפון (חיפה, כרמיאל, עפולה, בית שאן, טבריה ועוד). תכנית האש התיימרה להציב מענה צבאי ללא מהלך קרקעי נרחב, אך לא היה בכוח האש להפסיק או לצמצם את ירי הרקטות, וצה"ל נאלץ לבצע פעילות קרקעית. צה"ל פשט באמצעות כוחות חי"ר סדירים גדולים על כפרי חיזבאללה בסמוך לגבול וב-27 ביולי גייס כוחות מילואים. צה"ל הפעיל סד"כ קרקעי של ארבע אוגדות. בימי הלחימה האחרונים החל צה"ל במבצע נרחב ('שינוי כיוון 11') במתקפה פיקודית כדי להשתלט על כל השטח מדרום לליטאני, אך הפסקת האש קטעה מהלך זה.

משך כל ימי הלחימה ירה חיזבאללה ירי מסיבי ומתמשך של מאות רקטות גראד ביום על יישובי הצפון. ב-34 ימי הלחימה נורו על ישראל כ-4,000 רקטות. ביישובים אלה נגרם נזק משמעותי. במלחמה נהרגו 119 חיילים ו-45 אזרחים, ורבים נפצעו. ירי הרקטות המתמשך אילץ את אוכלוסית הצפון לשהות תקופות ממושכות במקלטים ובאזורים ממוגנים. חיילי פיקוד העורף ופיקוד הצפון, שוטרים וגופי הצלה אזרחיים – מגן דוד אדום (מד"א), שירותי כיבוי והצלה, משרדי הממשלה והרשויות המקומיות בשיתוף מתנדבים נערכו בערים וביישובים שנפגעו, ובתי חולים נערכו לטיפול בנפגעים. מוכנות רשויות השלטון וצה"ל לטיפול בעורף בשעת חירום לא הייתה מספקת.

מבצעים צבאיים נגד החמאס ברצועת עזה: סדרת מבצעים נגד החמאס בעזה לא הביאה להכרעה צבאית, ולא הפסיקה טרור נגד ישראל מרצועת עזה. מרבית המבצעים הסתיימו בהסדרי הפסקת אש למיניהם, שלא החזיקו מעמד תקופה ממושכת. להלן תאור מספר מהמבצעים היותר מקיפים, עד שנת 2015.

מבצע 'גשם ראשון' החל ב-23 בספטמבר והסתיים ב-1 באוקטובר 2005. זו הייתה הפעולה הצבאית הראשונה לאחר נסיגת צה"ל מעזה במסגרת תכנית ההתנתקות. בתגובה לפעילות מעצרים נגד הג'יהאד האיסלאמי בטול כרם ירה הג'יהאד האיסלאמי מעזה רקטות על שדרות, ובהמשך פתח גם החמאס בירי כבד על שדרות. צה"ל הגיב בתקיפת מטרות בעזה מן האוויר וביצע סדרת פשיטות ומעצרים ביהודה ושומרון.

מבצע 'גשמי קיץ' החל ב-28 ביוני והסתיים ב-26 בנובמבר 2006. זו הייתה הכניסה הקרקעית הראשונה לרצועת עזה לאחר נסיגת צה"ל מעזה במסגרת תכנית ההתנתקות. המבצע בא כתגובה על הריגת שני חיילים וחטיפת חייל (גלעד שליט) באמצעות מנהרת תקיפה סמוך למעבר כרם שלום. חיל האוויר הפציץ מטרות ברצועה וכוחות שריון וחי"ר השתלטו על אזורים בדרום, במרכז ובצפון הרצועה.

מבצע 'חורף חם' החל ב-28 בפברואר והסתיים ב-3 במרץ 2008. בעקבות סיכול ממוקד נגד פעילי חמאס ירה החמאס מטח רקטות לעבר שדרות ואשקלון, וצה"ל הגיב בתקיפות חיל האוויר ובפעולה קרקעית באזור סג'אעיה וג'באליה, פגע במטרות חמאס ובאנשי חמאס ועצר מספר רב של מבוקשים.

מבצע 'עופרת יצוקה' החל ב-27 בדצמבר 2008 והסתיים ב-18 בינואר 2009. המבצע החל בעקבות ירי רקטות בלתי פוסק על יישובים במערב הנגב. במבצע נערכו תקיפות אוויריות רבות, וכוחות קרקע ביתרו את רצועת עזה לשלושה חלקים ופגעו באנשי חמאס ובתשתיות חמאס.

מבצע 'עמוד ענן' החל ב-14 בנובמבר 2012 והסתיים ב-21 בנובמבר 2012. המבצע החל בעקבות הדרדרות ביטחונית בה הופעל מטען חבלה על כלי רכב של צה"ל בסמוך לגדר המערכת ונורה טיל נ"ט מילאן על רכב סיור, וכתגובה להפצצות של צה"ל החל ירי רקטות ומרגמות על יישובים בישראל. במבצע 'עמוד ענן' נעשו עיקר התקיפות מן האוויר ובעזרת חימוש מונחה מדוייק. בפתיחת המבצע חוסל אחמד ג'עברי, מפקד הזרוע הצבאית של החמאס בעזה, והופצצו מאגרי טילים ארוכי טווח פאג'ר-5 של החמאס. החמאס הגיב במתקפת טילים על כל ערי דרום-מרכז ישראל, ואף ירה טילים לעבר תל אביב וירושלים. מערכת 'כיפת ברזל' יירטה חלק משמעותי מהרקטות שכוונו למרכזי אוכלוסיה בישראל.

מבצע 'צוק איתן' החל ב-8 ביולי 2014 והסתיים ב-26 באוגוסט 2014, עם הפסקת אש. המבצע החל כתגובה לירי רקטות מסיבי נגד ישראל, בעקבות מבצע 'שובו אחים' נגד תשתיות החמאס ביהודה ושומרון. בשלב ראשון כלל המבצע הפצצות חיל אוויר וירי ארטילרי, ובהמשך פעלו כוחות קרקעיים, בעיקר נגד מנהרות טרור. במהלך המבצע נורו כ-4,600 רקטות ופצצות מרגמה נגד ישראל, אך הנזק בישראל היה מצומצם, בעיקר עקב הצלחה מבצעית של מערכת יירוט הרקטות 'כיפת ברזל'. במבצע נגרם נזק רב לתשתיות ברצועת עזה, וכ-330 עד 500 אלף איש נאלצו לנטוש את בתיהם. צה"ל פעל במבצע 'צוק איתן' בעיקר עם כוחות סדירים. מבצע זה היה הפעם הראשונה שמערכת 'מעיל רוח' (הגנה אקטיבית לרק"ם) ומערכת צי"ד (צבא יבשה דיגיטלי) הופעלו מבצעית.

שינויים בדואר האזרחי

שירותי הדואר האזרחי, בין חיילים לאזרחים ובין אזרחים לחיילים וליחידות צה"ל, ניתנים באמצעות הדואר האזרחי.

מקום המדינה ניתנו שירותי הדואר בידי משרד הדואר, ששמו שונה בשנת 1971 למשרד התקשורת, והוא אורגן בשתי 'זרועות מבצעות': 'זרוע התקשורת', שכללה את שירותי ההנדסה, הטלפון והשידור, ו'זרוע הדואר', שכללה את שירותי הדואר, בנק הדואר והשירות הבולאי.

אי שביעות רצון מרמת שירותי הדואר הביאה להקמת רשות הדואר בשנת 1987. רשות הדואר הצליחה בשנותיה הראשונות לשפר עד מאוד את איכות שירותי הדואר בישראל, ובשנת 1989 אף זכתה ב'פרס קפלן', פרס יוקרתי להשגים בהתייעלות והעלאת פריון עבודה.

בשנת 2003 הנהיגה הממשלה תחרות בשירותי דואר, ובשנת 2006 הפכה רשות הדואר לחברה ממשלתית בשם 'דואר ישראל'. דרכה של החברה לא צלחה – טיב שירותי הדואר האזרחי הדרדר והחברה נכנסה לקשיים כלכליים, בעיקר עקב שחיקה מתמדת בביקוש לשירותי דואר מסורתיים. לטיב השירות הלא מספק של מערכת הדואר האזרחית הייתה השפעה שלילית גם על דואר החיילים.

הסדרי דואר החיילים הותאמו למציאות החדשה:

- חיילי צה"ל השולחים דברי דואר ממען צבאי פטורים מתשלום דמי דואר למכתבים וגלויות בארץ, והתשלום בגין משלוח מכתבים אלה נעשה בידי צה"ל. דברי דואר אלה צריכים לשאת את חותמת הדואר הצבאי המשולשת של היחידה, עם מספר הדואר הצבאי של היחידה ותאריך המשלוח.
- משלוח מכתבים בגודל חריג, משלוח חבילות בידי חיילי צה"ל ושירותים נוספים לדברי דואר של חיילי צה"ל הנשלחים לנמענים בארץ חייבים בתשלום. משלוח דואר לחו"ל חייב בתשלום, ולחיילי צה"ל אין הנחות.
- על דברי דואר המיועדים לחיילי צה"ל חל תשלום מלא של דמי דואר, פרט לחבילות לחיילי צה"ל, ששולחיהן נהנים מתעריפים מוזלים.
- לא קיימים שירותים מהירים ליחידות צה"ל ולחיילי צה"ל, שכן דבר הדואר לא נמסר לנמען, אלא לנציג היחידה.³

גורמי הדואר הצבאי המשיכו להתמודד עם בעיות מגוונות בתחום דואר החיילים. בין הבעיות השכיחות היה אובדן חותמות דואר צבאי, וגורמי הדואר הצבאי דרשו מכל יחידה שאיבדה חותמת דואר צבאי למנות וְחָ"ק (ועדת חקירה), שחייב היה

לכלול גביית עדויות בכתב מכל הנוגעים, קביעת עובדות, והסקת מסקנות והמלצות – אשר מהם ניתן יהיה ללמוד ובכך למנוע אובדנים כאלה בעתיד.

צמצום מערכת הדואר המקמ"ר – וסגירתה

בשנת 1982, שבועות מספר לאחר פרוץ מלחמת שלום הגליל, מונה סא"ל צבי יונדלר לתפקיד קצין הדואר של הצבא, ובתקופתו הייתה ההתמודדות העיקרית של היחידה מתן מענה דואר ראוי לכוחות הפרוסים בלבנון, תוך התמודדות עם שינויים מתמידים בסד"כ ובמיקומי הכוחות, קשיי תנועה בלבנון (שחייבו פעמים רבות להעביר דואר במסוקים) וכמות גדולה של חבילות לחיילים. יחידת הדואר הפיקודית הפעילה בתקופה מסויימת מרכזי חלוקת דואר חיילים בשטח לבנון (זהרני, מרג' עיון), כדי להקל על הכוחות למשוך דואר.

בשנת 1986 מונה לתפקיד קצין הדואר של הצבא סא"ל יעקב (יקי) אדוט,⁴ שהתמודד עם קיצוצים משמעותיים בצה"ל ועם תחילת המעבר ל'אורות הבמה', מערכת הדואר האלקטרוני המאובטח הראשונה בצה"ל, וצמצום מערך המברקה. בשנת 1987 מונה לתפקיד רס"ן נחום חיים.⁵ בתקופתו הוטמעה מערכת 'אורות הבמה' במלואה, והיחידה עברה מיפו לצריפין, למתקן ששימש בעבר את קצה עורק הזרוי הטרופוספרי לשארם א-שייח'.⁶

מערכת 'אורות הבמה', שנכנסה לשימוש מבצעי בשנת 1987, הייתה מערכת מיתוג הודעות מתקדמת, שאיפשרה העברת הודעות מהירה ברמת סיווג בטחוני גבוהה. היא החליפה את מערך הטלפרינטרים והפכה למערכת הדואר האלקטרוני הכלל צה"לית הראשונה. מסופים ומדפסות בידי משתמשים מנעו את הסרבול של העברת מברקים באמצעות משרדי קשר וחדרי כ"ס ושיפרו את קצב העברת המידע. המשתמשים נהנו לראשונה מעיבוד תמלילים של מסמכים מסווגים ויכולת אחסון ואחזור של מסמכים מסווגים. מסופי המערכת היו בתחילה מסופים אלפא-נומריים

4 יליד בולגריה, 1948. עלה ארצה בשנת 1949. התגייס בשנת 1966. עבר קורס קצינים בשנת 1970. שירת בגדוד הקשר של מרחב שלמה והגיע לתפקיד קצין אג"ם של הגדוד. שירת כקצין קשר חטיבתי בחטמ"ר 688 במרחב שלמה, רמ"ד הצטיידות בענף תוא"ר במפקדת קשר"ר וקצין הדואר של הצבא. השתחרר מצה"ל בשנת 1990. נפטר בשנת 2018.

5 יליד לוב, 1944. עלה ארצה בשנת 1952. התגייס בשנת 1962. הוכשר כאלחוטן מורס ושירת ביחידות פיקוד דרום, כמדריך מורס ואלחוט בבה"ד 7 וכקצין רדיו וביטחון בגדוד הקשר של פיקוד מרכז, שם הגיע לדרגת רס"ר. עבר קורס קצינים בשנת 1977 ושירת כראש לשכת קשר"ר, קצין שלישות קשר בפיקוד מרכז ומ"פ בטחון בבה"ד 7, קצין הדואר של הצבא. השתחרר מצה"ל בשנת 1993. ניהל את יחידת שירותי הדואר של אוניברסיטת בר אילן עד צאתו לגמלאות בשנת 2013.

6 דניאל רוזן, תשתית הקשר הנייה בסיני תשכ"ז-תשמ"ב (1967-1982), העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, יהוד-מונוסון, התש"ף-2020, עמ' 98-109.

תוצרת חברת Digital, ובהמשך שודרגו למחשבים אישיים (עם מערכת הפעלה DOS) עליהם הותקנו תוכנה ייעודית בשם 'עמדת טלפרינטר לפי.סי.' (עטל"ף), ומעבד תמלילים Iriword. ביחידות שדה שנפרסו שלא בבסיסי קבע נעשה שימוש במחשב מוקשח משוב-10.⁷

יחידת קצין הדואר של הצבא, בפיקודו של רס"ן נחום חיים, הובילה את תהליכי ההדרכה וההטמעה של המערכת, טיפלה בהחלפה מתמדת של 'כ"ס' (כתבי סתר – מפתחות ההצפנה של מסופי המערכת), המשיכה להפעיל שירותי מברקה (לאותן היחידות שלא היה להן מסוף של 'אורות הבמה') והפיקה 'ספר כתובות' ידידותי למשתמש, שהייתה לו תרומה של ממש לקליטה המהירה של המערכת בצה"ל. מהלך אחר שנעשה באותה עת היה מעבר רוב יחידות צה"ל משבוע עבודה של שישה ימים (יום שישי היה יום עבודה) לשבוע עבודה של חמישה ימים. עקב צמצום הפעילות בימי שישי (וערבי חג) בוטלו מסובי הדואר המטכ"ליים בלילה בין חמישי לשישי.

בתקופת מלחמת המפרץ, בינואר 1991, היה צה"ל מרותק לבסיסיו לתקופה ממושכת (מה שכונה בשם 'סגר יציאות'), כולל ביחידות עורפיות, מה שיצר עומס רב על מערכת הדואר האזרחי והצבאי. יכולת מתן שירות בידי הדואר האזרחי הידלדלה מאחר שאזרחים רבים, בכללם עובדי הדואר, עזבו את גוש דן. צוות קצין הדואר תגבר את הדואר האזרחי ועסק לילה אחר לילה במיון דואר חיילים בבית המיון האזרחי בתל אביב, לשם העברתו המהירה לתעודתו. העבודה הופסקה לדקות קצרות בעת אזעקות ('נחש צפע').

בתקופת מלחמת המפרץ נפרסו בארץ סוללות טילי 'פטריוט' שהופעלו בידי צבא ארה"ב וסוללת טילי 'פטריוט' שהופעלה בידי צבא הולנד. לחיילי צבא ארה"ב נקבעה כתובת דואר צבאי ייעודית, דואר צבאי 5000, כדי שיוכלו לקבל חבילות ומכתבים ממשפחותיהם ויקריהם.

בשנת 1993 מונה לתפקיד קצין הדואר של הצבא רס"ן שמשון מוסאי.⁸ בתקופתו צומצמה ונסגרה פעילות המברקה הצבאית, ובקריה אוחד מקמ"ר 8 עם מקמ"ר 16, למקמ"ר 24.

הישגו הגדול של שמשון מוסאי היה יוזמתו המוצלחת לשינוי ההסדר עם רשות הדואר, כך שרשות הדואר אסוף ותעביר דואר חיילים מכ-500 יחידות צה"ל

7 מערכת 'אורות הבמה' יצאה משימוש בשנת 2006, עם הפריסה הרחבה בצה"ל של מחשבים אישיים ויישומי דואר אלקטרוני.

8 נולד ביבנה, 1957. התגייס לצה"ל בשנת 1976, שירת בגולני, ועקב פטירת אחיו עבר לקצין הדואר, הגיע ביחידה לדרגת רס"ר, התקדם לקצונה. רמ"ד תכנון כוח אדם במפקדת קשר"ר, מ"פ הפעלה בגדוד 'צמרת', מ"פ מרכז קשר מרחבי וקצין הדואר של הצבא. נפטר בשנת 2002.

באמצעות קווי דואר נע האזרחיים. הדבר שיפר מהותית את איכות השירות בדואר החיילים, ועל כך זכה בפרס קשר"ר להתייעלות לשנת 1999.⁹

רס"ב עדנה ראובן, שהייתה נגדת חקירות ביחידת קצין הדואר, מספרת: "בזכותו [של רס"ן מוסאי] רכב הדואר מגיע לחורים הכי גדולים, שבקושי אפשר לעבור בהם. בכל יום ב-10 בבוקר נוחת אצל היחידות האוטו האדום... שמשון ממש התחשב בחיילים עם בעיות בבית. הוא טיפל בהם אישית והפנה אותם לגורמים המתאימים... הוא התייחס לזה במלוא המרץ. שמשון היה האבא של הבסיס".

השינוי היה אכן מהותי. סקר שנערך בשנת 2003 הראה שדואר אזרחי מגיע לנמען בצה"ל תוך 48 שעות (לעומת כשבוע קודם לכן, בהתאם ליכולת היחידה למשוך דואר), החבילות והמכתבים הגיעו ללא פגמים (לעומת התופעה של מכתבים פתוחים וחבילות 'מעוכות', שאפיינה את המצב הקודם), כמות אובדני דברי הדואר הצטמצמה מאוד (ועמה הצורך לחקור אובדנים ולשאת בעלות אובדן דברי דואר), והשתפרה שביעות הרצון של החיילים משירות הדואר.

הטלפרינטרים יצאו משימוש בצה"ל בשנת 1989, עם ההפעלה המלאה של מערכת 'אורות הבמה', מערכת העברת הודעות מאובטחת בין משתמשים באמצעות מסופים אלפא-נומריים ומדפסות מחשב, שהייתה שלב ביניים לפני הפעלת דואר אלקטרוני מלא בצה"ל, כמקובל כיום. מתחילת שנות התשעים החלה חדירה מסיבית של מחשבים אישיים לצה"ל, מכונות הכתיבה הוחלפו במעבדי תמלילים, והחלו להתפתח מערכות דואר אלקטרוני צה"ליות. בשלהי שנות התשעים, באיחור מה ביחס לעולם האזרחי, החל מהלך מסיבי של רישות מחנות צה"ל בתקשורת נתונים (מיזם 'דנה'). עד שנת 2002 נכנס לכל משרד בצבא מחשב אישי מחובר לרשת צה"לית מאובטחת,¹⁰ השימוש במחשב ובמערכות הממוחשבות לנושאי מנהלה ולוגיסטיקה ולנושאים מבצעיים הפך לשגרה בצה"ל. השימוש הנרחב במחשבים ובהעברת נתונים אלקטרונית, והפריסה הרחבה של דואר אלקטרוני, ייתרו בהדרגה את מערכת הדואר המקמ"רי.

רס"ן שרה דודן מספרת על חוויותיה בשנים 1994 עד 2000, בתפקידה כמפקדת מקמ"ר 4 ולאחר מכן כמפקדת מקמ"ר 1: "בתקופה זו הייתי כפופה למי"פ ההפעלה בגדוד התקשוב 'איילים'... כמפקדת מקמ"ר עסקתי בעיקר בשרשרת הפצת הדואר המקמ"רי והמברקים בגזרת הפיקוד [לאותן היחידות שלא היה להן מסוף של 'אורות הבמה']. וניהול כל חומר הכ"ס ביחידות המרחב, לרבות פתיחת עורקי תקשורת בחירום. התפקיד כלל פיקוד עצמאי על עשרות חיילים... בתקופה זו

9 יואב מלמד, האיש שהביא את הדואר הנע ליחידות הנידחות, במחנה, 7 במרץ 2003.
 10 בני מיכלסון, ניר שריג, אבי ברגר, רונן ול, תולדות אגף התקשוב בצה"ל, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, התשע"ח – 2018, עמ' 103.

התמודדנו עם לא מעט אתגרים וסיכונים בשגרה היום יומית – בשילוח משימות וסיבובי דואר תוך עמידה בלוחות זמנים מוגדרים, עם בקרה על כלל פריטי הדואר המועברים ליעדם בהתאם לדחיפות ולסיווג, וטיפול במספר רב של אירועי אבטחה. נושא נוסף היה ההיערכות למעבר בין השנים 1999 ל-2000, מה שכונה 'באג 2000' – שהצריך מוכנות רבה, הן בנושאי חומר הכ"ס, והן ביתר המערכות. החשש היה שמא תיפגע הרציפות התפקודית המבצעית בגזרת הצפון".

בשנת 2000 מינה סגן קשר"ר, אל"ם (לימים תא"ל) ארנון זורארץ, ועדה חיילית לבחינת רה-ארגון של הדואר המקמ"רי, בראשות סא"ל (לימים אל"ם) ישראל פרץ, אז מפקד גדוד התקשוב 'רעם', שהפעיל את מקמ"ר 3 – אז המקמ"ר הגדול בצה"ל. הוועדה עמדה על צמצום כמויות הדואר המקמ"רי ושינויים טכנולוגיים שיביאו לצמצום נוסף של כמויות הדואר המקמ"רי, והציעה לבטל את מיון הדואר במקמ"רים השונים ולעבור למיון מרכזי. בעקבות המלצות הוועדה בוטל המיון בחלק מהמקמ"רים. מקמ"ר שלא ביצע מיון נקרא מק"ש (משרד קשר), והפך למרכז איסוף והפצה, המבוסס על מיון במקמ"ר אליו היה מקושר.

בשנת 2002 מונה לתפקיד קצין הדואר של הצבא רס"ן (לימים סא"ל) רן אלון.¹¹ בפיקודו הוקם בשנת 2003 מקמ"ר 60 בצריפין, וסיבובי הדואר בין המקמ"רים שונו מנסיעות בלילה לנסיעות ביום, באמצעות קבלן הסעות אזרחי שלווה בחיילים, מלווי דואר חמושים.¹² נושאים מרכזיים בהם עסק היו אלה:

- שינוי תורת התפעול של מערך הדואר המקמ"רי: כולל הקמת מקמ"ר מרכזי בשנת 2003, מקמ"ר 60 בצריפין, כמרכז מיון מרכזי לצה"ל בתפעול יחידת קצין הדואר. המקמ"רים בפיקודים המרחביים הפכו למק"שים, ונשארו בצה"ל ארבעה משרדי קשר מרחביים בלבד: קריה, צריפין, חיל האוויר וחיל הים.
- שינוי תורת התפעול של מערך דואר החיילים: בעקבות שינוי המערך הלוגיסטי ביבשה והקמת האלמ"רים (אגדים לוגיסטיים מרחביים).
- התאמת הסדרי התפעול וההתחשבות הכספית עם הדואר האזרחי בהתאמה למציאות החדשה.

בתקופתו של רן אלון קיבל ראש אגף התקשוב את ההחלטה לבטל את הדואר המקמ"רי בצה"ל (ראו להלן). הוא הוביל את פעילות היחידה במבצע ההתנתקות ופינוי רצועת עזה ואת פירוק היחידה והסבתה לפלוגה בגדוד 'צמרת'.

11 נולד בקרית טבעון בשנת 1966, התגייס לצה"ל בשנת 1984 למסלול קציני קשר ייעודי, ושירת כקצין קשר בגדוד שריון, עוצבת הגליל, סגן מפקד יחידת התקשוב של יחידת הקישור ללבנון, סמג"ד גדוד 'צמרת' וקצין הדואר של הצבא. פרש מצה"ל בשנת 2014.

12 החברה האזרחית שזכתה במכרז הייתה אגד תיור.

על פעילותו כקצין הדואר של הצבא ועל תהליך צמצום פעילות הדואר הצבאי מספר סא"ל רן אלון: "קיבלתי [מרס"ן שמשון מוסאי] יחידה מסודרת, שעסקה בהכוונת הדואר האזרחי וניהול ובקרה של הדואר המקמ"רי... בדואר בצה"ל, ביחידה ובפיקודים המרחביים, עסקו כ-300 חיילים סדירים... ביצענו סקר מקצועי בידי חברה אזרחית שנשכרה לשם כך בתהליך של מכרז [עוד בידי רס"ן שמשון מוסאי].¹³ החברה ספרה במשך שבועיים את הדואר האזרחי [בבית המיון] ביד אליהו, וספרה במשך שבועיים את הדואר המקמ"רי במקמ"ר 24.... הירידה בכמות דברי הדואר [במשך כחמש שנים, מאז ספירת הדואר הקודמת, בשנת 1996] הייתה דרמטית, בעיקר בדואר המקמ"רי... עברנו לשיטה של רשות הדואר – בית מיון מרכזי אחד. לקחנו את המחסנים היפים שנבנו בצריפין, פירקנו אותם פיזית, לקחנו את החלל הגדול הזה, ובנינו שם מקמ"ר. שיטות המיון היו אותן שיטות, לא השתנה, אותם שולחנות, אותם טכניקות. לקח תהליך של שנתיים עד שאיחדנו את כל מערכי המיון לתוך מקמ"ר 60... השינוי היה ריכוז כל תהליך המיון, מגדוד 'צמרת' ומשלושת גדודי הקשר הפיקודיים, לנקודה אחת. יחידת הדואר הצבאית הפכה מגוף מטה לגוף ביצועי". השינוי היה מוצלח, אך "כמויות הדואר המקמ"רי המשיכו לרדת, בלי הפסקה, דעיכה מתמדת... הדואר המקמ"רי סיים את מחזור חייו בצה"ל. אין בו צורך".

סא"ל אלון הדגיש את חשיבות דואר החיילים, במיוחד בשעת חירום, כדי לשמור על הקשר בין החיילים לעורף, במיוחד מפני שלא ניתן להכניס מכשירי טלפון ניידים לשטחי הלחימה, ושלהיילים הלוחמים לא יהיו חלופות תקשורת אחרות, ואת הפעילות לשימור יכולת זאת, כולל שמירה על ספר הכתובות הצבאי ודרכי עדכונן בשעת חירום.

סא"ל אלון מספר על השינוי בהתחשבות בין צה"ל לרשות הדואר (מעבר מתשלום קבוע לתשלום לפי כמות דברי הדואר), ועל פעילותו לצמצום כמות המכתבים הרשומים שצה"ל שלח (בעיקר לחיילי מילואים), כדי לצמצם עלויות: "מצאנו טריק. יש מדבקות דואר רשום, היחידה השולחת, בדרך כלל מרכזי הגיוס הגדולים, היו הולכים לסניף הדואר אליו הם מקושרות, ולוקחים מדבקות. עצרנו זאת ויצרנו מדבקות ייעודיות בצבע סגול, עם ספרור רץ שמסתיים ב-92 [הספרור הרץ האזרחי מסתיים ב-11], שהוקצו ליחידות בידי קצין הדואר. בשיטה זו חסכנו מעל 10 מיליון ₪ בשנה...". המדבקות חולקו ליחידות לפי מפתח תקציבי, והיחידות נאלצו לצמצם את כמות דברי הדואר הרשומים לדואר שהכרח לשלחו כדואר רשום.

13 חברת המחקר השייוקי 'עוצם'. זו הייתה הספירה הראשונה שנעשתה בידי חברה אזרחית מתמחה (ספירות קודמות נעשו בידי חיילי מילואים של יחידת הדואר).

בשנת 2005, בהמשך לעבודת ועדה שמונתה בידי ראש אגף התקשוב כדי לוודא קיומם של חלופות טכנולוגיות לכל השימושים שנעשו בדואר מקמ"ר, בדגש על העברת מידע בין כל זרועות הצבא, החליט ראש אגף התקשוב, האלוף אודי שני, להפסיק לחלוטין, תוך שנה, את הדואר המקמ"ר בצה"ל. מאז נשארו רק 'ספיחי' דואר שאין אפשרות לבטלם (לדוגמה: תיקי חקירות). מרבית הנמענים שנותרו הם גורמים מחוץ לצה"ל (משטרה, שב"כ, מוסד, דואר דיפלומטי).

הדואר האזרחי הצטמצם אף הוא. הקשר של החיילים עם הבית עבר לטלפונים ניידים. הדואר האזרחי שנותר היה בעיקר דואר רשמי שכלל צווי קריאה לחיילי מילואים, פרסומים (כדוגמת עיתון 'במחנה', ביטאון חיל האוויר, אגרות מפקדים לחיילי מילואים וכו'), וחבילות לחיילים (בעיקר בקורסים בסיסיים). מקמ"ר 60 עבר לקיים סיבובי דואר מצומצמים, בתדירות נמוכה, לפי הצורך ולא במתכונת קבועה.

נושא חשוב שזכה לתשומת לב מיוחד היה העברת דואר אזרחי ליחידות צה"ל ולבכירי צה"ל. רס"ן שרה דדון מספרת:¹⁴ "מדי שנה הופקו עבורנו דו"חות [מחשב] יעודיים מסווגים שהכילו פרטי בכירים, מפקדים ויחידות, ואלה שימשו כעזר לאיתור ומיון דברי דואר לבכירים, כאשר נדרש בירור כתובת. הדו"חות נשמרו בכספת מיוחדת, ובוצע מעקב יומן אחר איתור כל דבר דואר".

בשלהי שנות התשעים שונתה תפישת הלוגיסטיקה במערך הלוחם בזרוע היבשה, מתחזוקה אורגנית לתחזוקה מרחבית, ומשנת 2001 הוקמו גופי תחזוקה מרחביים, שנקראו אלמ"רים (אגדים לוגיסטיים מרחביים). במסגרת האלמ"רים הוקמו מחלקות לטיפול בדואר חיילים, כדי לארגן דואר אזרחי ולמסרו לנציגי יחידות המושכים אספקה מהאלמ"ר, ויחידות אלה עברו אימון הקמה ואימונים תקופתיים, בהדרכת צוות קצין הדואר של הצבא – רס"ן (לימים סא"ל) יוסי הלר, רס"ם שרה דדון וסמל (לימים רס"ל) רעות אלגרבל (מוסאי).

מרשם הזרימה של העברת דואר החיילים בחירום עבר שינוי: יחידות שהמשיכו לפעול מבסיסי הקבע משכו דואר מבתי הדואר האזרחיים; יחידות שקיבלו שירותים לוגיסטיים מאלמ"ר קיבלו מהאלמ"ר גם שירות דואר, והאלמ"ר משך עבורם את הדואר מבתי דואר אזרחיים.

14 החלה את שירותה בשנת 1992 כצפ"טית בגדוד הקשר הפיקודי בפיקוד צפון. הייתה מפקדת מקמ"ר 4 ומקמ"ר 1, ולאחר מכן שירתה ביחידת קצין הדואר כנגדת חקירות, נגדת ביקורות והדרכה ורמ"ד מעקב ופיקוח. ראש תחום הדואר בגדוד 'צמרת' בשנים 2007 עד 2010. עברה קורס קציניות והוסמכה לקצונה בשנת 2008 (במהלך ביצוע תפקידה כראש תחום הדואר). ביצעה סדרת תפקידי קצונה: עוזרת מפקד לוטם, מפקדת מוקד תקשורת בחושן, רמ"ד תפעול ולוגיסטיקה בלוטם. קודמה לדרגת רס"ן בשנת 2011. השתחררה בשנת 2018.

מחלקת הדואר באלמ"ד הייתה כפופה למג"ד היש"ם (יחידת שלישות מרחבית), ותפקידה היה לתת שירותי דואר חיילים ליחידות במרחב האלמ"ר, שלא ניתן לקשרם לבתי דואר אזרחיים. מחלקה זו כללה כיתת איכון (לניהול ניתוב דואר החיילים במרחב האלמ"ר ולהקצאת כתובות דואר צבאי חדשות, כפי הצורך) ומספר כיתות מיון, ותחום עיסוקה כלל גם חלוקת עיתונים ליחידות. אלמ"ר הפעיל מספר מל"נים, ולכל מל"ן (מרכז לוגיסטי נפרש) הוצמדה כיתת מיון, שתפקידה הוא להקים במל"ן אוהל לקליטת שקי דואר ומיונם ואוהל לאכסון שקי דואר, כך שנציגי היחידות יוכלו למשוך את הדואר המיועד אליהם, ולקבוע נקודה בה נציגי יחידות יחזירו דברי דואר שנמעניהם לא אותרו. נעשתה הערכות לדחיפת דואר, למקרה שיחידות אינן יכולות למשוך דואר בכוחות עצמן.

הנהלים קבעו כי בעת חירום לא נדרש להטביע חותמות דואר צבאי על דברי דואר שנשלחו בידי חיילים, ולא ינוהל כל מעקב אחרי חבילות או דברי דואר רשומים שנשלחו לחיילים.

תקן 'קצין הדואר של הצבא' היה אמור להתבטל בקיץ 2005, רס"ן (לימים סא"ל) רן אלון הוצב כרמ"ד בענף מבצעים באגף התקשוב, והאחריות לתפעול הדואר בצה"ל עברה לגדוד 'צמרת', בתקן נגד ('קבע מובהק') שתוארו היה 'ראש תחום הדואר'.¹⁵ מלחמת לבנון השנייה עיכבה את המהלך.

מלחמת לבנון השנייה הייתה המלחמה הראשונה בה לא פעלה מברקה, והדואר המקמ"רי במלחמה לא היה משמעותי. מזווית הראייה של הדואר הצבאי, דואר חיילים היה מרכז הפעילות.

במלחמה זו לא גויסה יחידת הדואר הפיקודית בפיקוד צפון, יחידות צה"ל היו אמורות למשוך דואר חיילים מסניפי הדואר האזרחיים, שלא עמדו בעומס. חלק ניכר מדברי הדואר שיועדו לחיילים הוחזר לשולחיהם.

רס"ן שרה דדון מספרת: "הכרנו את מלחמת לבנון השנייה דרך הרגליים, תהליך המעבר משגרה לחירום לא היה שלם ומכאן שהיינו כנותני שירותי דואר תוצאתיים מול הדרישות בשטח. המצב התבטא בשלב הראשון ללחימה במאות מכתבים וחבילות שנשלחו בידי משפחות הלוחמים ובשלב זה לא היתה דרך מוסדרת להעבירם אליהם עקב סגירת צירים/כבישים. בשלב השני לאור החשיבות שראינו ביחידת הדואר לשמר את הקשר של הלוחם עם משפחתו ולחזק את המורל יזמנו בשיתוף דואר ישראל צירי דואר נע למפקדות הקדמיות ובכך אפשרנו הגעה חלקית של החבילות ליעדם. עם סיום הלחימה מצאנו עצמנו

15 בצבא הקבע שני סוגי שירות: 'קבע ראשוני' ו'קבע מובהק'. משך השירות ב'קבע ראשוני' הינו עד שבע שנים (עם הארכה לחריגים לשנתיים נוספות). משרתי הקבע המצטיינים, שנמצא להם תפקיד מתאים, עוברים מ'קבע ראשוני' ל'קבע מובהק', והם 'עמוד השדרה' המקצועי של הצבא.

ביחידת הדואר של הצבא עוסקים במיון ובדיקה פיזיים של דברי דואר וחבילות שלא הגיעו ליעדם בתקופת הלחימה, במטרה למנוע מדואר של פצוע/הרוג לחזור למשפחה שהיא אולי שכולה. הרגישות הגבוהה ביחידת הדואר והטיפול המדויק בדואר בשיתוף דואר ישראל וחמ"ל נפגעים באכ"א מנע עוגמת נפש מלא מעט משפחות. יחידת הדואר של הצבא שובחה על התנהלותה בתחום הדואר הצבאי והאזרחי בפרט, וזכיתי לקבל את אות מצטיינת ראש אגף התקשוב בטקס מצטייני יום העצמאות באגף".

יחידת קצין הדואר בוטלה בשנת 2007. במרץ 2007 נסגר מקמ"ר 60, 16 והתקיים מסדר מכובד לסיום פעילות יחידת קצין הדואר של הצבא, חי"ק 375. הפעילות הוטמעה בגדוד 'צמרת', וקציני וחיילי יחידת קצין הדואר (כ-10 חיילים בסדיר וכ-135 חיילי מילואים) הוצבו כמחלקה בפלוגת הפעלה בגדוד 'צמרת'.¹⁷ רס"ם (לימים רס"ן) שרה דדון מונתה לתפקיד ראש תחום הדואר, ומשקודמה לקצונה מונתה במקומה רס"ל רעות אלגרבלי (מוסאי).¹⁸ הוחלט כי בחירום יופעל נושא הדואר בידי קצין בכיר, וסא"ל (מיל') יוסי הלר מונה לתפקיד 'קצין הדואר בחירום', וכאיש מילואים הוביל תהליך של רענון כוח אדם ואימון קציני וחיילי המילואים החדשים ביחידה. תקן א' של היחידה הותאם למציאות החדשה: פלוגת המקמ"רים בוטלה (למעט מחלקת קישור יחידות), פלוגת מיון דואר חיילים, פלוגת דואר חיילים ארצית ופלוגת המפקדה צומצמו, וכוח האדם בתקן א' ירד לכ-150 איש.

רס"ן שרה דדון מספרת: "בתפקיד זה אותגרתי לא אחת, הן בהיבטי הפיקוד על אנשי קבע ועשרות חיילים, תוך אחריות על רציפות תפקודית בניהול השוטף של היחידה ואחריות רחבה על תחומי הדואר הצבאי – המקמ"רי, האזרחי, ומה שנותר מהמברקות בצה"ל. עיקרי תפקיד רת"ח הדואר של הצבא התמקדו בעבודה רוחבית מול אג"ת, משרד הביטחון, פיקודים, יחידות צה"ל וגורמי דואר ישראל. בתקופת שירותי כראש תחום הדואר הובלתי תהליך לשוני שיטת שליחת הדואר האזרחי בצה"ל והידוק הבקרה על כלל היחידות המונחות על ידינו. במסגרת תהליך זה הוכחנו התייעלות של כ-5 מיליון ש"ח בשנה. מישקי העבודה מול דואר ישראל התרחבו אל מול הרמות הבכורות, ושיתוף הפעולה הפורה סיים

16 המפקדת האחרונה של מקמ"ר 60 הייתה רנ"ג גלי פרידמן – מהוותיקות ממפקדי המקמ"רים בצה"ל. התגייסה בשנת 1981 והייתה מפקדת מקמ"ר 5 (תל השומר), מקמ"ר 8, מקמ"ר 11 (צריפין) מקמ"ר 14 (השלישות הראשית), מקמ"ר 16, מקמ"ר 24 ומקמ"ר 60. השתחררה בינואר 2014.

17 אגף התקשוב 808/ענף תוא"ר, קש 13 (05) 00271, 18 ביוני 2007.

18 התגייסה בשנת 2006 ושירתה במגוון תפקידים בתחום הדואר. ראש תחום הדואר בשנים 2010 עד 2016, השתחררה בשנת 2017. רס"ב (לימים רנ"ג) גלי פרידמן 'חנכה' את רעות בתחילת תפקידה כרת"ח דואר.

מאוד גם לשיפור שירותי הדואר ליחידות הקצה, שנעשה באמצעות שירות הדואר הנע של דואר ישראל...

הדואר הדיפלומטי, שרוכז במקמ"ר 60, זכה לתשומת לב מיוחדת. היה לו טיפול ייעודי עם טופסי רישום ותעודות משלוח מיוחדות והוא שונע באופן מיוחד ליחידת הדואר במשרד הביטחון. הדואר הדיפלומטי סומן במדבקות לבנות/אדומות מיוחדות, וטופל בנפרד מדברי דואר מקמ"רי אחרים...

את תפקידי בתחום הדואר של הצבא סיימתי בשנת 2007, עת יצאתי לקורס קציני תקשוב מערכתי בוותק ארבע שנים בדרגת רס"מ. בסיום קורס הקצונה, משאת נפשי היתה 'להחזיר עטרה ליושנה' ולהתמנות כקצינת הדואר של הצבא, אך בהיעדר התקן שובצתי בתפקידי קצונה באגף התקשוב.
היחידה פעלה עד שנת 2007 ממקמ"ר 60 בצריפין, אז עברה למחנה מטכ"ל, כאשר המקמ"ר בצריפין יועד לפעולה בחירום בלבד.

משנת 2005 ועד שנת 2015 תיפקד הדואר הצבאי כתחום במסגרת גדוד קשר 'צמרת', שנשא באחריות למדיניות ונהלים של דואר אזרחי ומקמ"רי, ברגיעה ובחירום. בקריה תיפקד משרד קשר שטיפל בדואר מקמ"רי שלא ניתן לשלוח באמצעים אלקטרוניים, כולל דואר למשרד הביטחון, דואר דיפלומטי לנציגויות בחו"ל (שהועבר באמצעות משרד הביטחון) ודואר עבור משטרת ישראל. סיבובי דואר התקיימו פעמיים בשבוע.

במבצע 'צוק איתן' בשנת 2014 המשיכו היחידות לקבל שירותי דואר אזרחי מבתי דואר אזרחיים. הקשר של החיילים עם העורף נעשה בעיקר בטלפונים ניידים (מכשירי טלפון ניידים נאספו מחיילים רק בהיכנסם פיזית לשטח רצועת עזה). כמות דברי הדואר האזרחיים הייתה זעומה (כ-500 דברי דואר ביום, בעיקר חבילות). העיסוק העיקרי של יחידת הדואר הצבאי היה עיכוב דברי דואר שנועדו להחזרה לשולח ושליחתם רק בתום המבצע, אחרי בדיקה עם מחלקת נפגעים באכ"א.

רס"ל אלגרבל (מוסאי) השקיעה מאמץ רב ומוצלח בקידום חיילים מאוכלוסייות טעונות טיפוח שהיו להם קשיי הסתגלות למערכת הצבאית והפיכתם לחיילים מועילים, מסורים למשימתם וגאים ביחידתם ובמקצועם הצבאי בתחום הדואר, ובין היתר בנתה קורס ייחודי לפקידי דואר עבור אוכלוסיות אלה, שהועבר במתקן 'איריס' בצריפין. במקביל עסקה באופן אינטנסיבי בשימור וטיפוח מערך המילואים בתחום הדואר.

בינואר 2015 עבר הטיפול בדואר חיילים מאחריות חיל הקשר והתקשוב לאחריות אגף כוח אדם במטה הכללי,¹⁹ ותם פרק הדואר הצבאי בחיל הקשר והתקשוב.

19 המשימה הוטלה על יחידת 'מופת', המרכזת את הטיפול בחיילים בתחומי שחר, גמלאות ורווחת הפרט.

מפקדי יחידת הדואר הצבאי

קציני הדואר של הצבא:

מס' סד'	מפקד היחידה	תקופה	הערות
1	סרן פביאן נתן	1948–1949	מפקד מרכזי קשר בשירות הקשר במלחמת העצמאות; מיוני 1949 הוביל את שילוב השד"ץ עם הדואר המקמ"רי
2	רס"ן אליעזר מתניה (שנקר)	מאי 1948 עד יוני 1949	מפקד שירות דואר צבאי (שד"ץ) במלחמת העצמאות
3	סרן (לימים רס"ן) שמואל ירושלמי	1950	ארגן מחדש את יחידת קצין הדואר של הצבא והיה מפקדה במשך ארבעה חודשים
4	רס"ן יעקב גור-זאב (וולף)	1950–1953	
4	רס"ן (לימים אל"ם) הלל כרמלי	1953–1954	
5	רס"ן זאב בן-יעקב (יעקובביץ)	1954–1957	מלחמת סיני
6	רס"ן משה תלם	1957–1962	
7	רס"ן זאב בן-יעקב (יעקובביץ)	1962–1967	מלחמת ששת הימים
8	רס"ן (לימים אל"ם) יהודית הרגד	1967–1978	היערכות חדשה של יחידת קצין הדואר של הצבא לאחר מלחמת ששת הימים, מלחמת ההתשה, מלחמת יום הכיפורים

מס' סד'	מפקד היחידה	תקופה	הערות
9	סא"ל דני מזרחי	1982-1978	היערכות חדשה לאחר הנסיגה מסיני, מלחמת שלום הגליל
10	סא"ל צבי יונדלר	1986-1982	פריסת צה"ל בלבנון
11	סא"ל יעקב (יאקי) אדוט	1987-1986	
12	רס"ן נחום חיים	1993-1987	מלחמת המפרץ, הטמעת 'אורות הבמה'
13	רס"ן שמשון מוסאי	2002-1993	גאות ושפל, חומת מגן
14	רס"ן (לימים סא"ל) רן אלון	2006-2002	מלחמת לבנון השנייה, סגירת יחידת קצין הדואר של הצבא
15	סא"ל (מיל') יוסי הלר	2015-2008	מפקד הדואר הצבאי בחירום

ראשי תחום הדואר בגדוד 'צמרת':

מס' סד'	מפקד היחידה	תקופה	הערות
1	רס"ם (לימים רס"ן) שרה דדון	2010-2007	
2	רס"ל רעות אלגרבל (מוסאי)	2016-2010	

סיכום ותובנות

שירות הקשר השכיל להקים מערכת מברקה ודואר מקמ"רי, במודל הצבא הבריטי, שפעלה היטב במלחמת העצמאות, והייתה הבסיס למערכת המברקה והדואר בצה"ל במשך שנים רבות. מערכת זו עברה שינוי מהותי אחרי מלחמת ששת הימים, בהתאמה לשטחי הפריסה הרחבים ולהגדלת סד"כ צה"ל.

התקשורת העיקרית בין יחידות צה"ל, שהתבססה בעשורים הראשונים לקיום המדינה על מברקים ומכתבים, עברה במהלך השנים לתקשורת באמצעים אלקטרוניים, תקשורת המברקים והמכתבים הצטמצמה ובוטלה לחלוטין, ועם הפעלת 'אורות הבמה', מערכת הדואר האלקטרוני המאובטחת הראשונה בצה"ל, בשנת 1989, התייתר שירות המברקה. בשנת 2002 היה דואר אלקטרוני בכל משרד בצה"ל, והדבר שיפר עד מאוד את קצב העברת המידע בצה"ל, ותרם ליעילות ולהגדלת קצב הפעילות הצבאית. תעבורת הדואר המקמ"רי הצטמצמה מאוד, ובשנת 2006 נסגרה מערכת הדואר המקמ"רי.

מערכת הדואר הצבאית פעלה במקצועיות וביעילות, אנשיה היו מסורים למשימתם החיונית. מדובר בעבודה חד-גונית ושוחקת: לילה אחר לילה, במשמרות אין-סופיות, ללא הפסקה, ממיינים דואר ומעבירים אותו ליעדיו, בסיבובי דואר אין-ספור, במשך שנים. משימה שגרתית קשה ומתישה, אך הכרחית וחשובה לביטחון המדינה. אנו חייבים כבוד והערכה לעושים במלאכה זו. ללא הבנת חשיבותה, לא ניתן להתמיד בעבודה זו.

בכל מלחמות ישראל העבירה מערכת הדואר הצבאי את המברקים והדואר המקמ"רי באמינות וביעילות, ונתנה מענה ראוי ונכון לצרכים המבצעיים והלוגיסטיים של צה"ל.

הקשר בין החייל הלוחם בחזית לבין יקיריו בעורף ובין בני המשפחה בעורף לחייל בחזית חיוני למורל החיילים ולחוסן הלאומי. קשר חשוב זה התקיים בשנות

המדינה הראשונות באמצעות מכתבים. במלחמת העצמאות הוקם שירות דואר צבאי (שד"ץ), במתכונת דואר החיילים הבריטי, ועם צמצום הצבא בתום מלחמת העצמאות שולב שירות זה עם מערכת הדואר בחיל הקשר.

במהלך השנים עבר הקשר בין החייל הלוחם בחזית לבין יקיריו בעורף ובין בני המשפחה בעורף לחייל בחזית לאמצעי תקשורת אלקטרוניים, והמכתב איבד מחשיבותו. הדואר השתנה. המכתב הוחלף באמצעים אלקטרוניים ועבר מן העולם. החבילה היא דבר הדואר הבסיסי של המאה העשרים ואחת, וטיפול בחבילות שונה מאוד מטיפול במכתבים. מערכת הדואר, האזרחית והצבאית, לא הבינה זאת בעיתוי הנכון, לא נערכה כראוי לגידול המהותי בכמות החבילות, ונכשלה במתן שירות חבילות לחיילים כאשר היקף החבילות היה מהותי, החל ממלחמת ששת הימים ועד ימינו אלה. האם ניתן היה לחזות זאת, ולהיערך במועד? האם צה"ל מוכן להשקיע את ההשקעות הדרושות, רק כדי לשפר את רווחת החיילים בעת חירום (תקופה של גיוס מילואים רחב וממושך)? האם הבעייה לא תחזור על עצמה במבחנים הבאים שעוד נכוננו לנו? מכל מקום, צה"ל לא נערך לטיפול מהותי בהיקף גדול של חבילות לחיילים בזמן חירום, ולשאלות אלה עדיין אין מענה.

הטיפול בדואר חיילים נעשה בשיתוף פעולה הדוק בין גורמי צה"ל לבין הדואר האזרחי (בגלגוליו השונים: משרד הדואר, משרד התקשורת, רשות הדואר וחברת דואר ישראל), שתמיד עמד לשירות צה"ל, גילה רצון טוב ועשה כל מאמץ כדי לתת שירות טוב לחיילי צה"ל ובני משפחותיהם, לעיתים – בתנאים קשים מאוד. אנשי הדואר הצבאי ומפקדי חיל הקשר והתקשוב זוכרים ומוקירים שיתוף פעולה זה, שהייתה לו תרומה מהותית לשירות לחיילי צה"ל, למורל הצבא ולחוסן העורף.

מ ט כ ל
102/5/ו
6 מאי 1948

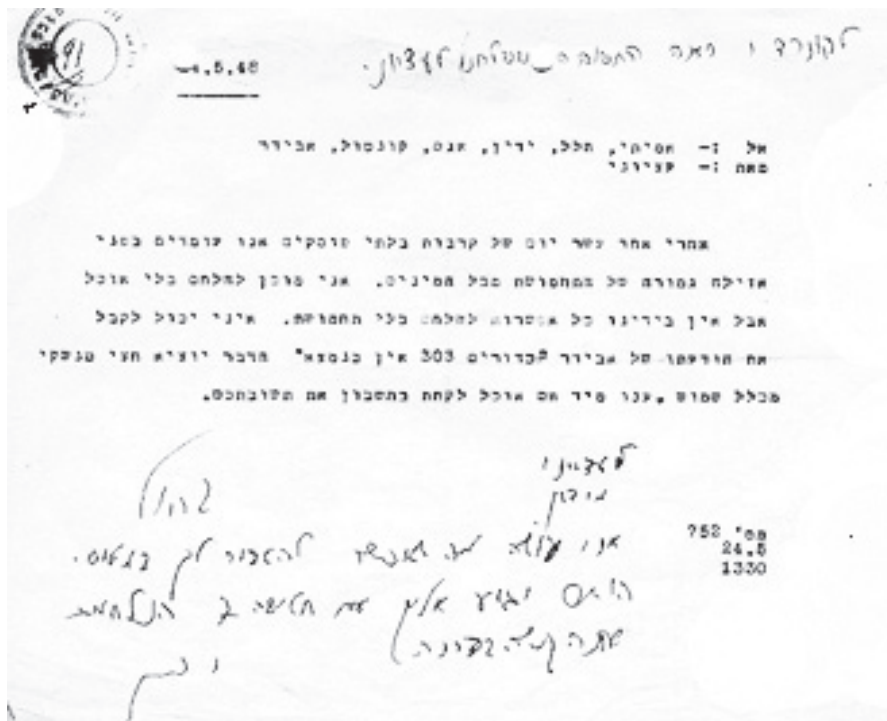
אגפים
שרווחים
שונים

הקמת משרד קשר של המטכ"ל.

- (1) החל מיום א' 9.5.48 - יפעל משרד הקשר של המטכ"ל.
כל הדואר של המטכ"ל יועבר דרך משרד הקשר.
- (2) משרד הקשר יטפל בהעברת דואר בין:
 - א. המטכ"ל ומטות החטיבות.
 - ב. האגפים והשירותים של המטכ"ל.
 - ג. המטכ"ל וגופים חיצוניים
- (3) משרד הקשר הוקם בחדר מס. 16.

קצין המנהלה.

הודעה על הפעלת משרד קשר במטה הכללי, מאי 1948
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, 2014/13-50

מברק מירושלים הנצורה, 24 במאי 1948: "אני מוכן להלחם בלי אוכל אבל אין בידינו כל אפשרות להלחם בלי תחמושת"

מענה בהול: לעציוני מידין. אני עושה מה שאפשר להעביר לך במטוס.
היתר יגיע אליך עם חטיבה 7 הנלחמת עתה קשה בדרכה

עציוני - דוד שאלתיאל, לימים אלוף, מפקד מחוז ירושלים; אמיתי - דוד בן גוריון;
הלל - ישראל גילי; ידן - יגאל ידן, לימים רב-אלוף, ראש אגף המבצעים במטה בתל אביב;
קונסול - סא"ל אמנון (רודי) זעיר (קליינר), 'נציגות' ירושלים במטה בתל אביב;
אבידר - יוסף אבידר, לימים אלוף, ראש אגף אפסנאות (אג"א) במטה בתל אביב;
קונרד - משה (מונדק) בר-תקווה, לימים אל"ם, עוזר ראש אגף המבצעים לחזיתות מרכז ודרום.
באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

מסמך חזית הצפון
13 יוני 1948.

עורך
גולני
כרמלי
מסמל/ש. קשר

הנדון: משרד קשר

החל מספר 14.6 ירכז משרד הקשר של החזית את מעברה החומר בין החטיבות, המסכל למטה החזית. אי לזאת נקבעת כזה תקדמה קשר רוצים כולקמן:

- א. המסכל מעביר כל יום את החומר שלו למטה החזית ולהחטיבות למשרד הקשר של החזית. החומר צריך להגיע עד שעה 1000 ע"י רץ מהמסכל.
- ב. החטיבות מעבירות כל יום את החומר למסכל ולמטה החזית. החומר צריך להגיע עד שעה 0900 למשרד הקשר ע"י רצים מהחטיבות.
- ג. רוצים של המסכל והחטיבות יוצאים בחזרה כשעה 1000 ממשרד הקשר של החזית עם החומר המיועד ליתירותיהם.
- ד. כשעה 1600 יוצאים רצים (של מטה החזית) ממשרד הקשר של החזית עם חומר להחטיבות. רצים אלה חוזרים למשרד הקשר של החזית עם החומר שהצטבר בחטיבות במשך היום.

מפקד חזית הצפון.

19/6

מטה חטיבה 12
מנ/6759
4 במרץ 1949

גודדים
שלושה מטה
קציני מטה

381

הנדון: קשרי דואר עם היוצאים למבצע.

קשר הדואר עם היוצאים למבצע יתנהל מלהלן:

- (א) בכל היחידות ירכזו את הדואר המגיע עבור האנשים שיצאו למבצע ויעבירו אותו בכל יום עד לשעה 1700 למטה החטיבה למשרד הקשר. משרד הקשר יואג שהשק עם הדואר יגיע לשדה התעופה עד לשעה 1800 למשרדו של גואל.
- (ב) הדואר היוצא מהדרום צפונה ירובץ ע"י סמל הדואר של גודר 7 ויועבר בכל יום לשדה התעופה בשק סגור. האחראי על השדה באיגפי ידאג להסתוו.
- (ג) משרד הקשר של החטיבה יעביר בכל בוקר עם הדואר מהשדה אל מטה החטיבה. הדואר הרגיל ימסר לידי סמל הדואר של מטה החטיבה.

קצין משנהלה.

פקודה בעניין העברת דואר חיילים במבצע 'עובדה', מרץ 1949

מבצע 'עובדה', בין ה-5 ל-10 במרץ 1949, בו השתלטה מדינת ישראל על הערבה ומפרץ אילת, היה המבצע הגדול האחרון במלחמת העצמאות. חטיבה 12 (פלמ"ח 'הנגב') יצאה מבאר שבע ונעה למפרץ אילת דרך הר הנגב המרכזי. 'איגפי' הוא שדה אברהם, מנחת שהוכשר כ-50 ק"מ מצפון לאילת, אליו הגיע כוח חלוץ חטיבתי ב-6 במרץ, ובאותו לילה הונחתה בו רוב החטיבה. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 5205/1949-1

מייג'ור שנקר, מנהל הדואר הצבאי
 במדינת ישראל, מסר אתמול במסיבת
 העתונאים פרטים על סדרי הדואר
 הצבאי. הנהלת הדואר ויתרה על המו-
 נופול שלה והירשתה לפתוח שירות
 דואר מיוחד בשביל אנשי הצבא, כדי
 לקיים קשר תקין בין החיילים למשפחו-
 תיהם. לצבא סניפי דואר בכל הארץ
 ומשתמשים גם באוירונים בשעת הצורך.
 בתודש יולי בלבד נשלחו ע"י הדואר
 הצבאי רבע מיליון מכתבים, 3000 מכת-
 תבים רשומים ו-2000 חבילות. בסך
 הכל: 2000 שקי דואר.

הדואר הצבאי מקבל טלגרמות

שרות מהיר לכל קצוות הארץ

הדואר הצבאי של ישראל הנהיג מאתמול שרות מברקים מאורחים לחיילים. המברקים מתקבלים במשרדי הדואר האזרחי. הנהלת הדואר של מדינת ישראל נתנה הנחה רבה למברקים אלה, והתשלום הוא 50 מא"י בעד 10 המלים הראשונות ו-10 מא"י בעד שתי מלים נוספות. בכדי להקטין את התשלום עבור הכתובה, הוסכם שכתובת החייל יהיה מורכבת מארבע מלים: מספרו, שמו, מספר הדואר של היחידה ולבסוף "צהל" (צבא ההגנה לישראל).

משתדלים לברר את מקום המצאו של האיש. מנהל הדואר מבטיח לחפש את מקום המצאו של חייל, אשר לבני משפחתו לא נודע מספר יחידתו. על הכתובת יש לכתוב את שמו של החייל ולהוסיף: "צבא ההגנה לישראל".

קשר באוירונים

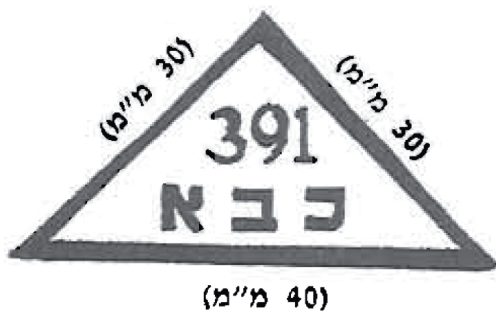
הדואר הצבאי פועל לכל קצוות הארץ, ובמקומות רבים מתקיים הקשר באוירונים. כנגב קשורים בדואר הצבאי גם האזרחים. המנותקים מהישוב. במשך חודש יולי עברו דרך הדואר הצבאי למעלה מרבע מיליון מכתבים ועתונים, 3000 מכתבים רשומים ואל-פייס חבילות.

במסיבת עיתונאים שנערכה אתמול עם מנהל הדואר הצבאי, המייג'ור שנקר, הוסבר, כי הדואר הצבאי פועל ע"י מומחים אשר עבדו שנים רבות במשרדי הנגאר השונים, ועתה נויסה לצבא. הדואר הצבאי של ישראל הנהיג שיטה חדשה, אשר לפיה אין לכתוב את שם היחידה או שם הגדוד, אלא כל יחידה קיבלה מספר של ת. ד. ועל המעטפה יש לכתוב את מספר החייל, שמו, ומספר היחידה. מנהל הדואר מבקש להקפיד ברישום מספר החייל, כי זה מאפשר למצוא את מקומו, אם חלה טעות בכתובה, או אם עבר החייל ליחידה אחרת. אם חל ליקוי בכתובה, אין המכתב מוחזר לכותב, אלא מועבר לאגף מיוחד, הקשור עם מרכז הרישום, ושם

הבקר, 2 באוגוסט 1948

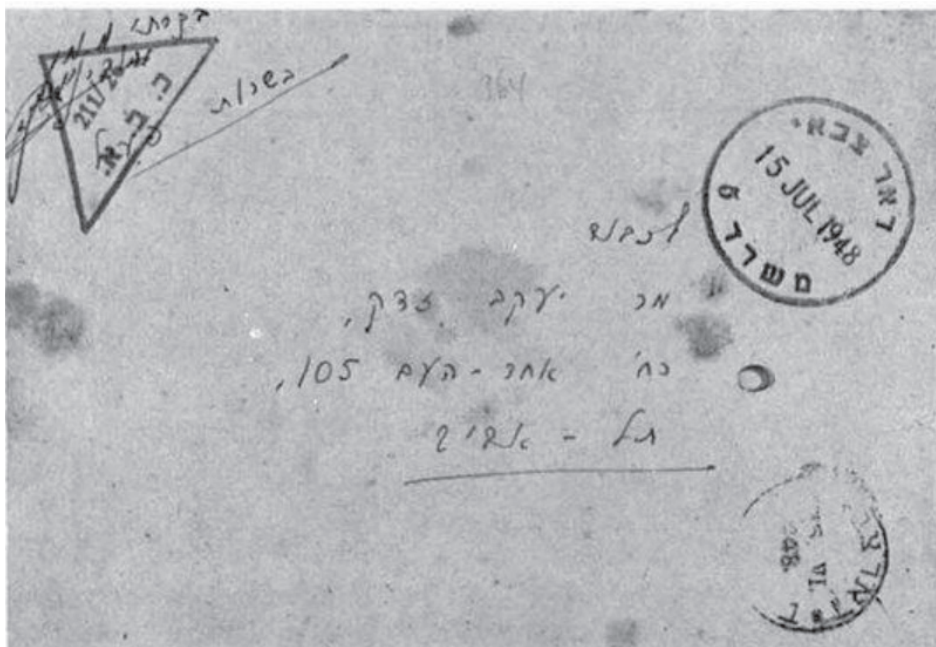
החותמת העגולה (קוטר 25 מ"מ)

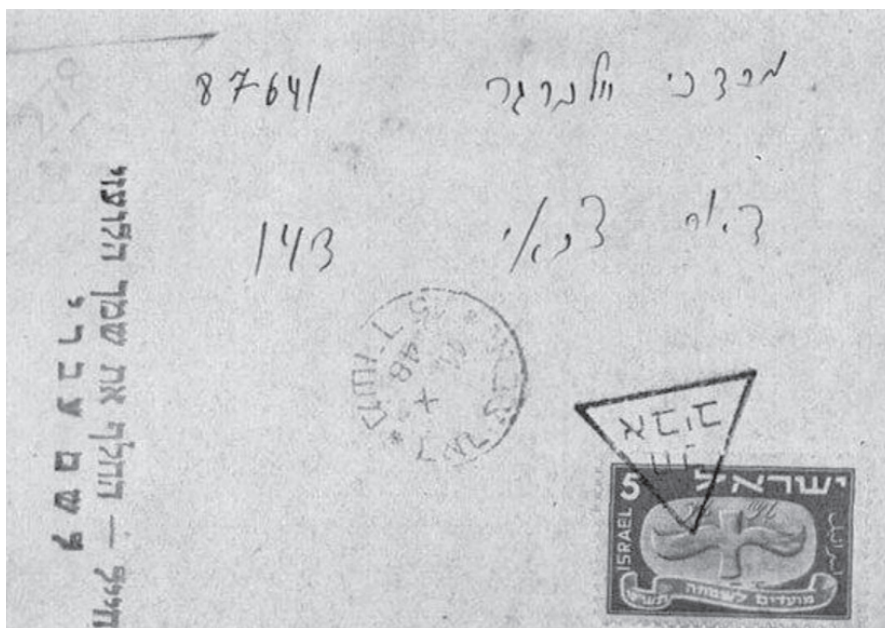
החותמת המשולשת

שד"ץ (שירות דואר צבאי) - חותמות

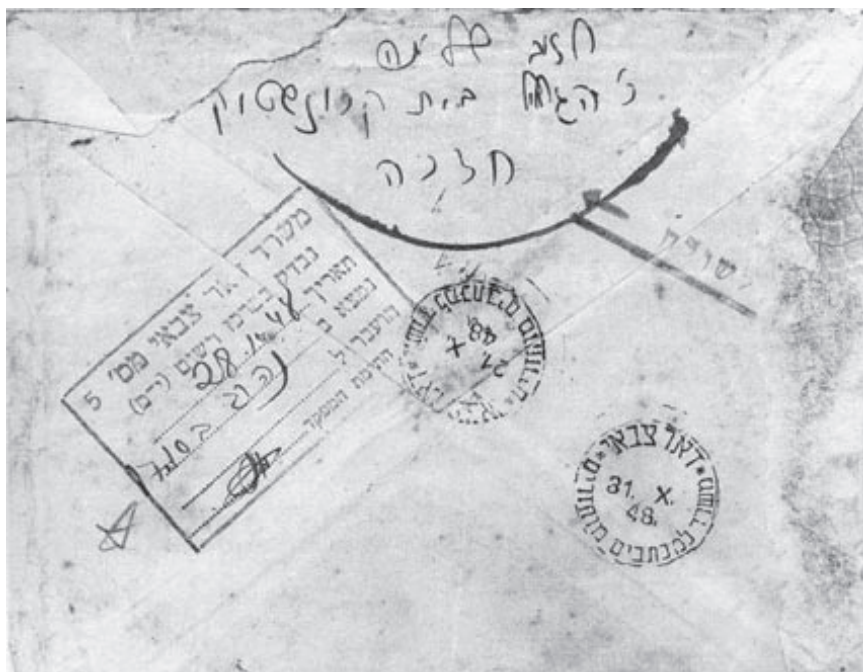
מקור: גבי שריג, שירות הדואר הצבאי במלחמת השחרור, מתוך מקראות הקשר, מפקדת קצין הקשר והאלקטרוניקה הראשי, עורך: סא"ל גרשון רוטשילד, 1981, עמ' 85-91

מעטפת מכתב דואר חיילים שנשלח מירושלים הנצורה (משרד 5) לתל אביב
על המכתב חותמת משולשת של היחידה עם הכיתוב 'כ.ב.א.'. מקור: ברוך הורוויץ,
הדואר הצבאי 1948/9, בתוך מרדכי נאור (עורך), שנה ראשונה לעצמאות 1948-1949:
מקורות, סיכומים, פרשיות נבחרות וחומר עזר, סדרת עידן, 10,
הוצאת יד יצחק בן-צבי, ירושלים, תשמ"ח (1988), עמ' 263-268

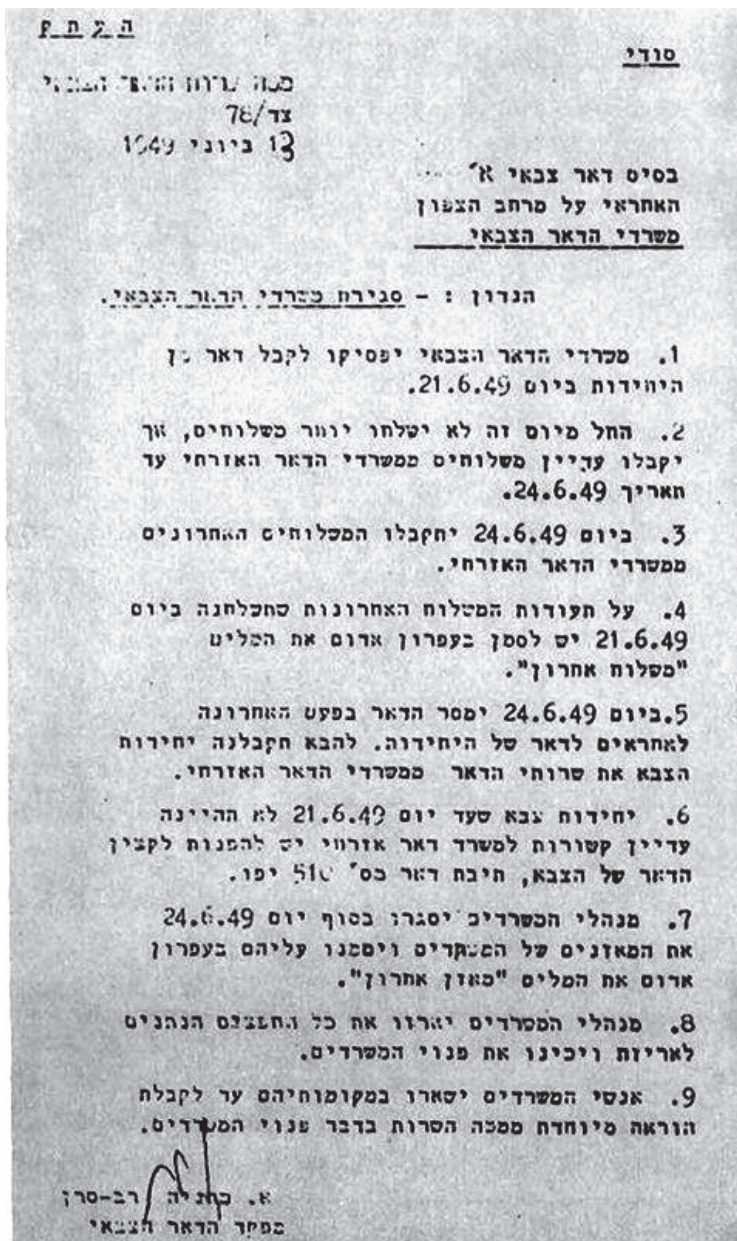
מכתב עם חותמת: "חייל – החלף את שמך הלועזי לשם עברי"
דוד בן גוריון, ראש הממשלה ושר הביטחון, דגל בהחלפת שמות לועזיים בשמות עבריים.
בחותמת זו השתמשו מ-2 באוקטובר עד 3 בנובמבר 1948. מקור: ברוך הורוויץ, **הדואר הצבאי**
1948/9, בתוך מרדכי נאור (עורך), **שנה ראשונה לעצמאות 1948-1949: מקורות, סיכומים,**
פרשיות נבחרות וחומר עזר, סדרת עידן, 10, הוצאת יד יצחק בן-צבי, ירושלים, תשמ"ח (1988),
עמ' 263-268

מכתב עם חותמת משרד למכתבים מוחזרים: נהרג ב-17 באוקטובר 1948
לאחר מלחמת העצמאות מוסד נושא טיפול בדואר המיועד לחללים ונעדרים,
ותופעה זו לא חזרה על עצמה
מקור: אוסף העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

תג כתף של שד"ץ (שירות דואר צבאי)
איילה שלוחה בצבע צהוב על רקע בצבע אדום. תג זה הונהג בשלהי שנת 1948. הסמל של דואר ישראל הוא 'גרסה אזרחית' של סמל זה, והדמיון בין הסמלים מבטא את שיתוף הפעולה ההדוק בין צה"ל לדואר. מקור: אמציה כץ, סמלי/תגי השרווול של צבא ההגנה לישראל, 1948-2018, הוצאה עצמית, 2019

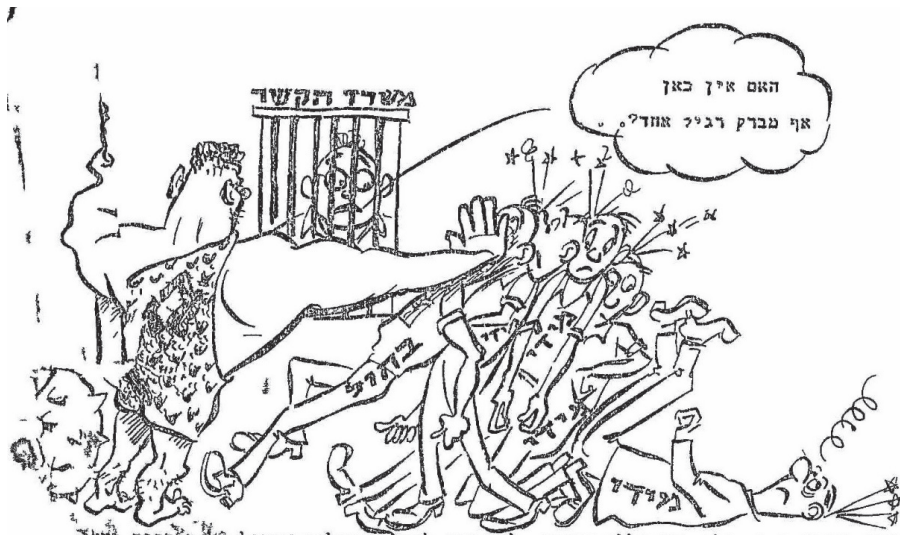
הדואר הצבאי נסגר ביוני 1949, עם הקמת יחידת הדואר הצבאית
מקור: ברוך הורוויץ, הדואר הצבאי 1948/9, בתוך מדרכי נאור (עורך),
שנה ראשונה לעצמאות 1948-1949: מקורות, סיכומים, פרשיות נבחרות וחומר עזר,
סדרת עידן, 10, הוצאת יד יצחק בן-צבי, ירושלים, תשמ"ח (1988), עמ' 263-268

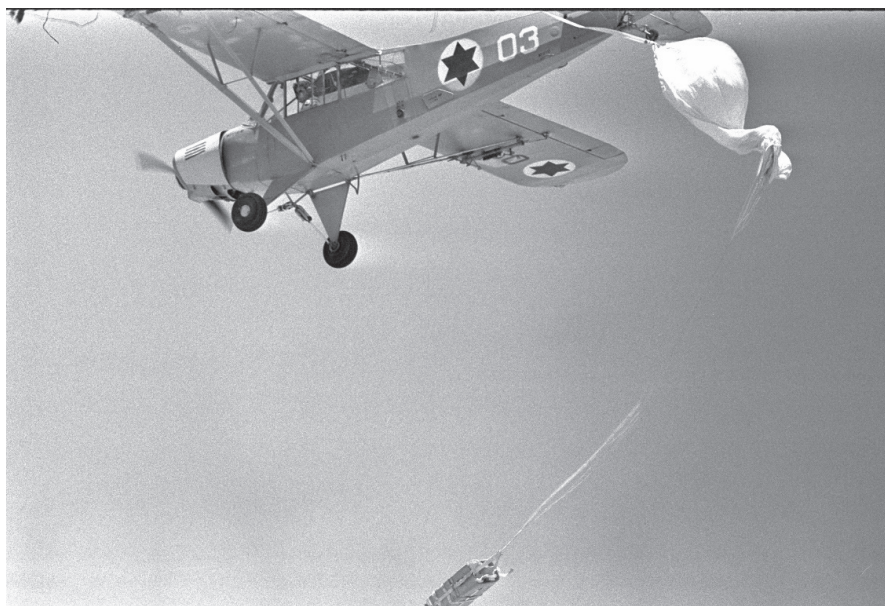
טיפול בדואר במקמ"ר 10, תל אביב, 3 ספטמבר 1949
צלם: פריץ כהן, לעם/אוסף התצלומים הלאומי D465-045

סיבוב דואר מקמ"רי, 3 בספטמבר 1949
צלם: פריץ כהן, לעם/אוסף התצלומים הלאומי D465-044

לקחי מלחמת סיני - להימנע מעודף מברקים ברמת מיידיות גבוהה
אג"מ/מה"ד, ניצול יעיל של אמצעי קשר, לקחי מבצע "קדש" 9, אוגוסט 1957.
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 64-10/2013

הצנחת דואר ממתוס קל 'פייפר' במפגן יום חיל האוויר, יולי 1973
צלם: הרמן חנניה, לעם/אוסף התצלומים הלאומי D377-058

סיבוב דואר מקמ"רי, 1954
צלם: שמעון פרנק. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, 0/7615/ב

רץ ממונע חותם על שק דואר מקמ"רי, 1954
צלם: אברהם ורד. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה 1, 322/15

משרד דואר בשדה, 1954

צלם: אברהם ורד. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה 1, 322/1

מסדר חלוקת דואר לחיילים, 1954

צלם: אברהם ורד. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה 1, 322/21

חיל - הקשר
פלוגת קשר/ מטכל
4 - 144
12 / מרץ 1950

משרד הבטחון
משרד החוץ
משרד ראש הממשלה
משרד שר הבטחון
המוסד לעליה
תח"ל
מפקד המחלקה להפקידים מיוחדים

הנדון: דאר "סודי" ו"סודי ביותר"

- חנני להצגות השופט לככם לנוחג פלוגת דאר "סודי" או "סודי ביותר", ברטה חיל הקשר.
1. כל דאר "סודי" או "סודי ביותר" ישלח בשתי מעטפות, המעטפה הפנימית תהיה החופה בשעוה ותצוין עליה דרגת הסודיות, המעטפה החיצונית לא תשא כל ציון של דרגת סודיות אלא תשלח כדאר רשות בלבד.
 2. בהתאם לכך לא יתקבל במשרד הקשר/מטכל כל דאר הנושא דרגת סודיות - החל מה-15.2.50.
 3. נא אשר.

בן אורי - גון
מפקד פלוגת קשר/ מטכל

דואר 'סודי' ו'סודי ביותר' יישלח בשתי מעטפות. המעטפה הפנימית תהיה חתומה בשעוה ארכיון המדינה, ג-5462/17

לימוד טלפרינטר טפ-3 בה"ד 7, 1959
צלם: פוקס. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה 1, 2439/84

כיתת לימוד טלפרינטר טפ-10 בה"ד 7
צלם: פוקס. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה סדרה 1, 2439/83

טלפרינטר טפ-4 בתיבת קשר ניידת תק"ש 126
מימין לטפ - טג-9. משמאל לטפ התקן להרטבת הסרט הדביק לשם הדבקתו על טופס מברק.
מקור: אוסף העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

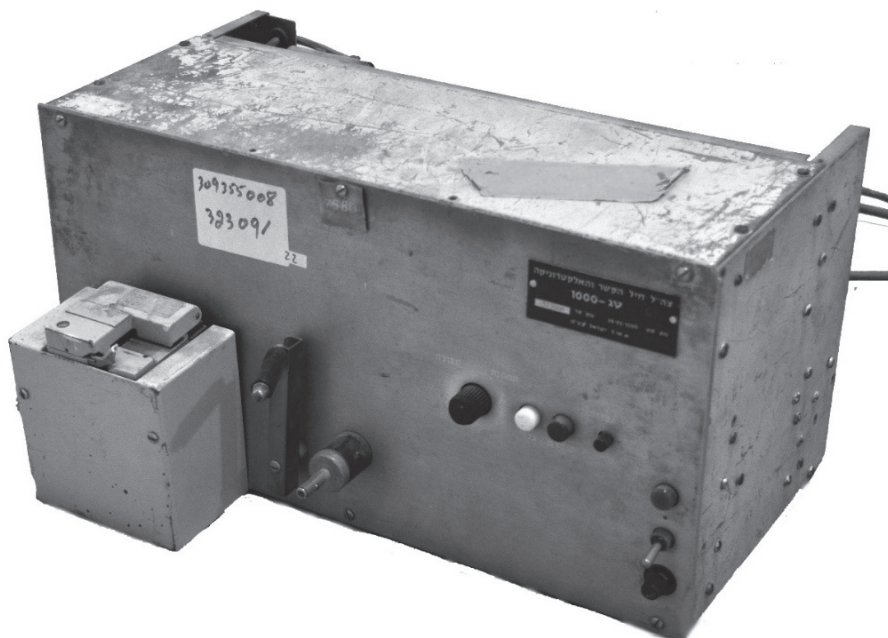

טלפרינטר טפ-10
מקור: אוסף העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

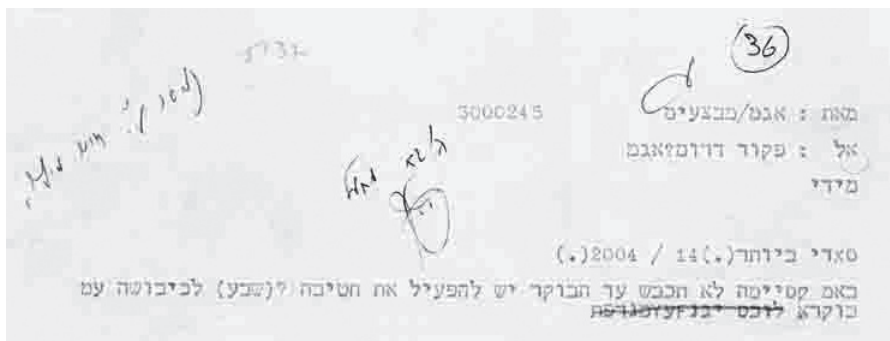
מכשיר הצפנה Off-Line טג-2022

סרט נייר מחורר שימש למפתח צופן, למידע גלוי שיש להצפינו ולמידע מוצפן שיש לפענחו. מקור: אוסף העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

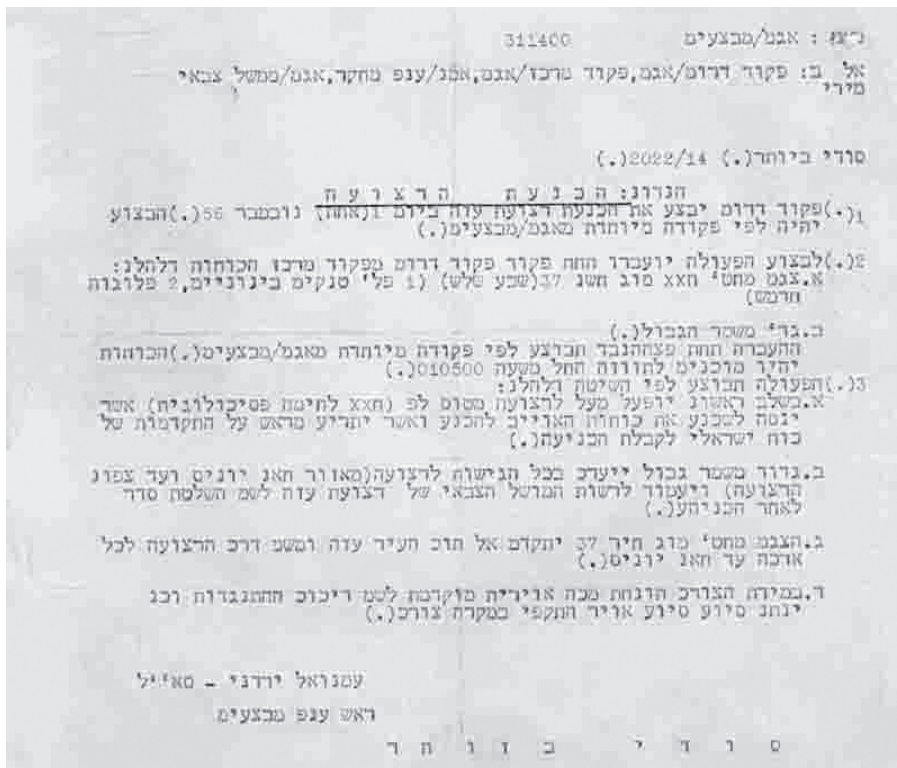

מכשיר הצפנה On-Line טג-1000

מקור: אוסף העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

מלחמת סיני: פקודה להפעלת חטיבת שריון 7, ששוגרה בטלפרינטר באמצעות המברקה ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

מלחמת סיני: פקודה לכיבוש רצועת עזה, ששוגרה בטלפרינטר באמצעות המברקה ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

אלוף פקוד הדרום (80)

מאת: אג"מ/מבצע"מ (.) (06)070945 (חמש ארבעתשע אפס שבוע אפס שש אפס) (.)
 אל: פיק"מרכז/אג"מ (.)
 דע: רליש הרמטכ"ל (.) רליש סי הרמטכ"ל (.) רליש רי אג"מ (.) רליש רי אמינ
מ י ד י
סודי מב-2 (15) 1706
 יש לכבוש את העיר העתיקה (.) כניסה ישר פנימה עדיפה על כיתור (.)
 ישור ורצוי להפעיל אש ארטילריה וסיוע אויר התקפי גמ למטרות בתוך העיר
 העתיקה פרט למסגד אל עקצה, אל עמר וכנסית הקבר הקדוש בהם אינ לפגוע (.)
 ש.ק. --- (06)070950 ---

מאת: 58
 אל: 2 א
 אל: הרמטכ"ל
 מאת: אלוף פקוד הדרום
 מאושר להודיע שכל כוחותינו חונים על גדות תעלת סואץ וימ סופ.
 וצי האי סיני בידינו. מוכתי לכיולתה.

ישעיהו גביש
 אלוף פקוד הדרום
 090545

מיד
 סופס 2022/1 תוית מברק (5/61)

מלחמת ששת הימים: מברקים היסטוריים, ששוגרו בטלפרינטר באמצעות המברקה ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

פינת הבול

שירותי דואר צבאי

מאת חיים לנגלמן

ביום האורחים ואת תלמידי בית הספר שנענו לקריאה ובאו לעזרה לשמור על הקשר בין הבית והגבולות המרחקים. ערשה בפני עצמה הן החבירי לוח. מה לא קיבל עליו להעביר הדואר הצבאי? הכל! פירות וירקות, עוגה ודברי מתיקה, דברי רחצה וצינור ודברי הלבשה וגם מכתבים.

כדאי אולי להציע נושא למה-קר מקיף ומעניין בנושאו: מה שולחים האנשים למגויסים ב-חזית. היו מקרים שהירקות נר-קבו בתוך התבילות הארוכות. הנשים השבו שדווקא ירקות ו-שירות חסרים למגויסים בחזית. בכל הדרכים השתדלו אנשי הדואר הצבאי להעביר את החו-מר ליצרו — כל התבונה אפשר-רית ולוה גם מקרים, הייתה קודש להעברת הדואר, כל רכב פנוי לרבות אווירונים והליקופטרים, אשר שמוז להשתתף במאמץ ה-עילאי להעברת דרישות השלום לחזית. הזמנר העבר ללא דיחוי. היו הרבה דרישות שלום מן הבית, אבל לא תמיד התפנו ה-חילים לכתוב הביתה. חולקו רכבות ורכבות של גלויות שמט-רתו להיות קשו' חי בין המגויסים לבני משפחתו וביחו.

לא היו משלוחי דואר, אקס-פרט, בזמן מלחמה זו. כל דברי הדואר היו בכתיבה, אקספרט, הכל הועבר במהירות האפשרית. בימים שעבאנו רדף אחרי ה-אויב הלם בו כדאי לציין את תפקידו של הדואר הצבאי, ש-איפשר למגויסים לשאוב עידוד מן העורף באמצעות המכתבים והתבילות שנשלחו מכל קצווי-הארץ אל כל ה-א-שמיים.

בדרך כלל קשורות היחידות הצבאיות לסניפי הדואר האוו-רים, וקיים שיתוף פעולה מלא בין היחידה לבין הדואר האזרחי.

דברי הדואר מועברים להודי ה-מיון של הדואר האזרחי, הממיון את החומר לפי תכנית חלוקה ומיקום של היחידות הצבאיות. כל יחידה מטביעה את חותמה היחידה עם מספר הדואר הצבאי על דברי הדואר כסימן שעבר את תהליך הדואר הרגיל וכשיר למשלוח. בנוע היחידה למקום ריכוז חודש, מתפקידו של קצין הדואר להודיע למחלקת המיון של הדואר האזרחי על שינוי המקום ובהתאם להודעות הללו מועברים כל דברי הדואר ליצור החודש.

נמסע בכל חלקי הארץ מחלק הדואר האזרחי ליחידות את-ה-דואר. רק בדרום הוקמה חוליה שמתפקדה לקבל את כמות ה-דואר העצומה, למינה ולחלקה ליחידות המרוחקות. וקצין הדואר מציין בסיווק, כי למרות היקפו העצום של ה-חומר עמדו אנשי משמיה, כאן המקום לציין לטובה את המתנד-

אנו נפעמים ונרגשים לאור ההישגים הגדולים של צה"ל. עם סיכול מנימות האויב רווח לנו הגנו יכולים להמשיך בחיי היום יום.

הנטל והמלחמה כרוך היה ב-מאמצים מרובים בהגנון עילאי ובגיוס כל האמצעים השמדיים לרשות העם לשם השגת הצפון. גם הדואר העמד במצב הן וכל שירותיו הופעלו לתועלתם של המגויסים. הקשר עם העורף לא נותק.

במשדורו של קצין דואר צבאי רב-טון זאב בן-יעקב, עדיין גי-כיום סימני המלחמה שניהלו אנשיו בכל התבילות והמכתבים עד שהעבירו ליצורם.

עדיין ניצבות בתורים מיטות צבאיות. ולאן שתפנה שקים מל-אדם חומר להצברה מהירה לע-דם.

„עכשיו הוקל המצב, אומר רס"ן בני-יעקב. השיחה קולחת ולאט לאט מצמיחה תמונה אר-גון נקודת הדואר הצבאית ליד כל יחידה.

קשו הדואר הוקם ואורגן ה-טב. וכבר ביום הראשון יכול היה המגויס לשגר גלויות דואר לבני ביתו ולקבל פריסת שלום בדואר חוזר. בכל בסיס הוקמה זוליות דואר שפעלה כדואר צב-אי, כל יחידה והמספר הצבאי שלה, מוקם במצולע של שלוש הצלעות — חותמת הדואר הצב-אי.

כשם שירע צה"ל לאכגון את קווי האספקה, ידע לארגן את הדואר הצבאי ומפחנתו של שלום עבר במהירות למתכונת מלחמתית ופעל לשביעת רצון שולחי הדואר ומקבליהם.

**קבלת דואר חיילים ביחידה בשדה, מלחמת ששת הימים
צלם: לא ידוע, לעם/אוסף התצלומים הלאומי 106-325D**

חיילי ומפקדי הדואר הצבאי, 1967
יושבת, במרכז: סרן (לימים אל"ם) יהודית הרגד. מאחוריה, מימין לשמאל: סמל יאיר הרבסט, סג"ם (לימים סא"ל) יוסי הלר, יעקב סעידי, רס"ר (לימים סא"ל) דני מזרחי, גיורא סולר

על גג מבנה הדואר הצבאי ביפו, 1967
מימין לשמאל: הפקידה הראשית רס"ל עליזה ירוחם,
קצינת הדואר סרן (לימים אל"ם) יהודית הרגד

חיילים כותבים גלויות למשפחותיהם, מלחמת יום הכיפורים
בתקופת מלחמת יום הכיפורים היה זה הקשר היחידי של חיילים למשפחותיהם.
צלם: במחנה. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה 1, 8320/6838

שקי דואר חיילים לשם חלוקתם ליחידות. רפידיים, מלחמת יום הכיפורים
צלם: צרפתי. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה 1, 8320/4852

שקי דואר חיילים לשם חלוקתם ליחידות. מרכז קשר קדמי בבסיס 'נחשון' (שדה תעופה פאיד), מערב לתעלת סואץ, מלחמת יום הכיפורים
צלם: מיכאל נגל, אוסף העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

שעתם הקשה של שירותי הדואר – שקי דואר חיילים בסיני, מלחמת יום הכיפורים
מקור: משרד התקשורת במלחמת יום הכיפורים, משרד התקשורת

פרס: כל מכתב מחייל בחזית נחשב כמברק

דאגו גם, שהתקשורת בעורף תהיה יעילה. כביצוע העבודות נעזרנו רבות במאות מתנדבים", אמר השר.

נשיא המדינה ביקר בבית המיון ועקב אחר מיון מכתבי החיילים, סייר במרכזות טלפון, במרכזות הבידלואמית, במוסכים ובמחסנים. בשרות התיקונים "16" ובתחנת הקרקע ללוויינים בעמק האלה. בי מהלך סיורו עמד הנשיא על הי ערכות החירום של המשרד. שוחח עם העובדים במתקנים השונים ור התעכב ליד מכשירים ועמדות המאוישות ע"י מתנדבים. בסיור השתתפו מנכ"ל משרד התקשורת שמהה סרווקר, ומנהלי השירותים השונים במשרד. (ע)

"כל מכתב מחייל בחזית נחשב בעינינו כמברק, ואנו דואגים להעביר אותו במהירות הגדולה ביותר ליעדו", — אמר שר התקשורת, שמעון פרס, כשסייר אתמול עם נשיא המדינה פרופ' אפרים קציר, במתקני תקשורת שונים בתל אביב.

השר ציין, שמשרד התקשורת מטפל כיום כלמעלה מ-100,000 מכתבים ביום, כן הוא מעביר עשרות אלפי תבילות ומברקים מדי יום אל החיילים בקוים הקדמיים. "חרף המחסור בידיים עובדות, הפעלנו את מערכת התקשורת בצורה תקינה. עובדינו סייעו לי צה"ל בביצוע עבודות חיוניות ור

משרד התקשורת

**אזרחית, עקרת בית!
אנו קוראים לך לחלק
דואר של חיילים**

נשעה זו אורמת כמות גדולה של דואר מחוזיות והמשפחות בבית מצפות בכליון עיניים לכל מכתב

**משרד התקשורת קורא לך
לסייע לו בחלוקת הדואר**

אם את מעוניינת בכך אנא פני אל:

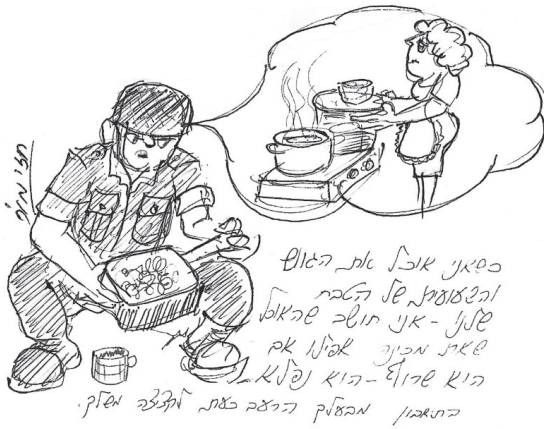
בירושלים: מר משיח, מזכירות הדואר גבעת שאול טל: 02-524108
בתל-אביב: מר נוס, מזכירות הדואר, רח' החרש 8 טל: 03-36315
בחיפה: מר שטרנברג, מזכירות הדואר, דואר שקמונה רח' המגניים
219 טל: 04-640891

בשאר חלקי הארץ אל מנהלי בתי הדואר המרכזיים

משרד התקשורת

**מבקש מכל
השולחים חבילות לצבא
לארוז אותן היטב כדי
שיגיעו במצב תקין לישראליהן**

וכמו כן להקפיד על ציון כתובת מלאה
של החייל:
השם
מספר אישי
ומספר הדואר הצבאי.

פּוֹר כִּימִיָּה בַּעִיָּם

מוֹגֵשׁ אֶחָיוֹן בְּאֶהֱבָה

בשירות פעיל

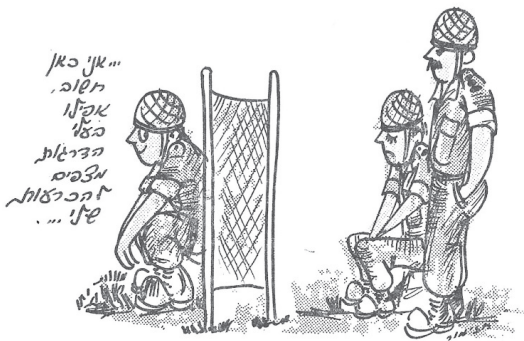

לכבוד

השולח:

שם משפחה שם פרטי

מספר אישי דואר צבאי

פּוֹר כִּימִיָּה בַּעִיָּם

מוֹגֵשׁ אֶחָיוֹן בְּאֶהֱבָה

בשירות פעיל

לכבוד

השולח:

שם משפחה שם פרטי

מספר אישי דואר צבאי

גלויות שנשלחו לחזית

הגרפיקאי חזי מור, אז אלחוטן במפקדת אוגדה ברמת הגולן, שלח לרעייתו ולילדיו גלויות מצוירות מן החזית במלחמת יום הכיפורים. חברת כור-כימיה בע"מ, שביקשה לתרום למורל החיילים, השתמשה בציוריו של חזי והדפיסה גלויות לכתביה הביתה, שהופצו בקרב החיילים. באדיבות חזי מור.

החותמת המשולשת של הדואר הצבאי

חוב הרכה או משתלם, כי לחיל יתיה קשר ארון טוב כהדר עם הרכה אבל מתלוות לזה זרישה ברוח: פרטים מדויקים של ה" מהו והמטרה הם חיוניים לטיפול אמין בכל דבריוצא, לתתם קרובות מקבלת סגיל ה"ר"ג פניות של הריוס מודאגים מן, שהבן לא נמן אחיזים סיירות, או היא מאררה את מכתב החילי אף שנה לתתם אל מפתחו של ה" חילי, שיכפש כמנו לכתוב הכ"ר חו, אכן, כדי לעודד את הכתיבה הביתה, הוציא בארצות קצין" הוצא"ר של הצבא גלויה סטנדרט" שיה המוקפת לחיילים. הנסיון מוטו, כי גלויות כריסם לטלות, חן מכתב על גבי מכתב מארד ש"מכתב נוגבל ואינו מחייבות כתיבה רבה.

איור בתוכנית שנויות ע"י התחבורה למחשב של הצבא. מאמץ רב נעשה כדי להע- ביר כל דבר דואר לתעודתו.

הדואר, בעיקר מבוא, הוא כמט המבן. אינר מרגיש כקיומו - אלא כאשר הוא אינו מרגיש, קצין" הוצא"ר של הצבא זרק על כך, ש"מכתבים יגיעו מכל פינה אל כל פינה בארץ תוך 24 שעות. ה" מאמץ אינו קל, אבל נעשה בה מסירות. סידור מיוחד מבטיח קשר מכתבים תוך אצילו ליהדות ה" מרוחקות ביותר ביניהם. יש ל" שבו של הקשר רק תנאי החו: מכתב ברוחה ומחיקה, גם של ארצות וגם של מנהל ומסלול. הד דואר הצבאי מטפל גם בחבילות (עד ממשל של 15 ק"ג) ומטעני אותן במהירות מרובות אבל כאן תחנאי מפיל: אריות טובה ונכח" נה תחבת מדייקה, אפשר ל" חזקיר הכל, אפילו חזקיר, ב" צים, הכל אכל התנאי הוא, ש"י אריות חרות מאטמיה ומגדלה פ"י כי טיפוליים, אריות סגיל ה"ר"ג ו"ר מוטמפל, כי מן הרואו שופ"ל ח" התגלות ייטעו ממשלות ב"ר"ר"מון חזקים, או ענות"ק"ט, ליום חודשו של הגו, ב" מר"י הוצא"ר הצבאי מספרים ב" חזר על ארזה אק, ש"מנה ל" ש"י"הוצא"ר ובקשה לשלוח ל" מ"ר"החילי אריות ט"ר, את מ"ר" מ"ר של החילי חרזה על קליפת אמכתיב בסגור, "דבריוצא"ר סגור זה קצת קשה להעביר צבאי" יות הצבאיים, אמרים אנשי ה" וואר הצבאי כמתנצלים.

לחילים ומבקשת את השמורתה, מתי וביצע קיבול את המכתב, לעצרו, הועמנו בנושא זה היא די מלשה, אומרים קצין הוצא"ר הצבאי המוסיפים: אהנו לא ה" רוצים להישע מליצים, אבל ה" יתו שבו אל מכתב הוא כמעט כמו אל הפץ מדישי.

לרשות הדואר הצבאי אמעשים מגוונים לאתי כותבות שגיות על דבריוצא. לעפוס קרובות מ"ר הבנים למתפל של חז"ל" כדי חודא מעבר של חילי מוחיזה ל" יחידה, או מעבר יחידה מטקס"ל המכתב, כדי שאפשר יהיה להע" ב"ר אליהם במהירות המרובות את דבריוצא. כיום מושפל יחזאר במסירות גדולה יותר ובתדירות רבה יותר, שוכרה היא, כי סוד" המותת של עזיל ב"ר ובקשה הדואר הצבאי מתח"ר, בדבריו קצין הדואר של הצבא.

סגיל יחודית ה"ר"ג אריות: מה שאני מבקשת מהחילי ונח" - שיכתוב הביתה, אפילו ש"כ

הדואר הצבאי הוא, מעד אחד, ל" עורך חילים שיכתבו ליוקיות, מעד אחר - להתגבר על כמ"ר יות הוצא"ר ולמבוא לכמונתו וכ" ונח".

הדואר הצבאי הוא חלונ"הצ" צה של אורחים, היכולים להצין כמעט יוסיים לנעשה בבבאי, אריות סגיל יחודית ה"ר"ג ה" מוסיפה: כמות השעיות המורחת לנו היא, לעצ"ר - אס"ר וכאן בא: ו" קטן, האות אר"פ מ"ר תבים עורבים מדיים בסדר, ו" איש לא בא לומר חודה, אבל על המכתב, האחר, המתעכב מר"ע מ"ר"י.

יחידה קצין"הדואר של הצבא שוקדת ללא הרף על שיפור ה" שירות לחיילים: היא פורכת הש" תלויות המפות של פקדי דואר צבאי ומקיימת מעלב מדוק את" כל יחידה מוכדי משימת"הדואר שלה כבית"הדואר האריות. ע"י יתו היא גם מקיימת חרגוליוצא"ר, שלוחת בדרכים שונות מכתבים

מאת יהושע שגיא, כתב צבאי

החותמת המשולשת של הדואר הצבאי היא אחי הסימנים המוכ"ר רים ביותר של חילי, אבל אכל ססק, אם הכל יודעים, אילו מאטמים, ו" לעיתים גם אילתורים, נעשים כדי שהחותמת אמנם תמלא את יי"ר" דה כוללה, לצבא אפשר לשלוח הכל, אפילו צינים אפסיה, סיד" פלא, אלא שיעילות המשלוח תולה באריות מחאימה ובכותבת נכונה, אריות בחיך מלחני סגיל יחודית ה"ר"ג, קצין"הדואר של הצבא.

כאשר חל"הקשר חוגג את יום החיל, רשאי הוא לקבוע בס"ר פסק, כי מאז מחמת יו"ר"הכ"ר"ר חל שיפור ניכר בעילות ה" דואר הצבאי, וזמן הכרת ככתב בצבא נ"ר בין 48 ל"ר שעות מביר מניו בארונ חזים, או ל" מרחה. הבניה העיקרית של קצין

דבר, 12 ביוני 1977

חותמת חמש ספרות (בשימוש משנת 1980)

חותמת ארבע ספרות (בשימוש בשנים 1954-1980)

חותמות דואר צבאי

מעטה: דואר צבאי עם 5 ספרות

מספרי הדואר הצבאי של
צה"ל יהיו מעטה בעלי חמש
ספרות — על כן מוסר „ב”
מתנה”.

כדי לשלב את הסקטור ה”
צה”לי במערכת המחשב של
משרד התקשורת, הוסיפו את
הסיפרה „אפס” מצד שמאל
של כל מספרי הדואר הצבאי.
בעקבות זאת, יחולקו חותמות
דואר צבאי חדשות בנות חמש
ספרות לכל מערך צה”ל. חו”
תמות אלה יכללו גם תאריכון,
שיאפשר פיקוח ומעקב אתר
דברי דואר שיעדם אזרחי.

מעריב, 31 במרץ 1980

חדר טלפרינטר בקריה, 1980

צלם: במחנה. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה 2, 451/2

כך פועל הדואר הצבאי

מאת כתב צבאי

חיילות עובדות במיון דואר בלילה במקמ"ר (מרכז קשר מרחבי)

רבים שואלים את עצמם, כי צד פועל הדואר הצבאי והוא הוא דומה לדואר הישראלי? התשובה היא – כן ולא.

יצאנו אופיא לראות את העוסק עם במלאכה ולעקוב אחר המערכת המעבירה מכתבים ופטרונים במהלך באחריות של חיליהם האלקטרוניקה.

את סיועו החלוני במסגרת הע"צ – במקמ"ר המכינו של חילי (מקמ"ר) – מרכז קשר מרחבי על המלאכה מבוצעת ר"ר צדלחה מספקת המקמ"ר, חיילת ותיקה בהיליהקשר האלקטרוניקה. מקמ"ר שלנו משמש את כל מרכז ארצי, המנסה את כל התיבות והן במקמ"ר לאורך שנת שהיא הגרוע והעמוס ביותר ב"צבא.

ר"ר דניאלה מספרת, שהיא בנה בוקר, בתום כשי"ח:הילה ובדוקה, אם הכל מוגבר כפולה. באשכנש מודרך כבר חוד ארוך של יציגו החיילות והנשים, הן באים לקבל את דבריהן, הן מודעים למה והמטרים דבריהן אי למשלוח.

עובדות המקמ"ר מחוללות במ"צ, את דבריהן, הן מודעות ליתרון השייכות למקמ"ר, הן מנהלות להאיים, ואילו את הליהקשר למקמ"ר האחרים עליה מורים על-פי כל הארץ, הן שמתביטות, ונתי עובדת בצופה, המכ"ש עם עד לשעות הצהריים, אחרי הגמ"ש, שבים יציגו החיילות ונוטיות לשלוח דבריהן, ר"ר מבריקים שנכתבו מעבר הים, ר"ר מודעת להם, שחוצבי לאור הח"ל לקה לפני-הצהריים.

סיון יאיר, מספק הפעלה בני דוד הקשר, והאחר על המקמ"ר המרכז, טעמים, כי בכל המקמ"ר מרים אספר לסבור דבריהן, ע"ד השעה של בערב, חוד כשהוא, כי למחרת, בבוקר יגישו למענם. בשעות-הערב המוקדמות מחוללים עובדי המקמ"ר מיון, חיילת אחר-הצהריים לשקיים, טע – לכל מקמ"ר, כאשר כל חוד מתחלף, גולמים אתר, מלאים, קושיים, ה"מכונות, את שלמות חובני "המכונות", וחלמתי-שפרה, ע"ד להן זו נעשית כקבול בכל מ"ד, דרייהקשר המהויים. סיון דני

ולנהוג בסלול זהו עוד שפרים שנה... אילו רק היה תקן... ר"ר מבריק לנו, שעוד שליטה מאחור משרותי במ"ד והבא מילואים – אכן, ספספה לתפארת!

אכ"ר, כי השטה, בו פרסם צה"ל, חזק לרמתיים ובמרכזם – מק"ר, המנסה באיור את דברי ה"צבורה הכתובה והמבריקים.

משאיות יוצאות בלילה

בשעות-הלילה המוקדמות יוצאות משאיות מהמקמ"ר והיוצאים ביותר למסבי-דואר והיוצאים דרך את השקים, ומבוצות הן מ"ד עזת מרכז הקשר המרחבי, שמ"ר ר"ר הילה, שטייטה זה עתה את אריות השקים שלה, קולפת את דושת אותם ומטינות לפי מק"ר מ"ר, לאחר-מכן שוב מקמ"ר מ"ד את השקים על המשאיות ויוצא אס"א, כי כל מקמ"ר מקבל שקיים מכל המקמ"רים האחרים, המשאיות חוזרות ומוקדות את ה"מקמ"רים ומוקדות את שקיהן, א"ר, ובכל מרכז מחילי היסוד מיון, מ"ר, מ"ר-ה"ר-רישום ליתדות וחוזר-הילה מ"ר-ים.

מדעים לאחריות

קצין ההפעלה שנלוה אליו מד"ר, כי התמרים והחזרות מטמכני-דואר ובמקמ"ר מ"ד ע"ם לאחריות הנוטלת עליהם ע"י י"ד חיליהקשר והאלקטרוניקה.

קבייהדואר של הצבא, כלל ד"ר, מקמ"ר וא"ר ד"ר נ"פ, במ"ד נת המקמ"רים, בכל מקמ"ר יש גם מחלקה נוספת, ולא פחות חזרה – מערכת הטלגרפיה – המ"ר-ק"ם, במערכת זו חלו כשנים האחרונות ש"ר-ים והתקדמות סגור לגיית עצומה, במיקרה עובדים אשעילי טלפונים המפסיקים את המברקים והדוארים להבטחתם, עזרת זו ממוחשבת, בכל הצבא, מ"ר-ים ובחירות מרכזיות במ"ד, אצוים משיירי טלפונים, הק"ר וזורים במשרות למחשב מרכזי של חיליהקשר, חיליהקשר והאלקטרוניקה יקנה הצלית לכפל, באמצעות ה"חשבון, את הצורך במאות עוקרי אלפון בכל יחידה מרכזית ובכל שדרהקשר, (לולא המחשב, היה צורך להקנין במס"ל ובכל סידור אלת רבות של טלפונים, אשר שורים למחשב, המחשב קובע את הדיוקנות ומבטיח את חלונת, אשר לחסון, המפעילים חותמים דוגמא: אשר יחידה מבקשת להחשיב אברק ל"מ"ד מנעיים (ולפעמים) – הרבה יותר), אין צורך, לחתקת את המ"ר, 20 פעם, די בה"ר אזה אלת, והמחשב יתב ויבשר את המברק לכל היחידה המ"ר, מב"ד יוקבע את ל"מ"ד ח"ד, המ"ד האם ל"מ"ד על היחידה המקבלת

נלקחו לביקור גם באחשב, ה"ר, גולס" ונ"ר-ונו נחו באולם מ"ר, זגאויר, ולא ניכר, כי בתוכים בהתחלת כל תצורת המברקים של צה"ל, ליד שולחנות הבקרה ונמל מסבי התנגעה ויעבות סמל ד"ר ורביט מ"ר, הן הראיות על מברקים הנפלטים בגלל טעויות אנוש, ול"ד, ברעו ומ"ד הסכנאים, המפגינים את המחשבים, במו"ר ש"ר ותנו במחשב, המחשב היה א"ר, ו"ר, בעד מקום אמת מפעילים – ולא ניכר בו המאמץ, חודות ל"מחשב, אנו עורכים סטטיסטיקה על הלחץ בקורים, המחשב אג"ר ח"ר ע"ם ומאפשר גם לשחזר מברקים, שנשלחו לפני החשיב...

נחאל למקמ"ר המרכזי, הפעם באנו בעצומה של מסמית-חילית, ל"ד חיבות המיון – חבורת בנות עירנות, ואין זה ניכר על פניהן, שהן ככל 6 שעות מתקדו וכי עוד 6 שעות של מיון וסחיבת הבליות – לפניהן,

כך מבנית מספקת המקמ"ר ר"ר דני, הממיינות מול שמואל, חנה, הפוסטה, שירה לייבוזיץ, ציפי טרץ ואחרות, ובחזקת כתיבול ב"לול החיילי אחרך סיבולסקי, המ"ד שנת בנוסף לחקירה, בידי ה"ב א"ר, להקנין את ש"ל-דואר ו"מ"ר ר"ם חיליות.

חיליהקשר והאלקטרוניקה מ"ד ד"ר שמואל, מיון מיוחדת לקיד"ר מה של מערכת התעבורה המבוצעת במ"ד, זה שנים נבדקת מע"ר כרזת אלקטרוניקה לשמוש כדוא"ר הצבאי, וישמו שימות חובני "ר"אין, חשק, כי עם חברה כאלה של הח"ר הצבאי, מברק אכן יביע"י – אופ"ר קצין ח"ד ב"חיליהקשר והאלקטרוניקה.

3
פקדון

061430(06)

- מאותו א/ח זירת צפון
- אילו פיקוד צפון/קי אגיימ(.). חייא/רמייה מבצעים(.).
- חייא/רמייה מבצעים(.). אמיינו/טי עי רי אמיינ. למחקר(.).
- או אדה(.). מפקד(.). אגייא/רמייה תחזוקה(.).
- קשרי(.). קתנייר(.). קתנייר(.). קתנייר(.).
- קורפיי(.). מפקד גייש(.). מחוייש/רמייה לוימ(.).
- מחוייש/רמייה מניעה(.). אכייא/רמייה בקרה(.).
- רמייה תמטייל(.). רמייה סי תמטייל(.).
- רמייה מחייא(.). רמייה מחייא(.).
- רמייה אלופ פיקוד צפון(.). רמייה אלופ פיקוד מרכז(.).
- רמייה אלופ פיקוד דרום(.). רמייה רי אמיינ(.).
- רמייה רי אגייית(.). רמייה רי יוגיייא(.).
- רמייה רי יכיייא(.). קחציר(.).
- רמייה מבצעים(.). עי רמייה למו אעימ(.). עי רמייה לארגונ(.).
- עי רמייה לתכונ(.). רזייר משולבim(.). רזייר מרכז(.).
- רזייר דרום(.). רמייה העיימ(.). רמייה גיוייכ(.). תיק(8).
- סודי-ביותר(.). מ-1-200(200) ח.ב. 1006(1006).
- הנדון: ממצא יישלום הגליילי - מלוח מס' 11

כוננו הדרג הפוקד

1. הממשלה החליטה לחטיל על צה.ל את המשימה להוציא את כל ישובי הצפון מנזוח האש של הטוריסטים המרוכזים הם ומפקדותיהם ובסיסיהם בלבנון(.).
2. שם המבצע יישלום הגליילי(.).
3. בעת הביצוע אינ לתקופ את הצבא הסורי אלא אם הוא יתסופ את כוחותינו(.).
4. מדינת ישראל מוסיפה לשאוף לתתימת חוזה שלום עם ילבנוניי העצמאית תוך שמירת שלמותה טריטוריאליית(.).

ה צ ו נ ה

6. א.ח.ל יפלט במחבלים ויהרוח השתייתם עד יישיי ועוד 48(48) שי עיימ לנזוח רי ארטיילי ופחייע מגבול הצפון יהיה ככוננות לחבור לנזורים בצפון לבנון ויהיה ככוננות להשמיד את הארץ הסורי בלבנון עד יישיי ועוד 96(96) שעי יערך למגננה ברמייה ג ורגזרות האחרות(.).

ה ש י ט ה

- א. לכבוש דרום לבנון בהתקפה מודרגת בסיוע אויר וים משלושה שלבים עקריים כאשר:-
 - 1) הנחת כוחות מהים בעוצמה אוגדתית לתפיסת גשר הזרניי(.).
 - 2) תנועה בציר הזרם מדרום לצפון, כיתור צור וחבירה לכוחות המונחתים עייי כח בעוצמה אוגדתית(.).
 - 3) השלכות על מרחב ליטני - אורלי, השמדת מחבלים ותשתיתם וכיתור נבטיה עייי כח בעוצמה אוגדתית(.).
 - 4) השתלטות על מרחב הפתח לכד עד קו כאוכמא-הצביא מדרום עייי כח בעוצמה אוגדתית(.).
 - 5) ביצוע הטעייה וגישור רמנורי הייחדלהיי עייי כח בעוצמה חטיבתית ממזרח והשמדת הנעבדים למעבר כוחותינו(.).
 - 6) חזקת כוחות נשבייהות בכוננות הנחתה לתפיסת גשרי הקסמיה וחבוש כוננות לצעשכ תנועה בציר הזרם לכיוון בירות עייי כח בעוצמה דו-אוגדתית(.).
 - 7) כוננות להחזרת כח בעוצמה אוגדתית בציר הירדלה - גשר הבטרי דהר אל ביייר-וחבירה לכניו בירות-דמשק(.).
 - 8) כיבוש צור וצידונ(.).
 - 9) כוננות להקמת המערכ הסורי בנזע והשמדת הצבא הסורי בלבנון עייי גייח ושתי יוגדיות(.).
 - 10) הערכות למגננה ברמייה ג טייי גייח ושתי יוגדות(.).
 - 11) הערכות למגננה בגזרות מדיים ופקמיז(.).
 - 12) כוננות לביצוע פרי הדדי החל מ- ישיי ועוד 48(49) שעות(.).
 - 13) יום הע-ישעת הייטיי - 6(6) יוני 1100(1100)-יישיי מעבר גבול א.ד.ל(.).

חלק מפקודת המבצע למלחמת שלום הגליל, כפי שהועברה בטלפרינטר במערך המברקה מלחמת שלום הגליל הייתה המלחמה האחרונה בה השתמשו בטלפרינטרים. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

חייל כתוב הביתה – מלחמת שלום הגליל

צלם: במחנה. ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף במחנה 2, 1640/3144

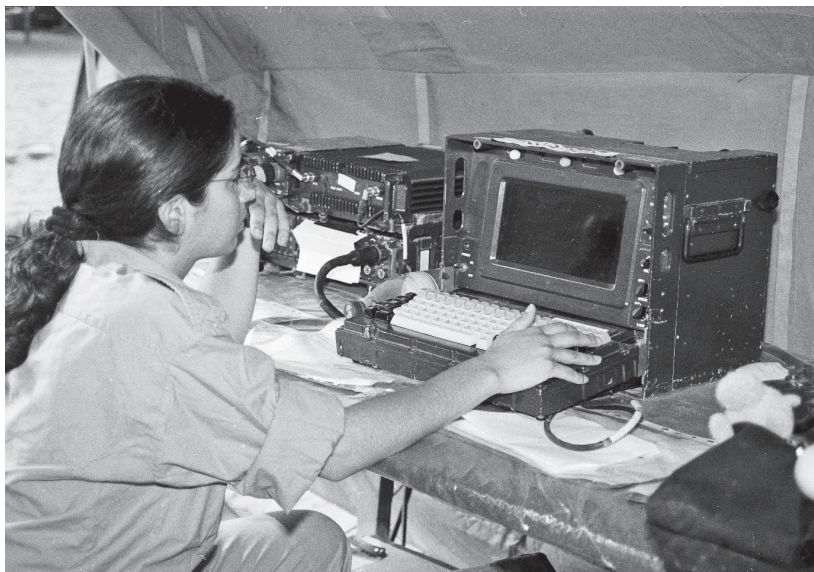
מחשב אישי IBM PS/2

מסוף אלפא-נומרי VT-220

מסופים נייחים במערכת 'אורות הבמה'

מקור: אוסף העמותה להנצחת חילי חיל הקשר והתקשוב

משוב-10: תחנת קצה חטיבתית מוקשחת במערכת 'אורות הבמה'
מקור: אוסף העמותה להנצחת חילי חיל הקשר והתקשוב

תחנת קצה מוקשחת במערכת 'אורות הבמה' - פריסת שדה על דופן נגמ"ש
מחשב נייד מוקשח EFW ומדפסת מוקשחת 8240
מקור: אוסף העמותה להנצחת חילי חיל הקשר והתקשוב

המברקים הרישמיים לכדי 5,000 ש"ח בחדש. כל אותם מברקים שבים ונבדקים אצל קצין הדואר, וליחידות, שחרגו מהפקדות, נשלחת תלונות "אזומות".

רשת המקמ"רים (משרדי הקשר המרחביים) היא האחראית להעברת דברי הדואר בתוך הצבא. עשרות ממינים (רובם חיילות), במספר משרדי קשר, מצפת ועד חיין, עוסקים 24 שעות ביממה בהעברת דברי הדואר המקמ"רי. כך, למשל, מכתב שירשום אלוף מיקוד הדרום למח"ט 7, יגיע ללשכתו של האחרון תוך יממה לכל היותר. באחרונה, מגלה רס"ן נחום, עבר גם בית הדואר המרכזי של תל-אביב לשיטת מיון הלילה, בהתבססו על הצלחתה בצה"ל.

"אנחנו מנסים כל הזמן להעביר ליחידות את הזיקה הישירה הקיימת בין דואר חיילים למוראל חיילים", מסבך רס"ן נחום. "המפקדים צריכים לזכור, שנושא הדואר, אינו באחריות הפקידה או השליש, אלא, במוגדר בפקודות מטכ"ל, באחריות ישירה של המפקד".

דני רביב

בשל אחידותן של המעטמות החומות, כמעט והסתכן צה"ל בתעמולת בחירות (צילמה: סיון ברמינד)

ד.צ.

הצב' הצבאי

מכתב מקמ"רי מגיע ליעדו תוך יממה ■ למכתב אורחי זה לוקח קצת יותר, והאשמה, לדברי קצין הדואר הצה"לי, היא של פקידת היחידה העצלנית ■ שני מיליון מכתבים ורובבות מברקים נשלחים לצה"ל מידי שנה

ב', מועד לראשות מועצה מקומית, וביקשו לסייע לו במשלוח העטים. ימה הכעיתה, השיב הקצין, "אם זה בשביל החיילים, נשים את העטים במעטפות צבאי יות, נטביע אותם בחותמת - ונשלח". בבית הדואר המתון, אליו הגיעו המעטפות, קצין הכסחון ב"באלמנט מותר" בשל אחידותן של המעטפות הדקי קות החומות, ופנה מייד לקצין הדואר של הצבא. בהוראתו, נפתחו המעטפות החריות, ובחונן, לצד עטי הפלסטיק, נתגלו כרזי תעמולה של המועמד השאפתן. כל זאת, כאמור, במעטפות צבאיות עליהן טביעה חותמת דואר צבאי. כך, כמעט ונגרר צה"ל, כתוצאה מתמימות וקלות דעת, להשתתפות פעילה במערכת בחירות. כמעט, הדגשנו, לא מעט בזכות יחידת קצין הדואר של חייל הקשר והאלקטרוניקה.

שני מיליון מכתבים - רשומים ורגילים, ועוד כמה רבבות מברקים, עוברים מידי שנה תחת ידיהם של עשרות חיילי היחידה. מנכ"ל "רשות הדואר הצבאית" הוא רס"ן נחום חיים, המפקד גם על הקשר עם רשות הדואר האזרחית. בעיקר בכל הנוגע להפניה מהירה של המכתבים המוגדרים כ"דואר חיילים".

פרק הזמן הארוך, לעיתים, בו עושה מכתב את דרכו ממשפחת החייל או מחבריו, עד לידי החייל, אינו נובע, לדברי רס"ן נחום, מטיפול לקוי של רשות הדואר. "הסיבה לכך היא בדרך כלל, פקידת הדואר או השליש ביחידה, שפשוט מתעצל לים להגיע לבית הדואר מידי יום. כמוגדר בפקודות, וכך מתעכבים המכתבים בבתי הדואר עצמם". קצין הדואר של הצבא מקבל דיווחים שוטפים מבתי הדואר, אודות יחידות שאינן מוקדות אותם באופן קבוע, ולמפקדיהן נשלחות הערות בנושא.

בעיה נוספת עימה מתמודד קצין הדואר הם המברקים הרישמיים. במקרים רבים, משתמשים במברקים האלו לצורכים שוטפים, שאינם מוגדרים כדחופים. רק בעבור המברקים הרישמיים משלם צה"ל. עד לפני חצי שנה, הגיע הסכום עד כדי 12 אלף ש"ח בחדש. במברקים רבים נעשה ש"ח מוש לצורך שיגור ברכות ואיחולים. היו אפילו מברקים שאורכם הגיע לכדי 200 (!) מילה. פעילות הסכרה רחבת-היקף, אומר רס"ן נחום, צמצמה את ההוצאות על

מסדר החלפת קצין הדואר של הצבא, על גג מבנה הדואר הצבאי ביפו, מרץ 1986
רס"ן יעקב (יקי) אדוט (מימין) מחליף את סא"ל צבי יונדלר (במרכז)

מפקדי וחיילי היחידה במעמד החלפת קצין הדואר של הצבא,
על גג מבנה הדואר הצבאי ביפו, מרץ 1986
עומדים במרכז, מימין לשמאל: קצין הדואר הנכנס רס"ן יעקב (יקי) אדוט,
קצין הדואר היוצא סא"ל צבי יונדלר

מיון דואר מקמ"רי - אחראית משמרת בודקת את איכות המיון, שנות ה-90

הקמת מקמ"ר 60 בצריפין, 2003: שילוט אזור המיון
מימין לשמאל: רס"ר (לימים רס"ן) שרה דדון, סמ"ר ולדימיר, אחראי על הלוגיסטיקה
ביחידת הדואר הצבאי ו'יד ימינה' של שרה דדון

**המבנה הראשון של הדואר הצבאי ביפו (היום: רחוב הדואר 14, פינת שדרות ירושלים 14)
החץ מימין מצביע על הכניסה ליחידת קצין הדואר של הצבא, ששכנה בקומה השנייה.
הגג שימש כמגרש מסדרים. צלם: דניאל רוזן, 2021**

**המבנה השני של הדואר הצבאי ביפו (היום: רחוב בית אשל 5) –
הכניסה מאחור, מבט מרח' פנחס בן יאיר**

המבנה היה מגודר. הכניסה למבנה (אליה מצביע החץ) הייתה מהסימטה (רח' 3341)
בצידו האחורי של המבנה, והסימטה הייתה חלק מהאזור המגודר. צלם: דניאל רוזן, 2021

המבנה השני של הדואר הצבאי ביפו כפי שהוא נראה כיום
(היום: רחוב בית אשל 5, פינת רחוב פנחס בן יאיר).
בזמנו, הכניסות המקושטות הפונות לרחוב בית אשל היו סגורות בבנייה,
והסימטה מימין (רח' שמעון הצדיק) הייתה מגודרת. המבנה משמש כיום כמלון בוטיק,
ועל הגג נבנתה קומה נוספת (בנסיגה). צלם: דניאל רוזן, 2021

גזירת סרט: טקס חנוכת המבנה השלישי של הדואר הצבאי, בצריפין, 1992
מימין לשמאל: רמ"ח אג"ם מקשר"ר, אל"ם (לימים תא"ל) אביהו (סאשה) דיסטלמן,
קצין הדואר של הצבא רס"ן נחום חיים, סגן קשר"ר אל"ם יוסי אגיב

קביעת מזוזה: טקס חנוכת המבנה השלישי של הדואר הצבאי, בצריפין, 1992
מימין לשמאל: רמ"ח אג"ם מקשר"ר, אל"ם (לימים תא"ל) אביהו (סאשה) דיסטלמן,
קצין הדואר של הצבא רס"ן נחום חיים, סגן קשר"ר אל"ם יוסי אגיב

טקס חנוכת המבנה השלישי של הדואר הצבאי, בצריפין, 1992
קצין הדואר של הצבא רס"ן נחום חיים, נושא דברים

צוות קציני מילואים שעסק בביקורת והדרכה, 2007
מימין לשמאל: רס"ן נפתלי בוש, רס"ן חיים מזעקי, רס"ם (לימים רס"ן) שרה דדון, רס"ן יוסי אילות, סא"ל יוסי הלר

מפקדות המקמ"ר האחרון

מפקדות מקמ"ר 60, 2003, מימין לשמאל: סגנית המפקדת סמ"ר (לימים רס"ם) מרינה זלוטניק, מפקדת המקמ"ר רס"ב (לימים רנ"ג) גלי פרידמן

אל"ם יהודית הרגד
שירתה כקצינת הדואר של הצבא
במשך 11 שנים

רס"ן שמשון מוסאי
שירת כקצין הדואר של הצבא
במשך תשע שנים

רס"ן נחום חיים
שירת כקצין הדואר של הצבא
במשך שבע שנים

רוב קציני הדואר שירתו ביחידה שנים בודדות, אך מספר מקציני הדואר שירתו
ביחידה שנים רבות, וחותמם האישי בנושא הדואר בצה"ל היה ניכר

תג שד"ץ (שירות דואר צבאי)
משלהי 1948 עד יוני 1949

תג מפקדת קשר"ר
משלהי 1948 עד שנת 1951

תג אגף התקשוב
מהקמתו במרץ 2003 ועד שנת 2017

תג מפקדת קשר"ר
משנת 1979 עד הקמת אגף התקשוב

תגי יחידת הדואר הצבאי

חיילי יחידת קצין הדואר של הצבא ענדו תג של מפקדת קשר"ר ואחריו של אגף התקשוב.
בין השנים 1951 עד 1979 ענדו תג של חיל כללי

סמל הדואר הצבאי
סמל זה היה רקום על דגל היחידה

מקור החותמת המשולשת
קרב תל חי, בו נפלו יוסף טרומפלדור וחמישה מחבריו, אירע ב-1 במרץ 1920 ('י"א באדר תר"פ').
'גדוד העבודה וההגנה על שם יוסף טרומפלדור' היה ארגון חלוצי שפעל בשנים 1920-1929.
מקור: יהודה סלוצקי, ספר תולדות ההגנה, מערכות, תש"ך-1959, כרך שני, עמ' 76

מרכזי הקשר במלחמת העצמאות: סקירה

נספח לדו"ח מפקד חיל הקשר, סא"ל יעקב (יאן) ינאי (ינובסקי), שהוגש לרמטכ"ל רב-אלוף יגאל ידין, ב-21 בנובמבר 1949.

ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 109-108/1952.

חיל הקשר
מרכזי קשר
מ/2/325
15 נובמבר 1949.

סודי

מפקד חיל הקשר.

הנדון: - רשת מרכזי הקשר -
סקירה כללית.

א. הקדמה.

הקמת רשת מרכזי הקשר שפרה במידה ניכרת את תנועת הדואר הרשמי ואפשרה על ידי כך עבודה אדמיניסטרטיבית יעילה יותר בכל יחידות הצבא.

ב. רשת מרכזי הקשר.

1. רשת מרכזי הקשר מורכבת מ-11 מרכזים שמתם כפופים לפקודו הישיר של מפקד מרכזי הקשר 6 מרכזים והם:
 1. מרכז קשר מס' 1 - חיפה.
 2. " " " " - בית-ליד.
 3. " " " " - סרפנד.
 4. " " " " - תל-ליטוניסקי.
 5. " " " " - תל-אביב.
 6. " " " " - ירושלים.

2. מרכז קשר מס' 3 (באר-שבוע) נמצא במסגרת פקודית של מחלקת הקשר מחוז הנגב.
 - מרכז קשר מס' 4 - (נצרת).
 - " " " " - 6 (קסטינה).
 - " " " " - 11 (רמלה).

נמצאים במסגרת הפקודית של שלושת המפקדות.

- מרכז קשר מס' 8 (מטבל) נמצא במסגרת הפקודית של פלוגת - קשר מטבל.

3. חפקידי מפקד מרכזי הקשר לגבי המרכזים שציינתם לאחרונה אינם מוגדרים עדין באופן ברור (עין מחבטי מ/2/224 מ-30.10.49). לפי טעה החפקידים המוטלים על מפקד מרכזי הקשר לגבי המרכזים הנ"ל הט: -

1. פקוח על שיטת עבודה אחידה.
2. כחובות.
3. הספקת הספטים השמושים במרכזי הקשר.

4. מבחינה גאוגרפית מתאימים מקומות חניתם של מרכזי הקשר לצרכי מלוי חפקידיהם ביעילות, פרט למרכז קשר תל-אביב שאותו רצוי להעביר ליפן היות ורוב המנוים נמצאים שם, ובהחשב עם העברתה הקרובה של אכא ליפן.

נוסף לזה אין הבנין הנוכחי של מרכז קשר תל-אביב מתאים לחפקידו.

ג. שיטת העבודה. -

1. שיטת העבודה הנהוגה במרכזי הקשר הוכיחה את יעילותה במשך חודשי קיומם של המרכזים, שרט לעבודה שכל מאפיהם של מרכזי-הקשר בהגברת מהירות העברת הדואר נשארים לבסוף תלויים בהופעתו של המנוי.

ד. כמות דואר. -

1. כמות המכתבים הרשומים שעברה ברשת מרכזי הקשר בחודש אוקטובר היא למעלה מ-40,000 מכתב.
2. כמות המברקים היא למעלה מ-8,000 מברק.
3. כמות המכתבים הרשומים מהווה בערך שליש של כל המכתבים העוברים ברשת מרכזי הקשר.
4. חודש אוקטובר משקף בקירוב את המצב היציב של תנועת הדואר במרכזי הקשר לאחר התארגנות הצבא.
5. עיין בדיאגרמה המצורפת של תנועת המכתבים הרשומים במרכזי הקשר לחודש אוקטובר.

ה. האמצעים העומדים לרשות מרכזי הקשר: -

1. תחבורה. - כל התחבורה מרוכזת במרכז קשר חל-אביב ומשם נשלחות כל המכוניות לסוככים לפי לוח הזמנים המצורף.
2. הצלחת עבודתם של מרכזי הקשר תלויה במידה גדולה בטיב המכוניות. המכוניות המסמעות היום את מרכזי הקשר הן כבדות מדי ואינן מתאימות מבחינת טיבן וחסכון בדלק.
3. אירעו מקרים רבים שהטיב הלקוי של המכונונה משבש את העבודה הסדירה של מרכזי הקשר.
4. החלפת כל המכוניות בטנדרים קלים וחדשים, תגביר ותבטיח את העברת הדואר בדיוקנות, תקל על עבודת הנהגים ותחסוך דלק ב-30-40%.
5. המכוניות שאתן עובדים היום מרכזי הקשר מצריכות בממוצע גלון בנזין לכל 12 ק"מ.
6. במפקדות ובמטכל נמצאים כלי רכב לצרכי העברת דואר בעל דחיפות ודואר רגיל ליהודות הכפופות למפקדה. כלי רכב אלה אינם שייכים למרכזי הקשר.

2. אלחוט. - קשר אלחוט מורס הוקם בין המרכזים מס' 6, 7, 11, 12, 5, 4, 3, 1 - למרכז 8 (מטכל).
2. רשת אלחוט זאת היא מסורבלת מדי לצרכי מרכזי הקשר. החלפת מכשירי האלחוט בשלפרינטרים קווים עם מרכזיה נמצאת בספול.

./.

3.

3. טלפרינטרים. -

1. קשר טלפרינטרים קיים ממרכז קשר חל-אביב למטכל, וממטכל למרכזים 1,4,6.
2. התנגשות אנדרטיס בין צרכי בטחון וצרכי מרכזי הקשר אינם מאפשרים עדין את נצול התועלת המקסימלית שמכשירים אלו מסוגלים לחת לרשת מרכזי הקשר.

4. כח אדם. -

1. כח האדם העומד ברגע לרשותם של מרכזי הקשר מספיק לצרכים הנוכחיים של המרכזים.
2. הכנסת אנשים חדשים לעבודת מרכזי הקשר הוא דבר הכרוני לאור השחרורים העלולים לחול בחודש ינואר.

5. קצינים. -

1. על מרכזי הקשר מס' 12, 10, 8, 7, 5, 1 ממונים קצינים בדרגת סגן הממלאים את תפקידיהם במסירות.
2. מרכזי הקשר מס' 5,9 הם נחשבים כמרכזים קטנים ואין הליך העבודה בהם מאריך ממונים בדרגת קצינים. גראה כרצוי להחליפם בסמלים.

1. משטר ונוהג. -

1. היילי מרכזי הקשר לא הגיעו עדין למשטר ונוהג הרצוי והנהוג בצבא.
2. נעשה טפול יסודי על מנת להחדיר את משטר ונוהג המקובל לרשת מרכזי הקשר.

2. משטר למכונות דואר. -

1. לאחר התלבטויות רבות בדבר לזוי מזוין למכונות הדואר הגענו לסדור של משטר סדיר למכונות הנ"ל.
2. סדור זה מקנה אופי צבאי יותר להובלת הדואר ומוסיף בטחון להעברתו.

ה. הצעות לשיפורי רשת מרכזי הקשר: -

1. הקצאת דואר למרכזים על ידי מרכזי הקשר.
 1. כדי לשלוט על תנועת הדואר משעה יציאתו מאת השולח עד למסירתו לכתובת יש להסדיר את העברת הדואר למנויים על ידי מרכזי הקשר.
 2. לשם כך יהיה צורך להקים משרד קשר נייד לידי כל מרכז קשר.
 3. משרד קשר נייד שיהיה מצויד בכל סדרי משרד הדרושים יקבל את הדואר מבו"ק כמרכז הקשר טאליו הוא שייך, ויעבירו למנויים שיובטלו לקבל ולמשרד את הדואר ליד המכונות.
 4. סדור זה יפלה במידה ניכרת את ערך מרכזי הקשר ויטפר את עיטת תנועת הדואר.

5. לאחר שברשות המפקדות והמסכל נמצאים כלי רכב והם במילא מובילים את הדואר למנויים, יהיה צורך לצייד את המרכזים הבאים בס"ה של 10 כלי רכב מתאימים.

מרכז קשר	1	-	2	מכוניות.
"	5	-	1	מכוניות.
"	7	-	1	"
"	9	-	1	"
"	10	-	3	מכוניות.
"	12	-	2	"

ס"ה 10 מכוניות.

6. אין טפק שסדור זה הוא חסכוני יותר ויעיל יותר מאשר הופעה כל מאות המנויים, במאות המכוניות ובזמנים בלתי קבועים למסירת וקבלת הדואר במרכזי הקשר.

2. דואר זמני - מציע שתוף פעולה בין הדואר הצבאי ורשת מרכזי הקשר על פי העקרונות שהעברתי אליכם במכתבי מ/132/2 מ-5.10.49.

3. שמוש המנויים בהעכויות מברקיים -

1. מציע לא להגביל את המנויים באפשרויות העברת מברקים לאחר הקמת והשלמתם של הסלפרינטרים במרכזי הקשר.

4. סמל למכוניות הדואר - רצוי להגשים את הצעת הסמל למכוניות הדואר.

ט. סכום -

1. בשפורים מעטים והשגת האמצעים המתאימים לפי הפרוט הנ"ל אפשר להעלות לרמה גבוהה את רשת מרכזי הקשר שהיא מהווה למעשה את הקשר העיקרי בין יחידות הצבא בימי שלום.

(-) פ.נתן - סך
מפקד מרכזי קשר

מידת הדחיפות והסודיות של דאר רשמי צבאי, 1948

ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 5205/1949-1.

3/ סרות הדחיפות והסודיות של דאר רשמי צבאי

- נקבעה כזה הוראות למידות דחיפות והסודיות של דאר צבאי, סמכויות בעלי-הדרגות השונות לקביעה המידה וכן האחריות לבקורה הסמוש הנכון. אין הוראות אלה כוללות את הוראות-המקולה של שרות הקשר.

דחיפות:

- א. יש 4 מידות דחיפות: "רגיל", "דחוף", "מיד", "בהול".

"רגיל" הוא כל דאר ומברק אשר אינו מסומן כסוד מידה-דחיפות. כל אדם מסמך לשלוח דאר צבאי רשמי - רשאי לשלוח במידה זו.

"דחוף" הוא כל דאר ומברק המסומן במלה זו. רק קצין רשאי לקבוע מידה זו לדאר.

"מיד" הוא כל דאר ומברק המסומן במלה זו. רק קצין כדרגה מספר פלוגה או דרגה שוה או גבוהה רשאי לקבוע מידה זו לדאר. קציני טוריעין גרודיים, ומפקדי יחידה סנוחקת להלוטין רשאים כאומן יוצא מן הכלל, לקבוע מידה זו. מידה זו שסורה להומר הקשור עם מבצעים, והומר אשר מצריך פעולה מידית המסמיעה בעקבותיה על מבצעים.

"בהול" הוא כל דאר ומברק המסומן במלה זו, אך קצינים כדרגה מספר-גרוד או דרגה שוה או גבוהה רשאים לקבוע מידה זו. קציני טוריעין חטיבתיים, מפקדים של יחידות עצמאיות סנוחקת להלוטין, וקציני מסה באנטי המסכל רשאים במקרים יוצאים מן הכלל לקבוע מידה זו. מידה זו שסורה להומר אשר עשוי ע"י השאיתו להשמיע על מהלך מבצע, על שעה הקרב או סגן עם תאויב; ולהזקקה עזרת.

- ב. בשעה קביעה הדחיפות למברק או סכה, יחתום הקצין הקובע ליד מילת הקביעה ויציינ את המקור או דרגתו. סמלי סרדי הקשר היבים לברוק אם דרגה הקצין מספקת לקביעה מידה הדחיפות, ובמקרה שאין זה כך, עליהם לתעיר על כך לשלוח ולבקשו שיקבל החימה מקצין מהאים.

במקרה שקצין קובע מידה-דחיפות אשר אין בסמכותו לקבוע, רשאי סמל סרדי הקשר להגיש דו"ח על כך לקצין הקשר הסמונה עליו, וקצין הקשר יעביר תלונה למפקד הסמונה על הקצין העביר.

- ג. כהכרת הן משני סוגים; לפעולה ולידיעה בלבד. דרגה הדחיפות יכולה להיות שונה לגבי הכתבות סרבים שונים, ויש לציין זאת במכהב או במברק ולנהרג בהתאם.

- 2 -

- ד. יש להשהול ככל הנקרים להשהטש כמירת דתיפוח נטוכה נכל תאפטר; דבר סיכול ללכת "דחורף" אין לשלות "סירי" וכר'.
- ה. דרגת דתיפוח שנהנה למכר או לטכאט קיכעה רק את מהירוח העברה אוחו המכהב, ולא את מירת הפעולת של המקבל או מהירוח החשובה.
- ו. דאר כמירוח "דחורף", "סירי" ו"כהרל" יש לשלות ע"י שליח למשרד-הקשר ואסור לחכות עד שיכואו מסשר הקשר עקב דאר אחר ואז לנצל את ההזדמנות.

3. סודיות:

א. יש 4 מידות סודיות: "סרגבל"

"סמור"

"סודי"

"סודי ביותר"

"סרגבל" - חומר אשר מותר לכרוא ליריעה כל אנשי הצבא, אך לאנשי צבא כלכד. כל חומר צבאי שאינו מסומן אחרת, הרי הוא סרגבל. חומר זה יש לשדר כתיקים במקום שאינו פתוח במני אזרחים.

"סמור" - חומר אשר אינו מכורן ליריעה כל הדרגות, רק פקיד ראשי טרגת סמל ומעלה רשאי לראות חומר זה ולספל כר, ומפקד היחידה יקבע מי יתייב ורשאי לראות את החומר. יש לשמרו כתיקים במקום שאינו פתוח במני דרגות אחרות.

"סודי" - רק קצין של היחידה - לא קצין נספה - רשאי לראות את החומר ולספל כר. מפקד היחידה יקבע איזה קצינים רשאים ותייביב לראות את החומר. אם יש צורך להכיא את חוכן החומר או חלק מסנו ליריעה דרגות אחרות, יעשה זאת קצין סבלי להראות את החומר עצמו למקונינים. יש לשמור את החומר במקום שאינו פתוח במני אף איש חוץ ממפקד היחידה ומשרדו.

"סודי ביותר" - רק מפקד היחידה כאופן אישי רשאי לראות את החומר ולספל כר. אם הוא רוצה או צריך לסטור את חוכן החומר, או חלק מסנו, לדרגה נמוכה יותר, יעשה זאת סבלי להראות את החומר. יש לשמור חלק זה במקום שרק המפקד יכול להגיע אליו. במקרים מיוחדים אפשר לציין "סודי ביותר" לידי המפקד אישית.

ב. מפקדי היחידות וקציני הבטחון (במקום שיש) יהיו אחראים לסודי ספירה החומר לפי ההוראות הנ"ל.

מסודי הקשר ינהגו ככל חומר פרט ל"סרגבל" כממכהבים רשומים: - המכתב צריך להירוח מסומן בפסים כחולים, ויש למסור אוחו מיד ליד או ורק נגד התיסה כדורה. חומר "סודי" ו"סודי ביותר" יהיה, נוסף לנ"ל, גם תחום ע"י שעה, וליו כל התיסה מקבל כציבורה הקשר בזמן העברה החומר יצוינו סמו ותפקידו של התחום. דאר "סודי ביותר" לידי המפקד אישית, יש לשלות ע"י שליח מיוחד אשר ימצא את המפקד, יזהה אוחו ויקבל ממנו קבלת רשמית.

ג. אף אדם אינו רשאי לקרוא בתוקף תפקידו או קשריו עם המטה חומר שאינו מכורן אליו. רק המהכל והמקבל רשאים לקבוע למי מותר לקרוא את החומר. מסירת ידירות למקורות צבאיים שאין להם סמכות לענין, דינו כדין מסירת ידירות לאזרחים, וזו עברה חסורה על חוקי המשטעה הצבאית.

יל/

דואר צבאי עברי, 1948

ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון 1301-721/1972.

מדינת ישראל

הממשלה הומנית-משרד התחבורה

מחלקת הדואר הטלגרפי והטלפוני - לשנת המ.הל הכללי

סודי

חרוז מס' 10.

הנדון :- דאר צבאי עברי.

- מודיעים בזה על הפעלת הדאר הצבאי העברי במדינת ישראל.
- השרות הוא בינתיים למכתבים רגילים בלבד.
 - מכתבים מחילים לאזרחים הנם חפשים משלום דמי דאר. מכתבים אלה יהיו מוחתמים בחותמת צבאית ובראש הכתובת יהיה רשום "בשרות פעיל" מכתבים מאזרחים לחילים חייבים בבולי דאר לפי התעריף הרגיל. כל מכתב המיועד לכחות הבטחון בארץ יש להעבירו לדאר הצבאי.
 - הדאר הצבאי העברי מחולק לשני בסיסים בדלקמן :-
בסיס א' - בתל אביב, רח' הירקון צריף ע"י הבית האדום.
בסיס ב' - באיפה, רח' מרכס 24.
 - לבסיסים אלה כפרטים משרדי הדאר הצבאיים הנזכרים מטה:-

בסיס א'	בסיס ב'
משרד הדאר הצבאי מס' 3 - תל אביב	משרד הדאר הצבאי מס' 4-חיפה
" " " " 5 - ירושלים	" " " " 6-ראש פינה
" " " " 8 - רחובות	" " " " 7-עפולה.
" " " " 9 - נתניה	
" " " " 10 - ניר עם	
 - הבסיס יחליף שקי דאר עם משרדי הדאר הראשיים בתל אביב וחיתה במכונות של הדאר האזרחי, פעמיים ביום בשעות שיקבעו על ידי קציני הבסיסים בהתייעצות עם מנהלי הדאר הראשיים.
 - הובלת השקים בגושבות יעשה על ידי אנשי הדאר הצבאי.
 - שקי הדאר מהבסיסים למשרדי הדאר הראשיים יכילו מכתבים לאזרחים וכן שקים סגורים למשרדי הדאר הצבאיים הטונים. המכתבים לאזרחים יסרו לבעלי הכתובת בדרך הרגילה. השקים הסגורים צריכים להשלח לתעודתם לפי הרשימה במספר 5 לעיל.
 - המשלוחים צריכים להעשות בצורה הרגילה דהיינו עם תעודות משלוח, רטום פרטי השקים הסגורים וכו' וכו'.
 - מנהלי הדאר יהיו בקשרים תמידיים עם קציני הדאר הצבאיים לשם הגשת כל העזרה האפשרית ולשתוף פעולה מלא ביניהם.
 - חורך זה הוא סודי ואין לפרסמו.
 - הפקידים נתבעים לשמור על הוראות אלה ולהקפיד על דיוקנות השרות.
 - מנהל שרותי הדאר הצבאי מקוה להפעיל את שרות דאר רשום בפנים הארץ בימים הקרובים.

מנהל הדאר הכללי

תל אביב- 28 במאי, 1948.

פקודות מסכ"ל בנושאי דואר

בל"ז"ס

3.0201
פקודות מסכ"ל, 10 באוק' 2001
(בעבר פ"מ 60.0101)

פרק שנה 2

הדואר בצבא

3.0201 שירותי הדואר בצבא

כללי

1. בסעיף 16 להפ"ע 2.0201 - "המטה המקצועי במטה הכללי" נקבעו התחומים עליהם מופקד קצין קשר, אלקטרוניקה ומחשבים ראשי (להלן - קשר"ר). בנוסף, בסעיף 16, סעיף משנה י"א נאמר: "קשר"ר נושא באחריות להפעלת מערכת הדואר בצבא"ל באמצעות יחידת קצין הדואר של הצבא".
2. פקודה זו מפרטת את עיקרי ההגדרות בנושא את אחריותם של הגורמים הנותנים שירותי דואר ושל המשתמשים בשירותים אלה לטיפול בדואר הצבאי לטובת עיקרי הנחיות בנושא, ומסמיכה את קצין הדואר של הצבא (להלן - קצין הדואר) לפרסם הנחיות משלימות בנושא.

הגדרות

3. "דואר אזרחי" - כל דבר דואר הנשלח מצב"ל ולצה"ל, באמצעות רשות הדואר.
4. "דואר מקמ"רי" - כל דבר דואר המועבר באמצעות המקמ"ר.
5. "דואר אלקטרוני" - בפקודה זו, מברק המועב באמצעות מערכת "אורות הבמה".
6. "מברק" - מסמך הנשלח באמצעות מערכת מוכנת או על ידי רץ.
7. "משרד קשר" (להלן - מק"ש) - משרד שפקדו דיו רישום, הכוונה ופיקוח על תעבורת קשר ביחידות עד רמת העוצבה (ועד בכלל), למעט חריגים שייקבעו בפקודות הארגון.
8. "משרד קשר מרחבי" (להלן - מקמ"ר) - משרד שתפקידו רישום, הכוונה, פיקוח והעברת תעבורת דואר צבאי לייעודו המקמ"רי מצוי במרחבים פיקודיים, זרועיים או אחרים כפי שייקבע בפקודות הארגון.
9. "רשות מוסמכת" - לצורך פקודה זו - גורמים הרשאים להורות על הקמת יחידה, ביטולה, שינוי שמה, שינוי כפיפות או שינוי מיקום של יחידה. גורמים אלו הם: אג"ת-מחלקת התקינה, זרוע האוויר-מחלקת התכנון והארגון, זרוע היס-מחלקת התכנון והארגון (אכ"א-חטיבת התכנון ומנהל כוח האדם רשאית לפרסם סימולים לצורך ניהול ושליטה בכוח אדם. סימולים אלו לא יפורסמו בספר הכתובות הצה"לי, אלא יקושרו לכתובות קיימות שפורסמו על ידי הרשות המוסמכת).
10. "קצין קשר מרחבי" - קצין קשר פיקודי בפקודת מרחבי, קצין קשר זרועי בזרוע האוויר או בזרוע הים, קצין קשר מז"י וקציני קשר נוספים, כפי שייקבע בפקודות הצבא.

סמכויות ואחריות

11. בכל יחידה ימונה אחראי דואר יחידתי. אחראי הדואר ימונה על ידי מפקד היחידה או על ידי קצין מטה שדרגתו סא"ל, לפחות.
12. אחראי הדואר ביחידה אחראי לאלה:
 - א. תפקודה התקין של מערכת הדואר ביחידתו.
 - ב. השמעת פקודות הצבא, לרבות פקודות זמסכ"ל וההנחיות המשלימות הנוגעות לתחום הדואר האזרחי והדואר המקמ"רי (הוראות קצין הדואר).
 - ג. החזקת מלאי של ספטים הקשורים למשימת דואר ולקבלתו ועותק מעודכן מההוראות האמורות בסעיף משנה ב לעיל.
 13. ככלל, על כל חייל המספל בהעברת דברי דואר, להעביר את דברי הדואר ליעדם בהתאם לסוג דבר הדואר, במהירות האפשרית ועל-פי הוראות פקודתו זו.

נהלים בסיסיים

בל"ז"ס

חור מס' 115 א - 7

בלו"ם

3.0201
פקודות מסכ"ל, 10 באוק' 2001
(בעבר פ"ח 60.0101)

14. נוהל דיווח איכון יחידה בעת הקמה, ביסול ושינוי מיקום בנוגע לסדרי הדואר, יהיה כמפורט להלן:
- א. הקמת יחידה - עם הקמת יחידה, יודעו מפקד היחידה או המפקדה הממונה על היחידה המוקמת, לקצין הדואר על מיקומה של היחידה, ויציינו את התאריך ממנו ואילך ברצונם לקבל ולמסור דואר אזרחי, דואר מקמ"רי ומברקיו. ההודעה תועבר בכתב, שבעה ימים, לפחות, לפני מועד ההקמה המצויין בצו ההקמה (בשעת חירום תועבר ההודעה במועד המוקדם האפשרי).
 - ב. ביסול יחידה - עם ביסול יחידה, יודיעו מפקד היחידה שבוטלה או המפקדה הממונה על היחידה המבוטלת, לקצין הדואר, את המועד בו תפסיק היחידה לפעול, כדי שתנוק מסדרי הדואר האזרחי והמקמ"רי.
 - ג. שינוי מיקום יחידה - עם שינוי מיקום יחידה, לרבות פיצולה ליחידות משנה, באופן זמני או באופן קבוע, יודיע מפקד היחידה על השינוי, בכתב, לקצין הדואר, 48 שעות לפני מעבר היחידה.
15. דברי דואר שיישלחו בניגוד להוראות (כגון ליקוי ברישום המען), יוחזרו ליחידה או למקמ"ד השולח, ונגד האחראים למשלוח יינקטו אמצעים זשמעתיים. במקרה שדבר הדואר נשלח באופן המהווה גם עבירת ביטחון מידע, יש להעביר דיווח על כך גם לקצין ביטחון המידע הפיקודי, לקצין ביטחון המידע הזרועי או לקצין ביטחון המידע המרחבי, לפי העניין.
16. הוראות קשר"ד בנושא הדואר (להלן - הוראת קצין הדואר) אשר הינן הוראה כללית אחרת על-פי הפ"ע 1,0105, וכן חוזרי קצין הדואר המפורסמים מעת לעת על ידי קצין הדואר מטעם קשר"ד, מהווים השלמה ופירוט לפקודה זו ולכלל יתר הפקודות בפ"ק משנה 01 - "קשר" שבפרק 60 לפקודות המסכ"ל.

סוגי תעבורת הדואר

17. קיימים ארבעה סוגי תעבורת דואר (להלן תעבורה), הן לצורך דואר מקמ"רי והן לצורך דואר אזרחי, כמפורט להלן:
- א. מכתבים רגילים (לא רשומים).
 - ב. מכתבים רשומים.
 - ג. דברי דפוס וחבילות.
 - ד. מברקים.

ביקורת והדרכה

18. קצין הדואר או מי שהוסמך לכך על ידו, יליימו ביקורות מקצועיות, בתיאום מראש או במפתיע, בכל הגופים המספלים בדואר, לרבות מברקיות, יחידות או מפקדות, כדי לוודא ביצוע תקין של פקודות המסכ"ל הנוגעות והוראותיו המקצועיות המחייבות, וכדי להדריך ולסייע לאחראים לדואר ביחידות בנושאי דואר ומברקה.
19. המבקר יפגש, במידת האפשר, עם קצין הקשר המרחבי או עם המפקד האחראי על המתקן הרלוונטי, לפני תחילת הביקורת ולאחר סיומה. המבקר יפרט את ממצאי הביקורת בדוח כתוב.
20. קצין הדואר יעביר את דוח הביקורת לגורמין האלה:
- א. מפקד היחידה המבוקרת ומפקדתה הממונה.
 - ב. אכ"א-חטיבת הפרט.
 - ג. קצין מטה במקשר"ד שייקבע על ידי קשר"ד.
 - ד. גורמים נוספים, על-פי העניין.
21. היחידה המבוקרת תידרש לדווח על תיקון היקויים תוך 14 ימים ממועד שליחת הדוח.

בלו"ם

בלו"ם

3.0201
פקודות מסכיל, 10 באוק' 2001
(בשכר פ"מ 60.0101)

22. קצין הדואר יקיים, בנוסף לביקורות ולפעילי יות ההדרכה המשולבות בהן, גם השתלמויות ותרגילי דואר לעוסקים בתחום הדואר בכדי להסמיע את הנחיות בנושא.

הנחיות ביטחון

23. חובתו של אחראי הדואר לבחון את כל זכרי הדואר שמגיעים ליחידתו מבית הדואר, מחשש שמדובר במעטפות נפץ, תוך נקיטת אמצעי הזהירות הנדרשים. במקרה של דבר דואר המעורר חשד (כגון: מעטפה קשיחה, סימני לוואי), אסור לפתוח את דבר הדואר, יש להניחו במקום סגור ובטוח, לדווח למפקד הישיר או לגורם מוסמך ולפעול בהתאם לאמור בהוראות קצין הדואר.

24. אין לכלול בחבילות הנשלחות באמצעות "רשות הדואר" או באמצעות רשת המקומיים נשק, תחמושת, חומרי נפץ, חומרים מתלקחים או מסוננים או כל דבר אחר היכול לסכן אדם או לגרום נזק לדברי דואר אחרים.

בלו"ם

בלמ"ס

3.0202
 תקנות מס' 10 באוק' 2001
 (בעבר פ"מ 60.0102)

3.0202 משרדי קשר מרחביים

כללי

1. הפקדה קובעת את עקרונות הפעילות של יחידות צה"ל בכל הקשור לפעולתן בתחום קשר הזואר המרחבי.
2. משרדי קשר מרחביים (להלן - מקמ"ר) יספקו שירותי דואר ומברקה ליחידות, כפי שייקבעו על ידי הרשות המוסמכת, ולכתובות נוספות שייקבעו על ידי קצין הדואר. קצין הדואר יחזיק רשימה מעודכנת של הכתובות ויפיצה למקמ"רים וליחידות אחרות על-פי קביעתו.
3. מקמ"ר יפעל במסכ"ל, במקדות הפיקודים המרחביים, בזרוע האוויר, בזרוע היס, במז"י ובמפקדות נוספות, כפי שייקבע בפקודות הארגון.

אחריות

4. קצין הדואר אחראי, מטעם קשר"ר, לנושאים המפורטים להלן:
 - א. קביעת המקמ"ר אליו יקושר כל גורם לצורך קבלת שירותי דואר ו/או שירותי מברקה.
 - ב. פרסום ועדכון שוטר של רשימת הכתובות הצבאית.
 - ג. אישור המסלולים ולוחות הזמנים של כל מסוב דואר שמקיים מקמ"ר לצורך חלוקת דואר ומברקים למנויין.
 - ד. קביעת נוהלי עבודה במקמ"רים, במשרדי הקשר הפועלים מטעמם ובמתקנים אחרים, המשמשים לקבלת תעבורת דואר ולמסירתה, לפיקוח מקצועי עליהם, להדרכתם ולביצוע ביקורות מקצועיות בהם.
5. קציני הקשר המרחביים ינחו את פעולת המקמ"רים ותחנות הקצה שבתחומם, לפי הנחיותיו המקצועיות של קצין הדואר.
6. גודד קשר מסכ"ל נושא באחריות מסכ"לית לביצוע מסובי דואר ארציים.
7. אחריות אבטחתם של מסובי דואר ארציים ו/או פנימיים חלה על הפיקוד המרחבי ממנו יצא המסוב לדרכו. האבטחה תבוצע על ידי חיילי גודד הקשר הפיקודי.
8. האחריות למשיכת מברקים מהמקמ"ר והאחריות להעברת מברקים למקמ"ר יחולו על היחידות הנוגעות לעניין. קצין הקשר המרחבי, בתיאום עם קצין הדואר, יפרסם הנחיות משלימות, לפי העניין.
9. אחראי הדואר היחידתי אחראי לשלמותה ולבטיחותה של התעבורה שנשלחת מיחידתו עד למועד מסירתה לחיילי מסוב הדואר או למקמ"ר, וכן לשלמותה ולבטיחותה של התעבורה המתקבלת ביחידה החל ממועד קבלתה מהמקמ"ר או ממסוב הדואר.

תעבורת הדואר - פירוט

10. מכתבים או דברי דפוס וחבילות שיוגדרו כ"דואר רשום" הם אלה:
 - א. תעבורת דואר שסוגו הביטחוני מוגדר כ"שמור", לפחות.
 - ב. מכתבים להם צורפו מסמכים בעלי ערך, כגון: כרטיס אישי לחייל, פנקס חוגר וכתב אישום.
 - ג. מכתבים בהם דף המכתב עצמו הוא בעל ערך, לדוגמה - הודאת ביצוע משפטית.
 - ד. מעטפות דיווח יומיות למקש"ר.
11. פירוט, בנוסף לאמור בסעיף 10 לעיל, לגבי הגדרת התעבורה ודרך הכנתה למשלוח (כגון: מידת, משקל ודרך אריזת חבילה) יפורטו בהוראות קצין הדואר. הוכנה תעבורת דואר שלא לפי הנחיות האמורות - רשאי קצין הדואר שלא לספל בתעבורה האמורה ולהחזירה ליחידה.
12. תעבורת דואר המועברת באמצעות רשת המקמ"ר תוכן לפי הנחיות קצין הדואר, כאמור בסעיף 11 לעיל, ובהתאם למפורט להלן:

בלמ"ס

בלמים

3.0202
פקודות מסכ"ל, 10 באוק' 2001
(בעבר פ"ט 0102)

- א. היחידה הנמנעת רשומה בספר הכתובות.
- ב. הכתובת תכיל את שמה הרשמי של היחידה ואת מספרה, תוך ציון בעל התפקיד הנמנע באותה יחידה.
- ג. התעבורה תהיה מורכבת ממסמכים צבאיים בלבד (לא חפצים, לא דברי דואר פרטיים וכד').
- ד. דואר מקמ"ר לא יכיל חומר דליק, נוזלי או נפיץ.
13. נמסר למקמ"ר דבר דואר שלא ניתן להעבירו לתעודתו מסיבה כלשהי (לדוגמה - עקב שיבוש בכתבת הנמען), יוחזר דבר הדואר לשולח, בצירוף מכתב הסבר.
14. אם לא ניתן להחזיר מכתב לשולח, כאמור בסעיף 13 לעיל, רשאי מפקד המקמ"ר, בנסיבות שיפורטו בהנחיות קצין הדואר, לפתוח דבר הדואר, אם יש בכך כדי לסייע ביהוי השולח.

תעבורה בין המקמ"רים

15. אין לעכב רכב המבצע מסוב דואר, זאת למעט ביקורת שגרתית של מסמכי הנהג מטעם המשטרה הצבאית שתיעשה במהירות האפשרית. מטעם המשטרה הצבאית, רק קצין המשטרה הצבאית רשאי לערוך חיפוש ברכב המסוב. עיכוב מעבר לזמן הקצוב שנקבע על ידי קצין הדואר לצורך נסיעה בין מקמ"ר למקמ"ר או לצורך שהייה במקמ"ר, על מנת למסור ולקבל תעבורת דואר, מחייב אישור של קצין הדואר או של מפקד תורן מקשרי, לפי העניין.
16. לגבי ביצוע מסובי דואר יחולו הכללים המפורטים להלן:
 - א. למסוב הדואר חייב להתלוות חייל מלווה דואר בעל סוג ביטחון מתאים.
 - ב. אין להסיע שום חייל או אזרח ברכב המבצע מסוב דואר, מלבד המלווים המקצועיים הנדרשים לביצוע המסוב. רכב, כאמור, ישא על חזיתו, במקום הנראה לעין, שלט שיצוין עליו "קשר - אין הסעה".
 - ג. אם רכב המסוב עבר על תקנות התעבורה או היה מעורב בתאונה (למעט תאונה עם נפגעים או מצב שאינו מאפשר את המשך הנסיעה) - תרשום המשטרה הצבאית את פרטי הנהג ותאפשר לו להמשיך בנסיעה ללא דיחוי. במקרה בו הנהג או הרכב אינם כשירים לנסיעה, תדווח על כך המשטרה הצבאית למקמ"ר הקרוב, שיאג להעביר אליו את הדואר במהירות האפשרית.
17. דברי הדואר יועברו בין המקמ"רים בשקי דואר מיוחדים, שייסגרו באמצעות חותם מיוחד, כמפורט בפ"ט 21.0101.

תעבורה בין המקמ"ר ליחידה

18. לוח המסובים הארצי וזמני חלוקת הדואר למענם יבטיחו כי כל הדואר שייאסף או שיימסר למקמ"ר במשך היום, יגיע ליעודו בתוך יומיים, לכל היותר (לא כולל שבתות וחגים), בהתאם לסוג היחידה ולמיקומה.
19. ככלל, יחידות החונות באותו מחנה או בסיס שבהם מצוי המקמ"ר או בסמוך לו, ישגרו נציג למקמ"ר לצורך מסירת דואר וקבלתו. יחידות אחרות יפקדו על ידי מסובי דואר קבועים שיקיים המקמ"ר או באמצעות יחידה סמוכה, והכל על-פי הנחיית קצין הקשר המרחבי.
20. על אף האמור בסעיף 19 לעיל, רשאים קצין הקשר המרחבי או מי שהוסמך לכך על ידו, כמקרה חריג, להורות ליחידות למסור ולמשוך תעבורה (דואר ומברקים) באמצעהן ומן המקום שייקבע להן.
21. מקמ"רים ימסרו דואר לנציג היחידה רק לאחר שייציג אישור קבלה ומסירת דואר, ויזדהה על ידי תעודה מתאימה.

שמירת גזים ומעקב

22. מקמ"רים, מק"שים ויחידות הצבא ישמרו את העתקי המסמכים הקשורים לטיפול בדואר למשך שלושה חודשים, בנוסף לחודש השוטף. לאחר מכן, יושמדו המסמכים.

בלמים

בלמים

3.0202
 פקודות מס' 10, באוק 2001
 (בגבר 9" 90.0102)

23. מכתב רשום מחייב את היחידות השולחות, את היחידות המקבלות, את המקמרים ואת המקשישים לנהל מעקב, בכתב, לגביהם, כמפורט בהוראות קצין הדואר.

חקירות ותלונות

24. בירורים בדבר העברת דברי דואר ומברקים יופנו, בכתב, למקמיר שאליו הובאו למשלוח, בציון כל הפרטים היכולים לשמש לזיהוי המבוקש.

25. תלונות בדבר איחורים או אובדן דברי דואר יופנו לקצין הקשר המרחבי, והעתקן - לקצין הדואר. לתלונה, כאמור, יצורפו כל הפרטים היכולים לשמש לזיהוי דבר הדואר.

26. בירורים ותלונות, כאמור, יוגשו בהקדם האפשרי ולא יאוחר משלושה חודשים ממועד מסירת המכתב למקמיר.

דואר ומברקים לחוץ לארץ - משלוח וקבלה

27. גורמי צה"ל המתכבים עם גורמים צבאיים או גורמי מערכת הביטחון בחוץ לארץ בתוקף תפקידם, יעבירו את דברי הדואר, באמצעות המקמרים, או ימסרו אותם ישירות למשרד הדואר במשרד הביטחון, זאת בהתאם לסוג הדואר, כמפורט בהוראות קצין הדואר.

28. משלוח כל דבר דואר לחוץ לארץ מחייב חתימת קצין שדרגתו סא"ל, לפחות. הקצין יאשר בחתימתו כי המשלוח לחוץ לארץ תקין בהיבט ביטחוני ובהיבט בטיחותי.

29. אופני הרישום, האריזה, המשלוח, דרישות הבטיחות, ביטחון המידע ודרישות ביטחון ייחודיות בנוגע לתעבורת דואר לחוץ לארץ, הם כמפורט בהוראות קצין הדואר.

דואר מקמירי במירום

30. ככלל, לא יהיה שינוי בעקרונות הפעילות של הדואר המקמירי בין שעת רגיעה לשעת חירום. עם זאת, ייתכן שיפתחו מקמירים נוספים על-פי הצורך.

בלמים

בלז"ם

3.0203
פקודות מסכ"ל, 10 אוקי 2001
(בנובר פ"ח 60.0103)

3.0203 דואר צבאי

כללי

1. שירותי הדואר הצבאי (להלן - ד"צ), ניתנים לצורך העברת דברי דואר בין חיילים לבין חיילים, בין חיילים לבין אזרחים ובין יחידות צה"ל לאזרחים באמצעות רשות הדואר.
2. במסגרת שירותי הד"צ מועברת תעבורת דואר, כהגדרתה בפ"מ 60.0101, מהמוען לנמען. קיימים שני סוגי דברי דואר:
 - א. "פרטיים" - תעבורת דואר הנשלחת או הנתקבלת על ידי חיילים והמכילה חומר פרטי.
 - ב. "רשמיים" - כאמור בסעיף 42 להלן, השלחים והמתקבלים על ידי יחידות צה"ל והמכילים חומר רשמי.
3. מטרת הפקודה להגדיר את שירותי הדואר הצבאי, לקבוע את האחראים למתן שירותים אלה ולהגדיר נהלים כלליים בדבר תפקוד מערכת הדואר בצה"ל.

תחומי אחריות

4. שירותי הדואר הצבאי, המפורטים בסעיף 1 לעיל, מצה"ל למגזר האזרחי ולהיפך, ניתנים על ידי קשר"ר, מסעמו פועל קצין הדואר, ומבוצעים באמצעות "רשות הדואר" האזרחית.
5. קצין הדואר, בתיאום עם "רשות הדואר", א זראי בצה"ל לקביעת סדרי דואר ונהלים בנושא עבור יחידות צה"ל.
6. קצין הדואר, כפועל יוצא מהאחריות שניתנה לו, רשאי לפנות ישירות למוסדות "רשות הדואר", בעניינים של סדרי דואר, לרבות קישור יחידות לדואר נע ותלונות וחקירות בנושא דואר אזרחי.
7. יחידות צה"ל רשאיות לפעול מול "רשות הדואר" לצורכי משיכת דברי דואר ומסירתם בלבד. יתר הנושאים יטופלו מול קצין הדואר.
8. האחריות לדבר דואר מוטלת על:
 - א. "רשות הדואר" - מרגע קבלת דבר דואר למשלוח מנציג היחידה השולחת או עד לרגע מסירת דבר הדואר לנציג היחידה המקבלת דואר המיועד לה או לחייליה.
 - ב. יחידות צה"ל - אחראיות לדבר הדואר נרגע קבלתו מ"רשות הדואר" ועד למסירת דבר הדואר לנמענים.

נוהל סדרי דואר צבאי בעת הקמת יחידה, ביטולה ושינוי מיקומה

9. קצין הדואר יקבע לכל יחידה מספר ד"צ, ויוסדר לה חותמת ד"צ משולשת ואישורים לקבלת דואר ומסירתו. כמו כן, יודיע ליחידה לאיזה בית דואר אזרחי תקושר לצורכי משיכת דואר אזרחי ומסירתו.
10. במקרה של ביטול יחידה, תוחזר לקצין הדואר חותמת הד"צ שברשות היחידה ואישורי מסירת הדואר וקבלתו, וזאת לא יאוחר מיום אחד לפני תאריך ביטול היחידה. במקרה של אובדן החותמת יש לפעול על-פי האמור בסעיף 16 להלן.

בלז"ם

בלו"ס

3.0203
פקודות מסכ"ל, 10 אוק' 2001
(בעבר פ"מ 60.0103)

כתובות

11. יש להקפיד על רישום כתובות מלאות במכתו ים:
 - א. על דברי דואר הנשלחים ליחידות צה"ל, יירשם מספר הד"צ של יחידת הנמען, וכן פרטיו המלאים של הנמען.
 - ב. על דברי דואר המשוגרים על ידי חיילים יצוינו פרטי השולח האישיים הצבאיים ומספר הדואר הצבאי של היחידה.
12. אין לציין את השם הרשמי של היחידה על דברי דואר אזרחיים, למעט במקרים המפורטים בפ"מ 21.0103.
13. אין לציין את מקום הימצאות היחידה, למעט במקרים בהם פרט זה נכלל בשמה הרשמי של היחידה (כגון: לשכת גיוס תל השומר ופנימייה צבאית חיפה).

חותמת דואר צבאי

14. חותמת ד"צ משולשת מהווה תחליף לבולי ד או בתוך הארץ ודינה כדיון חומר צבאי שסוגו "שמור", לפחות. יש להשתמש בה לצורכי תפקיד בלבד, אין להכניס שום שינוי בחותמת זו, אין להכין חותמת כדוגמתה, אין להוציאה מחוץ לתחומי היחידה וכנאיינה בשימוש - תימצא במקום נעול ובטוח.
15. במקרה של התבלות חותמת ד"צ, יש לפנות לקצין הדואר ולבקש תיקונה או החלפתה.
16. במקרה של אובדן חותמת ד"צ:
 - א. תימסר הודעה בכתב על האובדן לקצין ו דואר.
 - ב. ימונה קצין בדק או ועדת חקירה, לפי ו עניין, לבדיקת נסיבות האובדן. הרשות הממנה תעביר את תיק החקירה, מיד לאחר שהושלם, אל קצין הדואר. עותקים מתוצאות החקירה יועברו לגורמים נוספים, בהתאם להנחיות המחייבות קצין בדק או ועדת חקירה.
 - ג. לאחר החלטת קצין הדואר, אם לאשר המשך שימוש במספר הד"צ הקיים או אם להחליפו באחר, תועבר ליחידה חותמת ד"צ חדשה בהתאם.
17. הטבעת חותמת ד"צ על מכתבי חיילים, מכוני אזרחים עובדי צה"ל ודואר רשמי הנשלחים בתוך הארץ, פוטר מתשלום דמי הדואר. אין להטביע חותמת זו על מכתבים הנשלחים על ידי אזרחים או מטעמם.
18. יש להטביע על כל דברי הדואר חותמת ד"צ משולשת באופן ברור. הטבעה משובשת תקשה על החזרת דבר הדואר ליחידה בעת הצורך.
19. בעת הוצאת צווי קריאה ממוכנים, על קצין הקישור למילואים להקפיד כי כל פרטיו האישיים מופיעים בצורה ברורה ומספר הד"צ של יחידתו מופיע באופן מלא וברור.
20. במקרה של צורך להחתיים אישורים שונים וחותמת בה מצוין מספר הדואר הצבאי, כגון אישורי חופשה, כרטיסי עבודה או טופסי 3010, יש להעתיק חותמת מלבנית אותה ניתן להזמין באפסנאות היחידה.

בלו"ס

בלו"ט

3.0203
פקודות מסכ"ל, 10 אוק' 2001
(בעבר פ"מ 60.0103)

אחראי לדואר ביחידה

21. עיקרי תפקידיו של האחראי לדואר ביחידה, וכל הקשור לד"צ, הם אלה:
- א. איסוף הדואר הנשלח על ידי היחידה, הונתו למשלוח ומסירתו למשלוח בבית הדואר האזורי.
 - ב. קבלת דואר המיועד ליחידה בבית הדואר האזורי וחלוקתו ביחידה.
 - ג. טיפול בדברי דואר שאינם ניתנים למסירה ביחידה.
 - ד. הסמעת נוהלי הדואר בקרב כלל חיילי היחידה ובקרב חיילים המתייצבים ביחידה לראשונה, ועדכוןם בנוגע למספר הדואר הצבאי ביחידה.
- פירוט מלא של תפקידי האחראי על הדואר ביחידה יפורסם בהוראות קצין הדואר.

נוהל הוצאת אישור למסירת דואר ולקבלתו

22. לכל יחידה ינופקו על ידי קצין הדואר שגישה אישורי "קבלת דואר ומסירתו", לפחות, עליהם מצוינים פרטים אישיים של חיילים שנקבעו כרשאם למסור דואר ולקבלו בבית הדואר האזורי.
23. האישור תקף לשלושה חודשים מיום הוצאתו או מיום חידושו. למפקד יחידה שמכות לחידוש האישור.
24. חייל המפסיק לשמש בתפקיד שנקבע לו, כאזור בסעיף 22 לעיל, חייב להחזיר, מיידית, את אישור "קבלת דואר ומסירתו". במקרה של אובדן האישור יועמד מחזיק האישור לדין וינופק אישור חדש.

נוהל קבלת דברי דואר בבית הדואר האזורי

25. נציג היחידה יתייצב בבית הדואר האזורי אליו היחידה מקושרת בכל יום עבודה, על מנת למסור ולמשוך דברי דואר.
26. נציג היחידה יודעה באמצעות אישור קבלת דואר ומסירתו ותעודת חייל, ויחתים את פקיד הדואר האזורי על גיליון ביקורת משיכת דואר אזורי. נציג היחידה לא ימסור לפקיד הדואר את שם יחידתו, את מקום תנייתה ואת יתר הפרטים הנוגעים לשינוי איכון היחידה.
27. נציג היחידה יבדוק שדברי הדואר ממוענים ליחידתו, וכי כמות דברי הדואר הרשומים והחבילות זהה לכמות הרשומה ברישומי סניף הדואר. בעת קבלת חבילות, יבדוק נציג היחידה גם את שלמותן. במקרה בו קיים חשש לנזק או לחוסר בתכולת החבילות, ידרוש נציג היחידה מפקיד הדואר האזורי שיוכן דוח תכולה בנוכחותו.
28. עם הבאת דברי הדואר ליחידה, ירשום האחראי לדואר ביחידה את דברי הדואר הרשומים, החבילות והמברקים. במקרה בו מכילה חבילה מזון מקולקל, יפעל בהתאם להוראות קצין הדואר. עם מסירת דברי הדואר, יאשר הנמען בכתב את קבלת דבר הדואר.

טיפול בדברי דואר שאינם ניתנים למסירה ביחידה

29. עיקרי הנהלים בנוגע לדברי דואר שלא ניתן י'מסרם ביחידה מפורטים להלן:
- א. דבר דואר המיועד לחייל המאושפז במתקן רפואי מחוץ ליחידה, יועבר למען באחריות היחידה, ללא עיכובים.
 - ב. דבר דואר המיועד לחייל הנמצא בחופש ז מעל שבעה ימים או לחייל שהשתתף משרות סדיר או משרות מילואים או שעבר ליחידה אחרת. יועבר לכתובתו האזורית או הצבאית של החייל, לפי העניין.
 - ג. דבר דואר שאינו ניתן למסירה מאחר שהחייל הוא נפקד, עריק, נפטר, נעדר או שבו, יועבר על ידי יחידת החייל ישירות, לא דרך הצנזורה, ובהקדם האפשרי, לקצין הדואר, בצירוף פירוט נסיבות המקרה ותוך הסבעת חותמת ד"צ של היחידה וחותמת קצין (שליש או קצין ניהול), המאשר את נסיבות המקרה.

בלו"ט

בלו"ס

3.0203
פקודות מסכ"ל, 10 אוקי' 2001
(בכ"ב פ"מ 60.0103)

ד. יחידות צה"ל, בדגש על בטיסי הדרכה ונ טיסי טירונות, שהמתאמנים בהן פוזרו בתום ההכשרה, יעבירו את דבר הדואר שאיננו ניתן למסירה, כזפורטס בהוראות קצין הדואר.

זכויות חייילים במשלוח וקבלת דואר אזרחי

30. זכויות חייילים במשלוח ובקבלת דואר אזרחי מפורטות להלן:

- א. משלוח מכתבים בתוך הארץ (שמשקלם 20 גרם, לכל היותר) - בחינם.
 - ב. משלוח מכתב רשום בתוך הארץ - בעלות איגרת רשום בלבד.
 - ג. משלוח חבילות לכתובת ד"צ - בהנחה (ג) אזרח השולח חבילה לכתובת צבאית זכאי להנחה).
 - ד. חייל בשירות חובה זכאי, אחת לשלוש חודשים, לקבל הנחה על חבילה שקיבל מחוץ לארץ, זכות זו אינה כוללת מוצרי חשמל ואינה ניתנת לצבירה.
31. יש לפרטס את זכויות החייילים האמורות ליד תיבת הדואר ביחידה.

משלוח דברי דואר פרטיים מחייילים

- 32. אסור לחייל הנמצא בשירות סדיר או בשירות מילואים פעיל לשלוח דברי דואר פרטיים אישיים מבתי דואר או מתיבות דואר אזרחיות, אלא באמצעות משרד הדואר ביחידתו.
- 33. דברי דואר פרטיים, הנשלחים על ידי חייילים, יועברו לצנוורה הצבאית באמצעות בית הדואר אליו קשורה היחידה.
- 34. אופן האריזה, אופן המשלוח וגודלם של דברי הדואר הפרטיים הנשלחים על ידי חייילים, יהיו לפי ההנחיות שייקבעו על ידי קצין הדואר.

שימוש במעטפות

- 35. אין לשלוח דברי דואר ללא מעטפות. השימוש במעטפות יהיה חד פעמי.
- 36. דואר רשמי יישלח באמצעות מעטפות דואר רשמי מיוחדות המנופקות על ידי צה"ל, למעט במקרים חריגים שיפורטו בהוראות קצין הדואר.
- 37. חייל השולח מכתב פרטי, ישתמש במעטפה או בגלויה אזרחית או בגלויה המנופקת על ידי צה"ל.
- 38. אסור לחייילים לשלוח דברי דואר פרטיים בועטפות צה"ליות מכל סוג שהוא (כגון: מעטפות דואר רשמי, מעטפות מקמ"רות ומעטפות צווי קריאה).
- 39. מפקדות או יחידות שבכוונתן לייצר או להכין מעטפות, חייבות לתאם את הנושא לפני הביצוע עם קצין הדואר ולקבל את אישורו.

תיבות מכתבים

- 40. בכל יחידה תותקן תיבת דואר, אחת או יותר, בהתאם לגודל הבסיס ואופיו, במקום נוח לגישה לחייילים. על התיבה יצוינו מספר הד"צ של היחידה ושעת הריקון היומית.
- 41. תיבת הדואר חייבת להיות נעולה תמיד. המפתח יישמר בידי האחראי לדואר של היחידה.

משלוח דואר רשמי באמצעות "רשות הדואר"

- 42. "דואר רשמי" - דברי דואר הנשלחים מיחידות צה"ל לכתובות אזרחיות, במסגרת תפקיד ובאמצעות "רשות הדואר".
- 43. אין לשגר בדואר רשמי את דברי הדואר האלו:
 - א. חומר שסוגו הביטחוני "מוגבל", לפחות, למעט מקרה בו ניתן אישור אמ"ן-מחב"ם.
 - ב. תעודות אישיות, לרבות תעודות אישיות צבאיות.

בלו"ס

בלו"ם

3.0203
פקודות מסכ"ל, 10 אוק' 2001
(בעבר פ"מ 60.0103)

חומר, כאמור בסעיפי משנה א ו-ב לעיל, לא יישגח באמצעות "רשות הדואר", אלא יימסר באופן אישי לנמען.

- 44. מכתבים הנשלחים על ידי בעלי תפקיד ביחידה בתוקף תפקידם אל גורמים אזרחיים, יישלחו בדואר רשמי שאינו רשום. משלוח בדואר רשמי רשום ייעשה רק במקרים שיפורטו בנפרד.
- 45. דמי הדואר משולמים על ידי צה"ל במרוכז לרשות הדואר.
- 46. דואר רשמי שמהותו הזמנית משוגרת יחידות למסיבות או לטקסים העתידים להתקיים במתקן צבאי, ישוגר, במרוכז, לצנזורה לדואר חיילים.

דואר רשמי רשום

- 47. דבר דואר רשום יישלח בבית הדואר האזרחי ועליו יחתום קצין או נגד בחותמת הנושאת את פרטיו האישיים המלאים ובחתימתו, בכדי לוודא כי המשלוח בדואר רשום חיוני.
- 48. דבר דואר רשמי-רשום יישלח במקרים המפורטים להלן:
 - א. צווי גיוס לרכב (טופס 1079, 1080/1, 1080/3).
 - ב. צווי קריאה למילואים יישלחו בדואר רשמי-רשום רק במקרים ייחודיים, כמפורט בפ"מ 31.0807.
 - ג. צווי התייצבות לשירות סדיר או מילואים (צו פוקד), הנשלחים על ידי לשכות הגיוס מטעם חטיבת הגיוס.
 - ד. הזמנות לעדים אזרחיים המשוגרות על ידי בתי דין צבאיים.
- 49. נשלח דבר דואר רשמי-רשום בניגוד להנחיות קצין הדואר - יינקטו אמצעים משמעתיים נגד האחראי למשלוח כזה.

מברקים רשמיים

- 50. מברק רשמי יישלח רק במקרים המפורטים לו לן:
 - א. בשעת רגיעה:
 - 1) זימון לבתי הדין הצבאיים כשונוכנו של המברק מחייב פעולה על ידי הנמען בתוך 48 שעות, וזאת לצורך הבטחת ניהולו התקין של המשפט.
 - 2) זימון מועמדים לשירות ביטחון על ידי לשכות הגיוס, כאשר תוכן המברק מחייב פעולה על ידי הנמען בתוך 48 שעות.
 - ב. בשעת חירום, לצורך גיוס חירום, כמפורט בנוהלי קצין שלישות ראשי בנושא.
 - ג. במקרים חריגים, באישור קצין הדואר.
- 51. אין לשלוח מברקים רשמיים לצורך איחולים, ברכות, תנחומים, הזמנות למסיבות, הזמנות לכנסים וכד', גם כשהמברקים נשלחים בשם היחידה. משלוח מברקים במקרים אלו יתבצע על-פי שיקול דעת היחידה ומתקציב קרן היחידה.

תלונות, בירורים ושמירת גנים

- 52. נתקבלה תלונה מ"רשות הדואר" שדבר דואר שנשלח לחייל לא הגיע לתעודתו יפתח קצין הדואר בחקירה לבידור העניין.
- 53. ביחידות יישמרו הטפסים והמסמכים (שמיות גנים), העוסקים ברישום דואר אזרחי, למשך 18 חודשים, כדי לאפשר עריכת בירורים וחקירות.

בלו"ם

בלו"ם

פקודות מטכ"ל, 10 אוק' 2001
(בגבר פ"מ 60.0103)

דואר בשעת חירום

54. לצורך פקודה זו - "שעת חירום" - תקופה בה נעשים מעשי איבה או נערכת כוננות למניעת מעשים, כאמור, או תקופה אחרת שהוכרזה כשעת חירום, לעניין פקודה זו, על ידי קצין הדואר, בתיאום עם אכ"א-רמ"ח הפרט.
55. בשעת חירום, עוצבה או יחידה הנמנית עם דרג הנפרט, המקיימת דרג ב עוצבתי או יחידתי, תקבל כתובת צבאית, הכוללת גם מספר דואר צבאי השונה מהכתובת של יחידת האם. במקרה של פריסה שלא לפי התכנון הקבוע לחירום, יש לפעול על-פי הוראות סעיף 56 להלן.
56. אם משתנה איכון היחידה יש לפעול על-פי המפורט בפ"מ 60.0101.
57. בשעת חירום תופעל בפיקודים המרחביים - צפון, מרכז ודרום יחידת דואר פיקודית, הכפופה פיקודית לקצין השלישות של הפיקוד המרחבי, ומקצועית - לקצין הדואר. תפקיד יחידת הדואר הפיקודית, לתת שירותי דואר ליחידות שדה החונות במרחב הגיאוגרפי של הפיקוד המרחבי הנוגע ושלא ניתן לקשרו לבתי דואר אזרחיים בגלל מגבלות הקשורות במרחק, תנאי שטח ומצב ביטחוני.
58. יחידות צה"ל שלא קושרו ליחידת הדואר-הפיקודית, ימשיכו להיות קשורות לבתי הדואר האזרחיים ולתפקד בנושא הדואר כבשעת רגיעה.
59. יחידות שיקושרו ליחידת הדואר הפיקודית, יקבלו הודעה על כך מקצין הדואר ויחויבו לתאם את אופן קבלת הדואר ומסירתו עם מפקד יחידת הדואר הפיקודית.
60. עיקרי השינויים בטיפול בדואר בין הטיפול הרגיל לבין הטיפול על ידי יחידות דואר פיקודיות הם אלה:
 - א. לא ינוהל כל רישום ומעקב אחרי דברי דואר רשומים וחבילות, והם יימסרו לנציגי היחידות ומהם לנמענים ללא אישור קבלה. מברקים יונברו כדבר דואר רגיל.
 - ב. בכפוף להנחיית קצין הדואר, תופסק השבעת חותמת ד"צ על דברי הדואר הנשלחים על ידי חיילים.
 - ג. ניתן יהיה להעביר מכתבי חיילים לצנזורה באמצעות המקמ"ר. מכתבי החיילים יוכנסו למעטפה הממוענת לצנזורה הצבאית שתישלו באמצעות יחידת הדואר הפיקודית או המקמ"ר.
 - ד. דברי דואר שלא ניתן למוסרם, יטופלו כנפורט בסעיף 29 לעיל.

בלו"ס

21.0102
פקודות מסכ"ל, 1 מוס 55

21.0102 דואר חיילים - צנזורה

כללי

תוקף טעיפים 21.1 - מה-2011 יולי 81

1. מטרת הצנזורה היא למנוע ידיעות, העלולות להזעיל לאויב.
2. הצנזורה חלה על כל סוגי הדואר הפרטי בארץ ומחוצה לה, הנשלחים מחיילים בכל הדרגות ואליהם. דינם של חיילי מילואים בתקופת שירותם הפוגל כדין חיילים בשירות סדיר. אין הצנזורה חלה על דואר הנשלח מעובדי צבא ואליהם.

מנגנון הצנזורה הצבאית

3. הצנזורה על דואר חיילים בצבא מבוצעת ע"י מנגנון הצנזורה לדואר חיילים.
4. פרט לצנזורה הצבאית אין לשום חייל, ללא הבדל דרגה או תפקיד, רשות לפתוח ולבדוק מכתבים פרטיים וכל סוגי דואר אחרים (פרט למברק ס), המיועדים אל חיילי צה"ל או נשלחים על ידם (הוראה זו אינה חלה על יחידת הדואר הצבאי), אשר רשאית לפתוח מעטפות לשם בירור כתובות בלבד).
5. מכתבים, שנפתחו ע"י הצנזורה, ייסגרו במדבקות רשמיות מיוחדות ויוחתמו בחותמת הצנזורה.

משלוח דואר פרטי

6. בגוף כל מכתב, בפינה השמאלית העליונה של הגיליון, וכמו כן ע"ג המעטפה, חובה על כל חייל לציין את כתובתו הצבאית הרשמית, אשר תכ"י את-

מספרו האישי
דרגתו ושמו המלא
מספר הדואר הצבאי והאותיות "צה"ל".

7. אין להזכיר ולפרט על המעטפה או במכתב כל כתובת צבאית אחרת.
 8. אסור בהחלט להשתמש בשירות הדואר האזרחי או להיעזר בחיילים או באזרחים לשם העברת מכתבים, הן ע"י מסירה אישית והן ע"י הדואר האזרחי. על כל חייל לשלוח את כל מכתביו אך ורק ע"י דואר היחידה, הפועל בהתאם להוראות קצין הדואר של הצבא.
 9. חייל בחופשה ישלח את מכתביו באמצעות קצין העיר, משטרה צבאית או יחידה צבאית, הקרובה למקום שהייתו בחופשה.
- תוקף טעיפים 10 111 - מה-2011 ינו" 68
10. בפינה השמאלית העליונה של המעטפה יש לציין את השפה או השפות, שבהן נכתב המכתב. את המכתב יש למסור סגור לאחראי על דואר היחידה. אין להכניס מכתבים, המיועדים לכתובות שונות, למעטפה אחת.
 11. אסור להשתמש בלשון סתרים או בקצרנות, אך מותר לכתוב את המכתב בכל שפה שהיא.

בלו"ס

בלו"ט

21.0102
פקודות מסכיל, 1 מרס 55
תוקף סעיף 13 מהו-נוב' 71

13. חייל, אשר יש בדעתו לשלוח מברק, ימסור את המברק למפקד היחידה או לקצין העיר. הקצין יבדוק את תוכן המברק, יחתום עליו (מספר אישי, דרוה, שם) ויטביע חותמת דואר צבאי של היחידה.

נושאי כתיבה בדואר פרטי

14. מכתב פרטי של חייל יוכל לדון בכל נושא שזוא, פרט לנושאים המפורטים להלן, אשר אסור לדון בהם, הן במישרין והן בעקיפין:

- א. ידיעות על מבנה צה"ל ומערך הכוחות, תנועה והעברה של יחידות ומקום הימצאן של יחידות, אפילו שהדבר עשוי להשתקף או להתגלות ע"י תיאור מעשיו, מקום הימצאו או חוויותיו של הכותב.
- ב. מספרים על כוח אדם בצה"ל, שמות יחידות, מספריהן, כינוייהן וסימני ההיכר שלהן.
- ג. ידיעות על מצבי כוננות, פעילות או מבצעים צבאיים.
- ד. פרטים על מתקנים צבאיים.
- ה. פירוט סוגי הנשק, התחמושת והציוד אשר בשימוש צה"ל, מקומם ואופן החסנתם.
- ו. ידיעות על מקום הימצאם של מפעלי הו עשייה הצבאית.
- ז. ידיעות על המצאות צבאיות, ניסויים בנושך חדיש, שכלולים וכד'.
- ח. ידיעות על חקירת שבויים.

תוקף סעיפים 15 עד 21 מההו-יולי 81

15. אין לצרף למכתבים: מסמכים, תעודות, פנקסי מילואים, תמונות המזהות יחידות ומיתקנים, מפעלי תעשייה ביטחונית, עמדות וביצורים, נשק ואמ"ח, מטוסים ואניות ומיתקנים אחרים בעלי ערך צבאי. כמו כן, אין לצרף צילומים של פצועים והר גים, צילומים מאימונים, תוצאות של פעולות אויב, צילומי אוויר ומסמכים צבאיים כלשהם, המכילים ידיעות (הגדרת "מסמכים" ו"ידיעות" ניתנת בפ"מ 21.0101).

16. מותר לחייל להביע דעתו על כל הנושאים האחרים, אשר אינם כלולים ברשימת הנושאים האסורים, לדוגמה:

- א. משטר, משמעת, כלכלה, תרבות והיגיינה ביחידה.
- ב. החומר האנושי ביחידה.
- ג. חופשות.
- ד. בעיות אישיות.
- ה. חוויות אישיות.

בלו"ט

בלו"ס

21.0102
פקודות מסכיל, 1 מרס 55

העברת המכתבים לצנזור

17. לאחר החתמת המכתבים ביחידה בחותמת הדואר הצבאי של היחידה, יועברו המכתבים במעטפה סגורה, הנושאת כתובת מרחב הצנזור הקרוב לזואר חיילים, באמצעות משרד הדואר האזרחי הקרוב.
18. מכתבים רשומים, מכתבי אקספרס וחבילות ימסרו ע"י האחראי על הדואר ביחידה לבית-הדואר האזרחי, שאליו קשורה היחידה. קצין הדואר של הצבא יוודא העברת החומר הנ"ל מהדואר האזרחי לבסיסי הצנזורה.
19. הצנזורה הצבאית מוסמכת להחזיר מכתב לשלח ולדרוש ממנו קיום תנאים מסוימים, לפי המקרה, לשיגור המכתב.
20. נתגלו במכתב פרטים הכלולים ברשימת הנושאים האסורים או פרטים אחרים הנוגעים לתחומים, שיש להם עניין וחשיבות לכוננותו וכשירותו של צה"ל, תפעל הצנזורה בהתאם להוראות הקבע של אמ"ן.

שינון

21. טעיפים 6 עד 15 של פקודה זו ישוננו לחיילי כ"ה הדרגות, אחת ל-6 חודשים.

רשימת קיצורים

מרכז מיכון כוח האדם	ממכ"א	אטומי, ביולוגי, כימי	אב"ך
מעקב ופיקוח	מעו"פ	אגף המטה	אג"ם
מפקד פלוגה	מ"פ	אגף תכנון	אג"ת
מרכז קשרקדמי	מק"ד	אגף כוח אדם	אכ"א
משרד-קשר מרחבי	מקמ"ר	אגד לוגיסטי מרחבי	אלמ"ר
משרד קשר	מק"ש	אלוף-משנה	אל"ם
מפקד קשר פיקודי	מקש"פ	בסיס הדרכה	בה"ד
מפקד קשר ואלקטרוניקה פיקודי	מקשא"פ	ביקורת והדרכה	בוה"ד
מרחב שלמה	מרש"ל	גדודי נוער	גדנ"ע
נגד טנקים	נ"ט	דואר צבאי	ד"צ
נושא נשק	נ"נ	ועדת חקירה	וְחִ"ק
נושא גייסות משוריינ	נגמ"ש	חיל הקשר והתקשוב	חי"ק
נחתת טנקים	נט"ק	חיל רגלים	חי"ר
סגן-אלוף	סא"ל	חיל שדה	חי"ש
סדר-כוחות	סד"כ	יחידת שלישות מרחבית	ישל"ם
ספינת טילים	סטי"ל	כוחות ביטחון ארציים	כבא
סגן מפקד-גדוד	סמג"ד	כתב-סתרים	כ"ס
סמל ראשון	סמ"ר	לירה ישראלית	ל"י
פקודות קבע לקרב	פק"ל	מפקד-גדוד	מג"ד
צבא דרום לבנון	צד"ל	משרד דואר צבאי	מד"ץ
צבא-הגנה לישראל	צה"ל	מדריך ראשי	מד"ר
צבא יבשה דיגיטלי	צי"ד	מחלקת ההדרכה	מה"ד
צפן טכני	צפ"ט	מפתח חד-פעמי	מח"פ
צוות קרב גדודי	צק"ג	מטה כללי	מטכ"ל
קצין מבצעים	קמב"ץ	מטול רקטות	מטל"ר
קצין קשר ותקשוב ראשי	קשר"ר	מרגמה כבדה מתנייעת	מכמ"ת
ראש מדור	רמ"ד	מרכז לוגיסטי נפרש	מל"ן
רב-סמל בכיר	רס"ב	מנהל כללי	מנכ"ל

שירות ביטחון כללי	שב"כ	רב-סמל	רס"ל
שירות דואר צבאי	שד"ץ	רב-סמל מתקדם	רס"ם
שליטה ובקרה	שו"ב	רב-סרן	רס"ן
תת-אלוף	תא"ל	רב-סמל ראשון	רס"ר
תדר גבוה	ת"ג	ראש ענף	רע"ן
תדר גבוה מאוד	תג"ם	רכב קרבי משוריין	רק"ם
תותח מתנייע	תומ"ת	רכב קשר	רק"ש
תיבת קשר	תק"ש		

מקורות וביבליוגרפיה

ארכיונים

אוסף התצלומים הלאומי, לשכת הפרסום הממשלתית, ירושלים.
ארכיון המדינה, ירושלים.
ארכיון העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, יהוד-מונוסון.
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, תל השומר.
ארכיון תולדות 'ההגנה', תל אביב.
מוזיאון אלכסנדר לתולדות הדואר והבולאות, מוזיאון ארץ ישראל, תל אביב.

עיתונות

דבר.
הבוקר.
המדינה.
מעריב.

מאמרים

הורוויץ ברוך, **הדואר הצבאי 1948/9**, בתוך מרדכי נאור (עורך), **שנה ראשונה לעצמאות 1948–1949: מקורות, סיכומים, פרשיות נבחרות וחומר עזר**, סדרת עידן, 10, הוצאת יד יצחק בן-צבי, ירושלים, תשמ"ח (1988), עמ' 263–268.
פ. קנר, י. שפיגל, **שירותי הדואר הצבאי בתקופת מלחמת העצמאות 1948–1949**, האגודה התל-אביבית לבולאות, תל-אביב, 1962.

ספרים

גלבר יואב, **גרעין לצבא עברי סדיר**, יד יצחק בן-צבי, ירושלים, תשמ"ו–1986,

מיכלסון בני, שריג ניר, ברגר אבי, ול רונן, תולדות אגף התקשוב בצה"ל, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, התשע"ח-2018.
רוזן דניאל, המדיום הוא המסר: התקשורת בישראל, הוצאת כרמל, ירושלים, התשפ"ב-2022.

רוזן דניאל, התקשורת בארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי: דואר, מברקה, טלפון ורדיו, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, יהוד-מונוסון, התשע"ט-2019.

רוזן דניאל, נגל מיכאל, שבעים שנות חיל הקשר והתקשוב: מערכות, שיטות ואמצעים, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, יהוד-מונוסון, מהדורה שנייה, התשע"ט-2018.

שריג גבי, לקסיקון למונחי קשר, הוצאת מערכת, קיבוץ דליה, אוגוסט 1998.
שריג, גבי, תמיד בקשר, הוצאת מערכת, קיבוץ דליה, תשס"ח-2008.

Rosenberg Harris, Wolman Harris, *A Catalogue of Israel's Triangular Military Unit Handstamps*, Society of Israel Philatelists, 2012.

מפתח

אלון, רן 60-61, 63, 67	אבו עגיילה 15
אלמ"ר 60, 62-63	אבו רודס 37
אלמגור, ליאור 46	אגף אפסנאות 1, 10, 73
אלמוג, יצחק 15-16	אגף כוח אדם 2, 13, 34, 65
אל-עריש 37, 44	אגף מבצעים 73
אריה (מרחב) 34	אגף תכנון 143
באר שבע 9, 11, 18, 20, 27, 34, 38, 75-	אגף תקשוב 60, 62-65, 119
76	אדוט, יעקב (יקי) 57, 67, 110
בורמה (דרך) 6	אוגדה:
ביירות 45-46, 49, 51	31 24, 45
ביר גפגפה ראו רפידים	36 25, 31
ביר לחפן 24	38 15, 24
ביר תמדה 24	77 15
בית יעקובוביץ' 18	84 24
בית ליד 9, 18, 38	90 45
בית פלחא 10	143 29-30, 38
בלוזה 37	146 31
בן-גל, אביגדור (ינוש) 45	162 29-31, 38
בן-יעקב, זאב 16, 20, 25, 33, 66	210 31
בני-אור 23	252 29-30, 38, 45
בנק הדואר 10, 56	880 45
בקעת הירדן 27	אוואלי (נהר) 45-46, 49, 51
בש, נפתלי 116	אופיר ראו שארם א-שייח'
ג'בל ברוך 45	אום-כתף 24
ג'בל גניפה 30	אורות הבמה 57-59, 67-68, 107-108
ג'בל ליבני 24, 34	אילות, יוסי 116
גבעת החלמה 18	אילות 24, 75-76
	איסמעיליה 15, 30, 43
	אלגרבל, רעות 62, 64-65, 67

חטיבה:	גדוד תקשוב:
25, 23, 15 1	איילים 59
25 3	אמירים 16
25, 15 4	צמרת 67, 65-60, 58, 25
25 5	רעם 60
75, 73, 38, 24-23, 15, 5 7	גדנ"ע 41
25, 18, 5 8	גור-זאב, יעקב 83, 66, 27, 20, 16, 10
25, 15 9	
25, 15 10	דאר עברי 6
15 11	דדון, שרה 116, 111, 67, 64-62, 59
28, 24 14	דהר-אל-בידר 45
25 16	דואר דיפלומטי 65, 62, 1
15 27	דואר ישראל 47, 42, 39, 32, 27, 10, 7
24-23 35	80, 69, 65-63, 56
25, 15 37	דואר נע 63, 59, 37
25 45	דמשק 46-45, 31
25 55	
24 60	הבית האדום 18
25-24 80	ההגנה 25, 16-15, 8, 5, 2-1
24 99	הלר, יוסי 116, 96, 67, 64, 62, 42, 27, 2
28 188	הרגד, יהודית -96, 66, 42, 35, 33-32, 2
24 200	118, 97
30 247	
31 317	ורדי, דני 45
28 401	
30 421	זהרני 57, 49-48
24 520	זו-ארץ, ארנון 60
אלכסנדרוני 15, 5	זוויתן (נחל) 47
5 גבעתי	זלוטניק, מרינה 117
5 גולני	
76-75, 5 הנגב	חזית:
5 הראל	דרום 75, 73, 25, 18, 9, 5
5 יפתח	מזרח 5
5 כרמלי	מרכז 73, 18, 9, 5
5 עודד	צפון 74, 18, 9-8, 5

כונתילה 14, 24	עציוני 5, 16, 25
כיפת ברזל 55	קרייתי 5, 71
כרמלי, הלל 16, 66	חטיבה יהודית לוחמת 15-16
	חייעקב, דוד 48
לויט, אליעזר 34	חיים, נחום 57-58, 67, 115-116, 118
ליטאני (נהר) 44, 54	חיל האוויר 14, 23-24, 29-31, 34, 38-
	84, 62, 60, 55-54, 51-50, 45-44, 39
מבצע:	חיל הים 23-24, 28, 38, 60
אבירי לב 30	חיפה 6-7, 9, 11-12, 15, 18, 20, 34,
גאות ושפל 52-53, 67	54, 38
גשם ראשון 54	חרמון 25, 31
גשמי קיץ 55	
דין וחשבון 51	טבריה 11, 18, 20, 34, 37, 54
חומת מגן 53, 67	טג-9 26, 91
חוק וסדר 51	טג-352 26
חורף חם 55	טג-1000 37, 92
ליטאני 44	טג-2022 20, 25, 37, 92
מגן במדבר 52	טלפרינטר 7-9, 20, 25-26, 36-38, 46,
סופה במדבר 52	106, 104, 94-93, 91-90, 59-57, 48
עובדה 76	טסה 37
עופרת יצוקה 55	
עמוד ענן 55	יהודה ושומרון 25, 28, 33-34, 52-55
ענבי זעם 51	יונדלר, צבי 2, 49, 57, 67, 110
צוק איתן 55, 65	ימית 44
רפואה חליפית 51	ינאי (ינובסקי), יעקב (יאן) 9, 121
מוסאי, שמשון 58-59, 61, 67, 118	יפו 6, 10, 17, 33, 36, 42, 48, 57, 97,
מוסד לעלייה ב' 16	114-112, 110
מוסד 62	ירוחם, עליזה 33, 97
מופת 2, 65	ירושלים 6-7, 9-11, 16, 18, 20, 23-25,
מוריה (גדוד) 16	78, 73, 55, 38, 33-32
מורס 8-9, 20, 57, 75	ירושלמי, שמואל 15-16, 66
מזעקי, חיים 116	
מזרחי, דני 33, 46, 49, 67, 96	כבא 11, 20
מזרע (קיבוץ) 8	כווית 52

משרד הדואר 69, 56, 20, 10	מחנה:
משרד התקשורת 11, 161, 56, 49-48, 39, 37, 35	נתן 27
99, 69	מקלף 18
מתניה, אליעזר 66, 10	פאיד 39
נחל 15	תל השומר 64, 18, 11, 9
נצרת 38, 18, 9	שנלר 18
נתן, פביאן 124-121, 66, 9	מח"פ 37, 20
נתניה 53, 20, 11	מיתלה 37, 30, 24, 15-14
סואץ 43, 31-30	ממשל צבאי 28, 12
סדום 11	מנהלת העם 6
סיבוב דואר 8-9, 17, 19, 21, 26, 38-39,	מעיל רוח 55
86, 83-82, 68, 65, 62, 60, 48, 46	מק"ד 39-37
ספטמבר השחור 44	מקמ"ר:
ספרי המקמ"רים 17	1 62, 59, 38, 18, 9
סנטה קתרינה 37	2 18
עוצבות:	3 60, 38, 18, 9
געש 46-45, 16	4 62, 59, 38, 18, 9
האש 45	5 64, 18, 9
הגליל 60, 45	6 38, 18, 9
המפץ 49	7 38, 18, 16, 9
הפלדה 45	8 64, 58, 38, 26, 18
עמוד האש 16	9 18, 9
עזה 93, 65, 60, 55-52, 29, 27, 24, 15	10 82, 46, 38, 18, 9
עיראק 52, 44, 31	11 64, 38, 9
עלומות 13	12 18
עפולה 54, 11	14 64
פאיד 99, 39-37	15 38
פיקוד:	16 64, 58, 38, 26
דרום 57, 38-37, 32, 29, 27, 14	17 38
מרחב שלמה 57, 49, 37, 32, 29	18 38
מרכז 57, 49, 38-37, 24, 14	24 64, 61, 58
	60 117, 111, 65-64, 62-60
	מרג' עיון 57
	משוב-10 108, 58

הקשת 18	צפון 14, 25, 37-38, 48-49, 54, 62-
פנחס בן יאיר 16, 113-114	63
שרת 18	פלד, יוסי 45
רחובות 11	פלסנר, חיים 40
רמלה 6, 9, 18, 23, 32, 37	פקסימילה 37
רמת גן 18, 33-34	פרידמן, גלי 64, 117
רמת הגולן 25, 27-28, 31, 33, 46, 49,	פרץ, ישראל 60
102	
רפידים 24, 26, 32, 34, 37-38, 46, 98	צופר 45
רמון (מבצע) 49	צור 44, 48
רק"ש:	צי"ד 55
26 450	צנזורה 12
26 540	צריפין 9, 11, 18, 33, 38, 57, 60-61, 64-
26 560	116-115, 111, 65
26 600	
26 610	קהיר 30, 43
רשות הדואר 33, 35, 56, 58, 61, 69	קוניטרה 31
	קנטרה 15
שארם א-שייח' 15, 24, 32, 34, 37, 44, 57	קסטינה 9, 18, 38
שד"ץ 1, 9, 10-13, 16-17, 66, 69, 77,	קצימה 15
119, 80	קרית שמונה 32, 34, 37, 48-49
שדרות 54-55	
שדרות ירושלים 17, 33, 112	ראובן, עדנה 59
שומרון 24-25, 33-34, 52	ראס א-נקב 14-15
שיף, אריה 34	ראס מוחמד 44
שירות בולאי 56	ראס סודר 37
שני, אודי 62	ראש פינה 11, 32, 34, 37, 48
תכנית ההתנתקות 53-55, 60	רחוב:
תל ליטוינסקי – ראו מחנה תל השומר	36 3341
תלם, משה 25, 66	בית אשל 36, 113-114
תמד 15	הדואר 17, 36, 112
תעלת סואץ 29-30, 38, 40, 99	הירקון 17-18

ספר זה, המתאר את התפתחות המברקה והדואר בצה"ל ואת תרומתם במלחמות ישראל, מוקדש בהוקרה ובהערכה לאנשי מערכת הדואר הצבאית, שהיו מסורים למשימתם החיונית, עבודה חדיגונית ושוחקת: לילה אחר לילה, במשמרות אין-סופיות, ללא הפסקה, ממינים דואר ומעבירים אותו ליעדיו, בסיבובי דואר אין-ספור, במשך שנים. משימה שגרתית קשה ומתישה, אך הכרחית וחשובה לביטחון המדינה.

מהקמת המדינה ובעשרות שנותיה הראשונות, מברקים ומכתבים היו אמצעי התקשורת המרכזיים של המערכת הצבאית. שירות הדואר של הצבא, שהעביר מברקים ליעדם תוך דקות עד שעות בודדות, שהעביר את דברי הדואר לכל יחידה בצבא תוך יממה, היה שירות אמין, מרכיב מבצעי חשוב במערך התקשורת הצבאית, שירות תקשורת חיוני לפעולה תקינה של הצבא.

עם השנים הדואר האלקטרוני והיישומים החליפו את שירותי הדואר והמברקה. כמות דברי הדואר דעכה והצטמצמה, והמברקים נעלמו. שירות הדואר של הצבא התייתר, ופעילותו צומצמה בהדרגה, עד שהופסקה בשנת 2015.

דואר החיילים, בין חיילים לקיריהם בעורף, בין בני המשפחה בעורף לחיילים בחזית, היה שירות חשוב מאוד למורל הצבא ולחוסן העורף האזרחי, ובמשך עשרות שנים היה הקשר היחידי בין החיילים לקיריהם, אך אמצעי התקשורת האלקטרוניים ייתרו שירות זה. בשנת 2015 עברה האחריות לנושא דואר החיילים מחיל הקשר והתקשוב לאגף כוח אדם.

אלוף (מיל') שלמה ענבר
נשיא העמותה להנצחת חילי הקשר והתקשוב

ISBN 978-965-92970-1-6

9 789659 297016

